

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) Author(s):	Jensen, C. E.; C. E. Jensen ; med Træsnit af Kongstad Rasmussen [i.e.: Kr. Kongstad].
Titel Title:	<u>Vore Dages Digtere : Karakteristiker</u>
Udgivet år og sted Publication time and place:	Kbh. : Ernst Bojesen, 1898
Fysiske størrelse Physical extent:	VIII, 233 s. :

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130016798720

49, - 139

8

C. E. JENSEN
VORE DAGES
DIGTERE

KARAKTERISTIKER
MED TRÆSNIT AF KONGSTAD RASMUSSEN

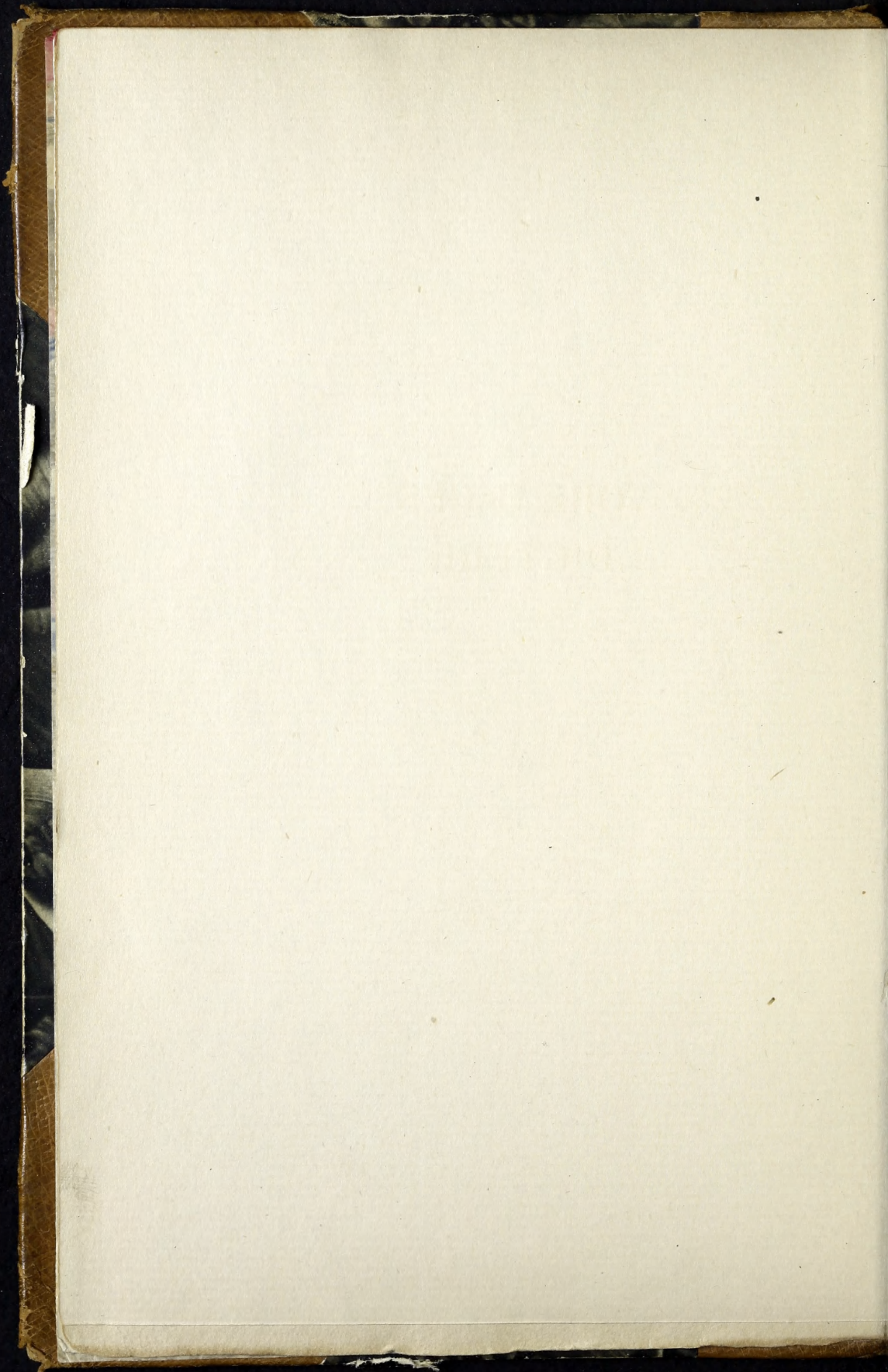

434. 2944

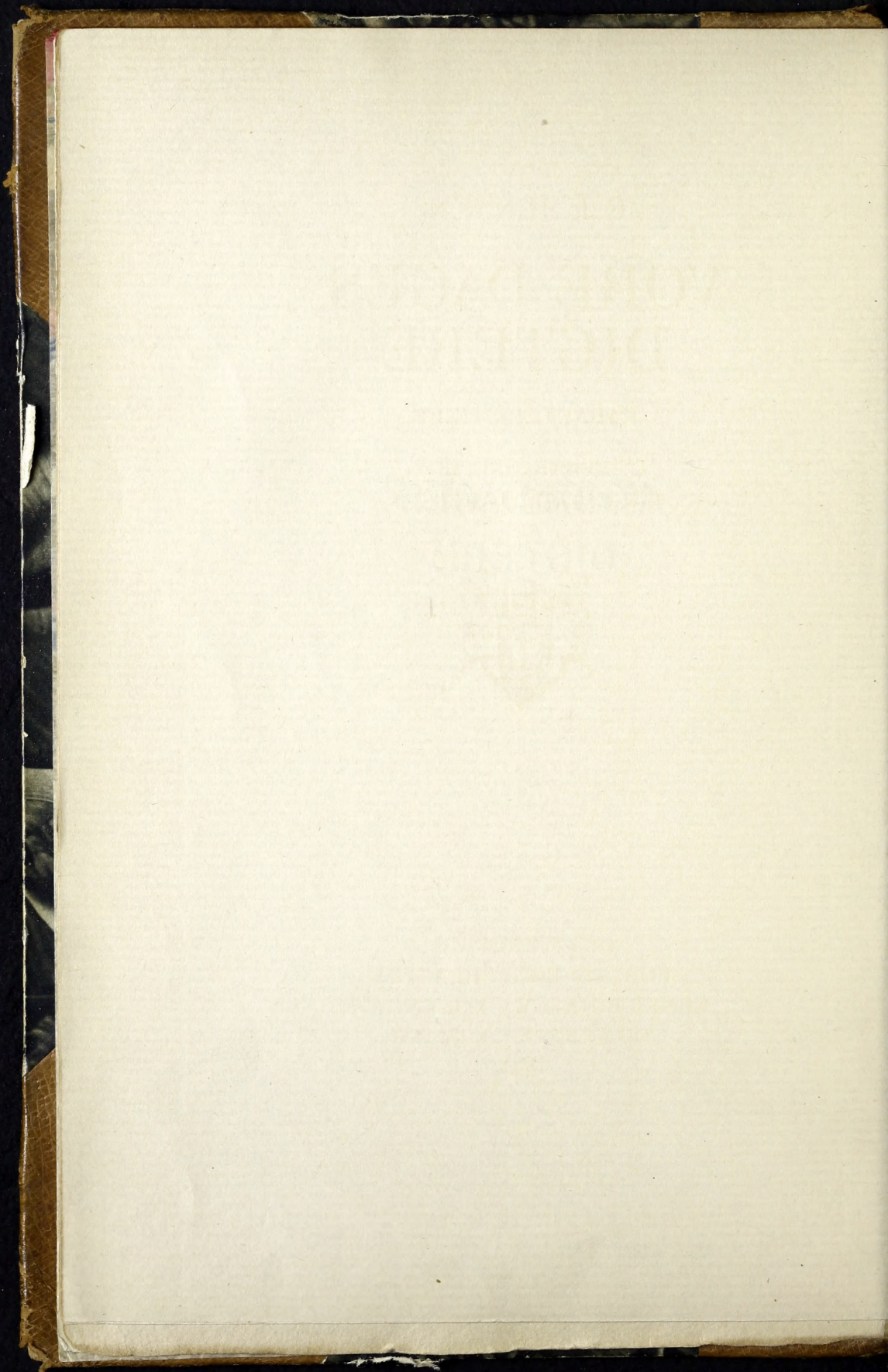
DET NORDISKE FORLAG
(BOGFORLAGET) ERNST
BOJESSEN · KØBENHAVN
TRYKT HOS F. E. BORDING
MDCCCXCVIII

1934.3

VORE DAGES
DIGTERE

C. E. JENSEN

VORE DAGES
DIGTERE

KARAKTERISTIKER

MED TRÆSNIT AF
KONGSTAD RASMUSSEN

DET NORDISKE
FORLAG (BOGFORLAGET)
ERNST BOJESEN · KØBENHAVN
TRYKT HOS F. E. BORDING
1898

OPLAG: 1200 EKSP.

INDHOLD

INDLEDNING	I
KARL GJELLERUP	1
HERMAN BANG	17
HENRIK PONTOPPIDAN	35
PETER NANSEN	53
GUSTAV ESMANN	67
KARL LARSEN	75
GUSTAV WIED	95
CARL EWALD	107
VIGGO STUCKENBERG	117
JOHANNES JØRGENSEN	131
SOPHUS CLAUSSEN	149
NIELS MØLLER	161
SOPHUS MICHAËLIS	175
HELGE RODE	189
LUDVIG HOLSTEIN	201
SVEN LANGE	209
JOHANNES V. JENSEN	219
SLUTNING	229

1850

THE

LIBRARY

OF

THE

UNIVERSITY

OF

THE

STATE

INDLEDNING

GEORG BRANDES har i *Det moderne Gennembruds Mænd skildret den Gruppe af danske Forfattere, som traadte frem i Halvfjerdserne. Nærværende Bog er et Forsøg paa at skitsere en Række typiske Personligheder i Firsernes og Halvfemsernes Literatur.*

Det er altsaa tyve Aars Udvikling, der her overskues — fra Gjellerups En Idealist, som udkom i 1878, og til de nyeste literære Fremtoninger, som endnu næppe har udformet sig. I disse tyve Aar har dansk Literatur gennemgaaet en mangeartet og interessant Udvikling.

Halvfjerdsernes Mænd drog frem som en sluttet Trup under Fanfarer og flyvende Faner; de var besjælede af den samme naturalistiske Kunstopfattelse, de samme hedenske og oprørske Idéer. Der var Stormgang i Sindene. En mægtig Bølge brød ind og satte Aandslivet i Bevægelse.

Denne Bevægelse var ikke blot baaren af kunstnerisk, men ogsaa af politisk og social Begejstring. Feltraabene var Personlighedens Frihed, Kraft, Sandhed, Folkelighed. Den ny Retnings

Forkæmpere sluttede Forbund med Demokratiet. Og der opstod i deres Spor et mudret Kølvand af diskuterende Problemliteratur, som intet havde med Kunst at gøre.

Følgen af denne Sammenblanding var, at da Demokratiet led Nederlag i den politiske Kamp og alle Frihedsbestræbelser syntes at være slaaet til Jorden — saa ramte Skuffelsen ogsaa Literaturen. En Skygge af Mismod og Selvopgivelse faldt ind over de solskinsglade og sejrssikre Sind. Man følte sig ligesom berøvet alle Illusioner, man opgav Interessen for Politik, tog Virkeligheden for det, den var, og gav sig til at studere Menneskene objektivt, psykologisk, videnskabelignøjagtigt.

Bølgen gled tilbage. Og efter Halvfjerdsernes udfordrende, fanfareklingende, renæssancekræftige Digtning fødtes der i Firserne en stilfærdig realistisk Literatur, gennemtrængt af Bitterhed, Melankoli og Satire, og udviklet til en sjælden Finhed i Stilens Kunst (Pontoppidan, Bang, Nansen, Karl Larsen).

Det moderne københavnske Liv begynder samtidig at pulsere stærkere i Literaturen. Tempoet bliver mere nervøst, Tonen mere blaseret. Der er hos denne Generations Forfattere den samme Baggrund af naturvidenskabelig Livsanskuelse, af hedensk Aand og moralsk Fordomsfrihed som hos deres Forgængere. Men der er ikke den samme Tro paa Udviklingen. En dyb Skepsis er

traadt i Stedet; Kraften er bleven til Sensibilitet. De danner ingen Skole, intet Parti; de nøjes med at være tilslebne Artister, medfølede eller kolde Jagttagere. Det er, som om de hævner sig paa Livet, der udelukkede dem, ved at afsløre det ind i dets inderste Folder og gennemætte Fremstillingen med en skadefro Ironi. Fra Skribenter som Edv. Brandes og Hørup stammer det mestofeliske Stænk, der kan spores i Stilen hos enkelte af dem, og som er saa karakteristisk for Periodens aandelige Holdning.

Men i Modsætning til denne realistiske og dekadente Retning, som socialt sét svarer til Bourgeoisikulturens Raffinement og Selvopløsning (Otto Benzon, Esmann) — opstaar der saa i Begyndelsen af Halvfemserne et nyt literært Slægtled, som, utilfredsstillet af det rene Virkelighedsstudium, føler Trang til at befrugtes af nye Idéer og søge nye kunstneriske Former. Da Georg Brandes i 1889 indførte Nietzsches aristokratiske Radikalisme i den danske Læseverden, skrev han selv: » . . . det forekommer mig, som om Nordens Skønliteratur nu vel længe har tæret paa Tanker, der blev fremsatte og drøftede i det forrige Aarti . . . ; man tumler stadigt med desamme Lærdomme, visse Arvelighedsteorier, lidt Darwinisme, lidt Kvinde-Emanicipation, lidt Lykkemoral, lidt Kultus af Folket osv. Man vil, tror jeg, snart paany faa et levende Indtryk af, at . . . den store Kunst fordrer

Aander, som i Særhed, i Selvtændighed, i Trods, i adelsvældig Eneraadighed staar i Højde med de ejendommeligste Personligheder i Samtidens Tænkning.«

Det lykkedes vel ikke Brandes at stampe saadanne stærke Aander op af det danske Temperaments bløde Muld. Men han gav de Unge en ny Tilskyndelse til hver især at gaa deres egen Vej og opdyrke deres personlige Ejendommelighed. Allerede midt i Firserne havde Drachmann og Gjellerup følt Naturalismens Kunstform for snæver og var brudt ud af Rækkerne. Nu begyndte desuden andre europæiske Strømninger at sive ind i vort hjemlige Aandsliv, omformende Kunst og Literatur.

I Frankrig, hvorfra den naturalistiske Bevægelse i sin Tid var kommen, havde de Unge gjort Oprør mod denne Skole, dens Livsanskuelse og dens kunstneriske System. De var blevene trætte af den — som det forekom dem — upersonlige Gengivelse af den synlige og haandgribelige Virkelighed; de var begyndt at hungre efter nye Skønheder, at ane en usynlig Verden bag den, som Øjnene saa' og Sanserne begreb. En Poesi var opstaaet, som vendte sig indad, sænkede sig i Sjælens Nat og følte sig befrugt af mystiske Drømme og Anelser, som den iklædte sindbilledlig Form. Denne poetiske Søgen, som man døbte med Navnet Symbolisme (og som gik jævnsides med den tilsvarende Retning i Malerkunsten)

var i Virkeligheden en Genfødelse af den germanske Romantik; og da den naaede her til Danmark, hvor de Unge stod tvivlraadige, mismodige, længselsfulde, saa følte de sig ganske naturligt sælsomt tiltrukne af den. Den svarede til det gamle romantiske Hang i det nationale Temperament, det drømmesyge, som man elskede hos J. P. Jacobsen og Holger Drachmann, og som alle moderne Idéer ikke havde formaaet at faa Bugt med.

Og saaledes gaar det til, at vi efter Halvfjerdsernes Naturalisme, efter Firsernes Problemlitteratur og realistisk-forfinede Kunst, nu i Halvfemserne atter har sét en romantisk farvet Poesi fødes i Danmark. Niels Lyhne har faaet Efterkommere. Hvad J. P. Jacobsen vilde lære, var, at »der hjælper ej Drømme saalidt som Digt«. Men hvad de Unge har lært af Niels Lyhne, er tværtimod mest at digte og drømme.

Der gaar dels en Tone af Hjemve gennem disse sidste Tidens Digtning: en Længsel efter Fred midt i Tidens overnervøse Uro og dens oprivende Kampe eller en Trang til Forsoning med den forladte Barndomstro og de fødrene Idealer. Saaret og skræmt flygter Forfatteren for Maskintidens larmende Brutalitet, for Videnskabens elektriske Straaler, for Bulderet af de sociale Sammenstød — kort sagt for Virkeligheden — og gemmer sig fromt i Religionens Moderfavn (Johannes Jørgensen). Men dels klinger der og-

saa Toner af Trods gennem denne unge Poesi; den drømmer sig dristigt ud over Samfundet, den fantaserer om en stolt Selvhævdelse hinsides Godt og Ondt; det er en hedensk Romantik (Stuckenberg, Helge Rode), en naturvidenskabelig Romantik (Niels Møller, Sophus Michaëlis). Naar den iklæder sig middelalderlige Former, er det for at udtrykke moderne Stemninger, som synes saa sære og sammensatte, at de kun kan fremvirkes ad indirekte Vej.

Mystik og Sanselighed er i denne ny Romantik slynget sammen som det kristne og det hedenske Motiv i Tannhäuser-Ouverturen; der hulker igennem den en Attraa efter Befrielse, Klarhed, Harmoni. Det er den sociale Overgangstid, hvori vi lever, som afføder disse literære Fremtoninger. Samfundet vaander sig under Veer af ufødte Former, under Brydningen mellem det, der svinder, og det, der kommer. »Tidens Gud« — staar der et Sted hos Poul Møller — »vender sig langsomt, og i den Mellemtid, da hans gamle Ansigt er bortvendt og det andet endnu ikke ret er kommet frem, hersker der nødvendigvis et Tusmørke.«

Et saadant Tusmørke hersker der i visse Partier af vor nutidige Literatur. Men som en ny Modsætning dertil har der saa atter begyndt at gøre sig en yngste Bestræbelse gældende efter at genindsætte Naturalismens forladte Idealer af fysisk Kraft, af aandelig Enhed og Klarhed

(Johannes V. Jensen, L. C. Nielsen). Der dundres igen i Bordet med et Fanden gale mig! — men mere er det foreløbig ikke blevet til, og dermed slutter altsaa disse tyve Aars Kredsløb.

Den Tilstand, der for Tiden raader i vor Literatur, kan da betegnes som et Talenternes Anarki — som en Tilstand, hvor hvert enkelt Talent er sin egen Selvhersker. Det er i og for sig en ideal Regeringsform. Men den Hast, hvormed Udviklingen er foregaaet, og de stærke Modsetninger, der har gjort sig gældende, har ikke frembudt en saa gunstig Jordbund for enkelte store som for mange mindre store Talenter. Sjælelivet hos de Unge er under Indflydelse af Tidens forskelligartede Paavirkninger blevet for sønderdelt, for sensibelt og mangfoldigt-nuanceret til, at rigtig helstøbte Personligheder har kunnet formes. Samfundet har haft Brug for sine Kræfter til andet end Opførelsen af de unyttige Luftslotte, som kaldes Literatur.

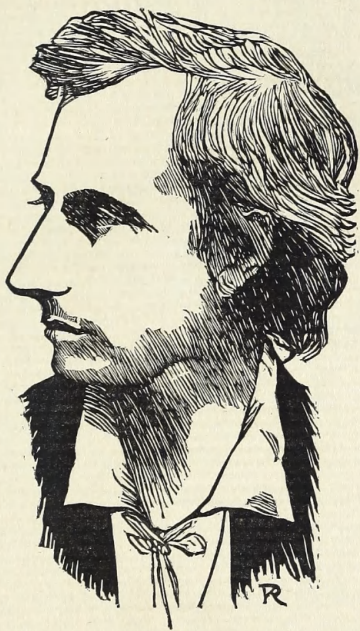
Men som denne Literatur nu en Gang er, fordi den ikke har kunnet blive anderledes, saadan afspejler den vore Dages Liv og Mennesker og staar os nærmere end al anden; saadan holder vi af den og plejer og dyrker vi den, som en Have udenfor vort Hus. Er der ikke stærke Træer og pragtfulde Farver i denne Have, saa er der til Gengæld fine og sjældne Vækster med en Rigdom af Nuancer, og jo mere egenartede de er, jo mindre de ligner hverandre, jo mere

bør de have Lov til at vokse frit, som de vil og som de maa. Hvad er f. Eks. Gustav Wiedes Komik ikke for en snurrig Kaktus, hvad er Sophus Claussens Vers ikke for lunefulde Caprifolier eller Ludvig Holsteins Poesi for en sart Liljekonval!

Det interessante og værdifulde ved vor Nutidsliteratur beror netop paa, at Forfatterne i saa høj Grad udvikler deres Forskellighed og Særegenhed. De har den Undskyldning for at skrive, at de skriver sig selv. Derfor maa hver enkelt af dem ogsaa sammenlignes med sig selv, ikke maales med visse almene Synsmaader af den ene eller anden Art. Formaalet med den efterfølgende Række Karakteristiker er saavidt muligt at forstaa og forklare hver Forfatter ud fra hans egen Ejendommelighed.

Juni—November 1898.

KARL GJELLERUP

KARL GJELLERUP

*Der er ogsaa anden Teologi end
Præsternes.*

HERMAN VANDEL.

EN sen Sommeraften i Slutningen af Halvfjerdserne sidder der paa en sydsjællandsk Præstegaard en ung blegnæbbet teologisk Kandidat og skriver. Kvistvinduet foran ham staar aabent, og lokkede af Lampelyset flagrer natlige Insekter ind og kravler om paa Papiret under hans Pen. Af og til løfter han Hovedet og sér med tankefulde Øjne bag Lorgnetten ud mod den grønlig Himmels, hvor en enlig Stjerne funkler over Skovranden; Skyggen af hans Profil kastes i overnaturlig Størrelse hen paa Væggen og faar ligesom en ideal Lighed med Schillers. Saa skriver han igen . . .

Det er ikke Teologi. Det er en Novelle, han digter paa. Helten er melankolsk og blaseret, han lever i klassiske Drømme og er saa opfyldt af Heines Vers, at han al Tid har et til Situationen svarende Citat paa rede Haand. Første Gang træffes han knælende i en Tempelruin i Apenninerne, hvor han beder til Apollo; senere er han Adjunkt i en jysk Købstad og forelsket i en ung Dame, som deler hans æstetiske Sværmerier, men desværre ikke gengælder hans Kærlighed. Hun siger om ham, at hvis han ikke var saa interessant, vilde han være kedelig — det er det eneste Glimt af

Selvironi i denne meget ungdommelige og sentimentale Novelle, som ender med, at Helten lader sig skyde i en Duel med sin foretrukne prosaiske Medbejler. Paa Vej til Duellen nynnner han et passende Sted af *Don Juan*, og han dør med Solnedgangens Glorie om sin Pande.

Novellen hed *En Idealist* og udkom under Forfatternavnet *Epigonos* samme Aar — 1878 — som Karl Gjellerup havde taget sin teologiske Embeds-eksamen. Han var 21 Aar gammel og havde hidtil saa godt som udelukkende levet i sit Studereværelse, afsondret fra Tidens Liv og den literære Strid, som fyldte Halvfjerdserne. Præstesøn som han var — født i Roholte ved Fakse 1857 — tidlig forældreløs og opdraget hos sin Morbroder, Præsten Johannes Fibiger, blev han Teolog, men uden religiøs Tilskyndelse; ved samtidig Læsning af græske, tyske og engelske Klassikere opelskede han en hedensk Idealisme, der laa ligesaa fjærnt fra det teologiske Studium som Akropolis fra Frue Plads. »Jeg sad som en Hellener i Israels Lejr og udspionerede den«, siger Helten i *En Idealist*.

Det var i Følelsen af denne Afsondrethed og af sin Mangel paa Slægtskab med nogen af de stridende Parter i Halvfjerdsernes Literatur, at han satte Forfatternavnet *Epigonos* paa sin første Bog. Betegnelsen traf dybere, end han maaske selv troede. Der er i Virkeligheden blevet ved at være noget epigonagtigt ved Gjellerups Digtning, noget forsildefødt og kunstigt efterlignet, en bestandig tilbage-skuende Begejstring for de Klassikere, hvis Aand han har indsuet i sin Ungdom. Det er, som om han i hine Aar, hvor Modtageligheden er friskest,

i Stedet for virkelige Oplevelser har undfanget et fremmed Fond af Livsanskuelse og Idéer, der til den Grad er smæltet sammen med ham selv, at han senere øser deraf som af sit Eget.

Personlig Oprindelighed er der ikke meget af i Gjellerups første Bøger. *Det unge Danmark* handler om en ung fritænkerisk Digter, som af ulykkelig Kærlighed — den Elskede nægter ham sin Haand, fordi han er Fritænker — kaster sig ud i et vildt Liv, senere forlover sig med en Baronesse for at leve efter sin aristokratiske Smag, men rammes af Svindsot som Følge af sine Udskejelser og dør (atter i Solnedgangsbelysning) paa den hjemlige Præstegaard, med de Ord: »Jeg dør i den Overbevisning, jeg har levet i.« Helten er ogsaa her friseret à la Byron; der er fuldt op af falske Romaneffekter og besynderlig lidt dansk Stemning; de sydsjællandske Skildringer synes ligesaa uvirkelige som Scenerne fra Wien og Venedig, hvor Forfatteren aldrig havde været. Det var Tendensen i Romanen, Heltens udfordrende Fritænkeri og paatagne Blaserthed, der vakte en vis Sensation hos Datidens unge, særlig hos dem, der endnu gik i Latinskolens øverste Klasser. En *udlevet* Mine kom paa Mode hos den yngste Generation

Alligevel var *Det unge Danmark* betydeligt bedre skrevet end *En Idealist*; der var ikke saa lidt dramatisk Liv over Situationerne, f. Eks. den Formiddags-Musikprøve i Kasinos lille Sal, hvor Digteren faar Blodstyrtning. — Saa følger *Antigonos*, en fantasifuld Fortælling fra det andet Aarhundrede, som ogsaa er født af Forfatterens teologiske Studium og drejer sig om Kristendommens Problem,

kun at Forholdet her er stillet modsat op, idet Hovedpersonen er en Hedning, der gaar over til Kristendommen. Ogsaa Antigonos er Præstesøn og Digter og har en ulykkelig Ungdomskærlighed — det er de samme tre Strænge paa Lyren. Men denne Lyre rives ud af hans Haand, da det romerske Rytteri — i et af Fortællingens mest malende Kapitler — farer forbi ham, og saaledes blev Gjellerups egen Digtning just i denne Periode revet med ind i den af Georg Brandes anførte literære Bevægelse, som var nøje forbunden med den politisk-radikale. Som fanatisk Fjende af al Teologi, som svoren Tilhænger af Darwin og Udviklingslæren, som Forfatter af *Arvelighed og Moral*, havde Gjellerup ligesaa mange Sympatier fælles med det »literære Venstre«, og netop fordi han havde faaet en saa »sen Begejstringsdaab«, blev han den hid-sigste Kamphane i Truppen — eller rettere: i Efter-truppen.

Han skrev Digtsamlingen *Rødtjørn* med dens Hyldest til Brandes — »vor Helligaands Ridder! vor Sanct Georg!« — dens anstrængte Overmod og Lyst til partout at forarge, som falder saa tamt ud; det var teologisk og politisk og literær Polemik, det var Arvelighed og Moral sat paa bruskede og benede Vers. Det gik med Gjellerup som med den udbrændte Klode, hvorom det hedder i et af Digtene: »den gribes af Veer, kan dog ej føde en Blomst frem i Solens Skin«. Der var hist og her et enkelt Billede af original Ejendommelighed, som i Digtet om Tubal-Kain, hvor Urtidsmennesket sér Maanen stige op »luerød som en Mandrille-Hans haarløse Bag« — eller et Anslag til en fin

Melodi som i Maaneskins-Nocturnen »Ingen Toner og ingen Duft —«. Men det blev ved Anslaget.

Mere Inspiration var der i det Requiem *Aander og Tider*, som Gjellerup skrev ved Darwins Død i 1882. Det kunde have været Tekst til en stor Musik, ordnet som det er med megen Sans for rytmiske Bølgebevægelser og malende Lydvirkninger. Det toner dumpt dybt nede fra det livløses Genier: »vi blunde og lude — de tunge Pander — mod Muldjordens Pude.« Der er Jehovahs gammeltestamentlige Klage: »Og Kloderne gaa mig forbi som Skibe — der agte ej paa mit Nødraab.« Og der er Fremtidsslægternes Sang: »Vi sidde i det tavse, stille Land — ved aldrig sete Bredder af Livets Flod.« Men som Tekst alene kan *Aander og Tider* ikke helt erstatte den manglende Musik.

— Endnu en Gang tog Gjellerup sig for at gøre sit Mellemværende med Teologien grundigt op fra Ende til anden. Det skete i den uhyre brede Roman *Germanernes Lærling*, hvori han i alt væsentligt skildrede sin egen aandelige Udvikling indtil da, idet han dog gjorde Hovedpersonen til en nord-slesvigsk Gaardmandssøn og Seminarist, Hjorth, som lidt sent kommer til København for at studere til Præst. Allerede som Skolelærer har han stiftet Bekendtskab med nogle af Schillers og Goethes Værker, hvis Indhold gengives med Gjellerups egen Beundring; samtidig gøres der opmærksom paa, at Hjorths lidet gennemkultiverede Natur ikke er »fintbestrænget« nok til at vibrere med dem — Forfatteren selv staar stadig bagved og fremhæver Skønhederne med en irriterende Pegepind. Bogens Idé er den at vise, hvor dybe

Rødder den germanske Kultur har i Hovedpersonens Væsen: hvorledes han inderst inde egenlig er mere tysk end dansk. Da han læser *Hermann und Dorothea*, slaar der ham »en förunderlig hjemlig Rhinskvin-Duft« i Møde; hans Natur føler sig i Valgslægtskab med den tyske Aand, det er Schiller og Lessing, der efterhaanden helt frigør ham fra Teologien. Nathan den vise trolover ham med den fri Tanke, og Schiller staar pludselig statuehøj ved hans Side i det teologiske Auditorium, rækker ham sin Marmorhaand og fører ham bort fra et Sted, der var »uværdigt for dem begge« (sic!).

Germanernes Lærling har Interesse som et Stykke personlig Udviklingshistorie og som Skildring af den Maade, hvorpaa det teologiske Studium i Halvfjerdsenerne dyrkedes ved Københavns Universitet. Man vil mindes det vittige Portræt af Professor Petersen, Husmandssønnen, hvis kødfulde Ansigt hæver sig over Katedret »som en from, indfødt Protest mod det mørkladne, markerede, alt det med de fremmede Lidenskabs-Flammer i Aarerne og de fremmede Idé-Gnister i Nerverne«; man husker ogsaa Profilen af Rasmus Nielsen, hvis Stemme »gav selv de aristokratiske græske Kunstord en bred Rullen som af en fin Ekvipage paa en jysk Bivej«, og Interiøret fra Fiolstræde med de to halvgamle, forsoldede og forsjoflede Teologer. Men Bogen har mere kulturhistorisk end digterisk Værdi. Det religøse Problem, der behandles, er af rent intellektuel Art og debatteres med rent forstandsmæssige Argumenter; det er ikke dykket i personlige Følelser og farvet af personlige Stemninger som i den typisk-danske *Niels*

Lyhne. Det kunde forsaavidt ligesaa godt have været diskuteret i en spekulativ Afhandling. Men Forfatteren kalder sig jo ogsaa Germanernes Lærling. I *Rødtjørn* solgte han ganske vist sin Apollo for en »gudløs Kunst, som i Dalen gror . . . og suger sin Saft af den hjemlige Jord«, men man mærker ikke meget i hans Stil til denne Saftopsugning. Det er Studerekammer-Stil.

I Slutningen af Romanen træffer Hovedpersonen hjemme i Sønderjylland en ung Pige fra Rhinen. Det er, som om hun vækker Hjemve hos ham; han føler i hendes Selskab, at Tysk er hans aandelige Modersmaal; hun vinker ham »som den Løn, Germanien lovede sin Lærling«. Disse Ord skulde senere gaa i Opfyldelse for Gjellerup selv ved hans Ægteskab med en tysk Dame.

— Med *Germanernes Lærling* syntes Gjellerup endelig at være færdig med sin teologiske Eksamen. Teologien er han aldrig ret bleven færdig med. Selv efter at have opløst sig har den ladet sin Skygge tilbage i hans Hjerne.

Foreløbig mærkedes dette dog ikke i hans næste to Noveller. I *Romulus* forenes to fintfølede og forbeholdne Mennesker ved deres fælles Medlidenhed med en mishandlet Remontehest. Psykologien af Hesten er original og poetisk. Personerne har den hos Gjellerup saa hyppige Svaghed at udtrykke deres Følelser og deres fine Dannelse gennem Citater og Musikstykker. En af dem siger meget træffende: »det er slemt, saa vi er forfaldne til trivielle Aandriheder.« Der synes iøvrigt ikke til Grund for Novellen at ligge nogen dybere Oplevelse udover den, at Forfatteren vistnok paa dette Tids-

punkt tog Timer i Ridning. — En nydelig lille Fortælling er *G-Dur*, særlig Begyndelsen med sin Skildring af den underlig sammensatte Stemning, der griber Hovedpersonen ved efter flere Aars Forløb at gense den lille Købstad, hvor han en Gang har elsket. Af denne Stemning er Fortællingen født; der er virkelig lidt Duft af Næstved og Sydsjælland over den, en ung Pigeskikkelse tegner sig i gratiøse Linjer, og en spirende Erotik er givet rent og ægte i Tonen. Men det musikalske Motiv er mere reflekteret ind i end organisk sammenmættet med Handlingen.

Gjellerups følgende Værk, Tragedien *Brynhild*, som udkom 1884, er præget af en mere indgribende personlig Brydning end nogen af hans følgende Bøger, en Brydning, som bliver afgørende for hans senere Produktion. Digtet er tilegnet den Eugenia, som først tre Aar senere kunde blive Forfatterens Hustru, og Motivet er hin Episode af Vølsungesagnet, hvor Brynhild og Sigurd, levende paa samme Borg, ved Svig er skilte, men drømmer om og længes efter hinanden. Stemningen er den søvngængeragtige, tungsindig-forventningsfulde Stemning mellem Nat og Dag:

I underlig bange Timer! som saa stille fly

— og denne pinefulde Venten, denne tavse Attraa, som ængsteligt søger og spørger i den andens Øjne, er Tragediens egenlige Følelsesindhold. Brynhild vandrer om ved Nattetid uden at vide hvorfor, og Sigurd, som véd det, tør intet sige. I skønne Vers, hvis Rytmer er som en Roks lydløse Surren, synger Koret om Freja, der sidder ene i den lyse Skærsommernat — Stjærner er blinkende Tene

— og spinder »Elskovens Vidundertraade til Skæbnens vildsomme Garn«.

Men der er samtidig i *Brynhild* en stærk Paa-virkning af Wagner. Dels i den Maade, hvorpaa den oldnordiske Rimstil er anvendt, dels i Føroyndelsen af den store Personligheds Egenraadighed, den store Undtagelses Ret. Sigurds Elskov er hævet over Mængdens Love:

De Flygtige finde vel Flygtige nok,
iflæng kan de Flokkede gilje,
de Enestaaende finde kun En

synger Koret (i Parentes bemærket er det moderne Udtryk *Enestaaende* her ligesaa stilløst, som naar et andet Sted »Svoger« rimes paa »Kogger«). Og der siges om Heltens Elskov, at den er ikke hus-holdningstam og frugtbar, saadan som Mængdens er, den er »frygtelig som en Skovbrands Ild«. Saa frygtelig var den Følelse, der laa til Grund for *Brynhild*, dog vist kun i Wagner'sk Forstørrelse; de vældige Ord hænger hyppig som en lidt løs Sæk om et spinkelt Legeme. Fra Wagner stammer ogsaa den Nirwâna-Stemning, hvori Digtet toner ud. Naar Brynhild taler om, hvorledes hun siddende paa et nordisk Fjældnæs ved Havet mærkede Følelser og Vilje fælde sig til Bunds og Uendeligheden strømme ind i sig — saa hører denne Personligheds-Fornægtelse ikke hjemme i Sagaen, men i Schopenhauers Filosofi.

Den samme sjælelige Gæring, hvorefter *Brynhild* udsprang, førte Gjellerup til at bryde med det saakaldte »literære Venstre«. Hans »karmoisinrøde Ungdom« laa bag ham, og hjemkommen fra den Udenlandsrejse, han har beskrevet i *En klassisk*

Maaned og *Vandreaaret*, skred han til en »Op-gørelse« med Georg Brandes. Han vilde nu dyrke Kunsten udelukkende som Kunst; der kunde endnu af dens gamle Moderjord skyde Kæmpetræer op, enestaaende, uberegnelige, unyttige, hævede over at bruges til »filantropiske Brændestabler og politisk Gavntømmer«. Hundrede Skikkelser ventede i hans Fantasi

Foreløbig blev det desværre ved Programmet. Det er ikke muligt at se »stor Kunst« — Menneskehjærtets dybeste Følelser — i saadanne Værker som *Saint-Just*, *Thamyris*, *Hagbard* og *Signe* osv.; det er ikke muligt at se mere i dem end Literatur i anden Potens, Literatur *paa* og *om* Literatur. Selv *Min Kærligheds Bog* blev ved sin tilsigtede Klassicisme kun en Buket visne literære Violer.

Først i Romanen *Minna* udfolder der sig paany et stærkere personligt Følelsesliv. Den foregaar i Dresden (hvor Gjellerups Hustru er født, og hvor han nu i en Aarrække har levet) og er som et fint Staalstik af en stolt Kvindeskikkelse, stedet i et tvivlraadigt Valg mellem sine Følelser for to Mænd, hvoraf den ene har et ældre og dybere, den anden et nyt og mere dragende Krav paa hende. Ungdomskærligheden sejrer, og hendes Ægteskab bliver højst ulykkeligt. Thi den foretrukne Medbejler er, som han plejer at være i Gjellerups Bøger, en tølperagtig Person. Forøvrigt er ogsaa *Minna* gennemtrukket med Reminiscenser* og Citater af tyske

* Et Eksempel: det Sted af *Hermann und Dorothea*, hvor Hermann sér sin Elskedes Ansigt spejle sig i Spanden, der drages op af Brønden, det har gjort et saadant Indtryk paa Gjellerup, at det benyttes baade i *En Idealist*, i *Germanernes Lærling* og her i *Minna*!

Klassikere, og Helten har en ren »Schiller-Næse« og dito lang Hals — hvilket stemmer med, at Gjellerup selv ynder at lade sig fotografere i Schiller'sk Kostume.

Det er tildels ogsaa dette Forbillede, han har for Øje i sine tre moderne borgerlige Sørgespil. I *Vandreaaret* havde han skrevet: »lad Digteren fordre Ret for Lidenskaben, hvor den er mægtig nok til at skabe sine egne Love og gaa sin egen Kæmpegang; lad ham opsøge de Tilfælde, hvor et Forhold, som den nivellerende Samfundsorden sér skævt til, ved sin Følelsesadel fortjener større Agtelse end det meste, der let kan indordnes under alle Former og Vedtægter, og lad ham plædere disse store og ideale Undtagelsers Sag i sit begejstrede Sprog.« Gjellerup var den Gang stedt i et saadant Undtagelses-Forhold (smlgn. *Brynhild*), og hans Temperament tillod ham ikke at taale Spøg paa det erotiske Omraade. Som Teolog — selv som omvendt Teolog — betragtede han Køns-moralen som den for Individet afgørende Moral, og i denne Sammensmæltning af personligt Anlæg med metafysisk Moral ligger Udgangspunktet til de tre Skuespil, som stærkest fremhæver Gjellerups Ejendommelighed og giver ham hans særegne Stilling (som en Ægteskabets Ypperstepræst) i vor Literatur.

I *Herman Vandel* har Hovedpersonen forført en ung Pige, som han ikke vil ægte — ikke *kan* ægte, fordi han ikke elsker hende, og fordi Ægteskabet staar for ham som »en Forjættelse, et Mysterium, en Religion«, en Opfyldelse af den eneste Drøm, han fra sin tidligste Ungdom har næret: »at finde

Forstaaelse hos et enkelt Væsen, der i Liden-
skabens Extase blev Et med ham selv«. Han har
i en flygtig Sanserus forsyndet sig imod sin Natur;
nu gensér han den Kvinde, han elsker, og erfarer,
at hun genelsker ham. Skønt han er brødebetyngt
og fortvivlet, gør han sig dog Haab . . . Men da
ogsaa *hun* opfordrer ham til at gøre sit Fejltrin
godt igen ved at ægte den forførte Pige, føler han
ved dette Ægteskab sit Væsen saa fornedret, at han
paa Bryllupsaftenen begaar Selvmord. Konsekvent
burde han allerede have gjort det, fordi han for-
førte Pigen. Nu motiverer han Selvmordet med
sin Frygt for — atter at vise sig svag: »Vil ikke
mit Blod tidlig eller sent forraade mig til hende?
vil jeg ikke en Dag vaagne med Foragt for mig
selv, — have en Skændsel mere at dræbe —«.

Den praktiske Løsning at lade sig skille igen fra
sin paanødte Hustru eksisterer ikke for Herman
Vandel. Han tilhører »en anden Verdens-Orden«,
hvor alt er absolut, mest af alt Ægteskabet. »Lad
Lyset sige til Dæmringen: »bliv Nat!« — men sig
ikke *du* til mig, at jeg skal ægte *hende*«, svarer han
Sigrid i et Sprog, der er ligesaa ophøjet over
naturlig Tale som en Wagner'sk Hero over en Ad-
junkt i en dansk Købstad. Herman Vandel er en
Sigurd, som i Stedet for Rustning og Sværd er
iført sort Frakke og Penneskraft. Hans krampagtig
stiliserede Udtryksmaade hænger sammen med et
forstrakt og forvokset Følelsesliv. Der er i hans
overrævnspændte Idealisme noget ægte germansk-
dansk-teologisk. Ligesom Søren Kirkegaard i den
enkelte Personligheds Navn hudflættede Statskir-
ken, fordi den ikke svarer til den ideale, person-

lighedsfornægtende Kristendom — saaledes hudflætter Gjellerup det konventionelle Ægteskab, fordi det ikke svarer til *Ægteskabets Idé*.

Det samme er Tilfældet i *Wuthorn* og i *Hans Excellence*. I det første af disse Stykker, som ved sin Baggrund af Natursymbolik er mest dramatisk virksomt, ruller Lavinierne deres Fordømmelses-torden over den pjaltede Ægtemand (hvorfor under Gjellerup aldrig sin Helt en værdigere Modstander?). I *Hans Excellence* er Hovedpersonen en udpræget monogam Natur, hvis tragiske Skæbne beror paa den Forsyndelse, at han ved Siden af det Elskovs-Forhold, som er hans *sande* Ægteskab, har indgaaet en officiel Forbindelse uden Kærlighed.

Disse Dramer er mere konstruerede end levede. De holdes sammen ved deres Idé og Energi mere end ved de Følelser og Stemninger, de rummer. Trods den haardnakkede Forkyndelse af Personligheden er der egenlig ikke megen individuel Særegenhed og frugtbar Naturbund hos deres Personer, som Idéen enten forvrænger eller forherliger udover menneskelige Omrids; Helten bevæger sig hyppig paa det sublimes yderste Rand, hvorfra der kun er et Skridt til det — mindre sublime.

Det er tragisk, og Gjellerup er Tragikeren i vor Nutidsliteratur. Han hænger Skæbnens Møllesten som en Præstekrave om Lidenskab. Enten fortæres Helten af denne Lidenskab og dør i Extase med et saligt Smil (som Herman Vandel) — eller han forbryder sig mod Samfundsordenen og overgiver sig selv til den borgerlige Retfærdighed (som i *Wuthorn* og i Romanen *Møllen*). Med andre Ord,

trods sin tilsyneladende Oprørskhed er Moralen i Virkeligheden religiøs. Gjellerup er havnet i en buddhistisk Livsanskuelse, som smelter sammen med den kristelige Forløsningslære (smlgn. *Pastor Mors* og *Møllen*, hvilken sidste Roman iøvrigt er det mest danske og mest stemningsfulde, han har skrevet). Han vifter for Hverdagsmenneskenes Øjne med Borgerbrevet fra hin »anden Verdensorden«, hvor der stilles større Krav baade til Selvhævdelse og Selvfornægtelse, end »Samfundskrybet« véd af — og svingende sit moralske Flammesværd over Frivoliteten staar han paa Vagt som en Kerub for Ægteskabets Helligdom i en Tid, hvor der synes at være ualmindelig mange Slanger i Paradiset.

HERMAN BANG

"W." 555a.

HERMAN BANG

Der er Mennesker, der er de fødte længselsfulde, Utilfredsstillelsens jagede Børn . . . de altid larmende, der er forelskede i Fred.

FÆDRA.

HALVFJERDSENERNE var ude, og »Gennembruddet«s første Brænding havde lagt sig. I 1880 dukker der en ny Type op i Literaturen; en yngre Generation, forskellig fra den foregaaende, stikker sit Ansigt frem. Der udkom i det Aar to Romaner — J. P. Jacobsens *Niels Lyhne* og Herman Bangs *Haabløse Slægter* — og det var, som om to Slægtled mødtes. Saa dybsindig og fuldbaaren den første af disse Bøger var og saa ungdommelig og uafgæret den anden — de var karakteristiske hver især for sin Generation, og de har hver paa sin Vis paa-virket den efterfølgende Literatur.

Niels Lyhne er jo den fødte Romantiker, en Fantast, som Virkeligheden bestandig glider ud af Hænderne paa, en afmægtig Drømmer, hvem det aldrig lykkes at favne Livet; han falder i Krigen 64 som et Offer for de danske Stormagtsdrømme. — William Høg i *Haabløse Slægter* er vokset op under det første lammende Indtryk af denne Krig; Virkelighedens Brutalitet har allerede i hans Barn-dom præget sig hos ham, og han er tidlig *færdig* med Livet, som han kun kender altfor godt. Han er Søn af en sindssyg Fader og en brystsvag Moder (saa galt saa' det dog heldigvis ikke ud for

hele Slægten efter 64); hans hurtig slappede Nerver behager sig i en sentimental Afmagtsfølelse, og hans fortidlig trætte Hjerne søger Ly i en resigneret Sørgmodighed.

Niels Lyhne gjorde sig for mange Illusioner; han lærte aldrig den store simple Ting »at bære Livet som det er og lade Livet forme sig om Livets egne Love«. William Høg gør sig ingen Illusioner mere; men han segner under Byrden af dette Liv, som han ikke har Kraft nok til at bære, og illusionsløs længes han blødagtig tilbage til de Drømme og den Tro, som Virkeligheden har skelletteret ham for. Og til denne Forskel i de to Romaners Livssyn svarer Forskellen i deres Stil. *Niels Lyhne* var skrevet i en romantisk farvemættet og renæssanceagtig svulmende Stil; i *Haabløse Slægter* har Stilen en tør nervøs Hede, en febrilsk Hastighed afvekslende med en slap Sentimentalitet.

Herman Bang var 22 Aar gammel, da han skrev denne første Roman. Han er født 1857 paa Als, hvor Faderen var Præst; ved Krigens Udbrud flyttede Familien til Horsens, senere til Tersløse paa Sjælland; Bang blev Student fra Sorø Akademi 1875. Fra Drengesaarene af havde han drømt om at blive Skuespiller; det er disse Teaterdrømme, der spiller Hovedrollen i *Haabløse Slægter*. Han prøvede for en københavnsk Direktør og blev refuseret, var saa lige ved at lade sig engagere til et Provinselskab, men tabte Modet i sidste Øjeblik og blev i København. Han har selv humoristisk fortalt, hvordan han den Gang levede. Hans Bedstefader, Lægen Ole Bang, havde efterladt ham en lille Sum Pengø og en Chaiselongue, paa hvis Tæppe

der var broderet et kronet Navnetræk. Paa denne Chaiselongue laa han og drømte om at genoprejse Slægtens gamle Storhed — indtil Pengene var brugt op og de tomme Reoler paa Væggene i hans Værelse gabede ham trøstesløst i Møde. Saa begyndte han at skrive, først en Enakter, saa nogle Artikler til en Provinsavis; i *Nutiden* fik han trykt nogle Skitser, bl. a. en om en ung Mand, der tager Gift: det var Udkastet til *Haabløse Slægter*. Saa blev han Teateranmelder ved *Morgentelegrafen*, der afgik ved en tidlig Død, antoges af Topsøe, hvem han beundrede og efterlignede, som Kronikør ved *Dagbladet*, blev derefter Føljetonist og Kritiker ved *Nationaltidende*, vakte Sensation, gjorde Lykke og fik en ikke ringe Indflydelse paa dansk Journalistik og Skuespilkunst.

Der forekommer i *Haabløse Slægter* en Forfatter ved Navn Bernhard Hoff, som vel ikke ligefrem er et Selvportræt af Herman Bang i hin Periode, men som ved sin interessante Bleghed, stærkt understreget med Tusch, er karakteristisk for den *dekadente* Type, han indførte i Literaturen. Det hedder om ham:

Hr. Hoff var moderne. Han var dukket op pludselig, og lige med ét havde man truffet Navnet Bernhard Hoff overalt, paa Teaterplakater, paa Bøger, i alle Blade. Og ogsaa i Livet traf man ham allevegne og kunde ikke undgaa at se ham. Man mødte denne spinkle Figur med det blege, graa Ansigt overalt: paa Gaden, paa Langelinje, i Teatrene. Som oftest kørte han: han sad henslængt i en Droske, undertiden alene, sammenfalden og klemt op i det ene Hjørne. Saa saa' han ud som Døden fra Lybæk, som om han vilde blive borte i sin polske Skindpels; men undertiden kørte han med en Ven, et Menneske, som havde det moralske Mod at vise sig sammen med ham, skønt han var

ligesaa bagtalt privat som offentlig. Naar han var sammen med nogen, var han altid nervøst livlig og meget snaksom.

. . . Hans Ødselhed var endnu større end hans Indtægter, og han brugte i den ene Maaned ligesaa meget til Parfume, som han alt i alt maatte leve for i den næste. Hans Pengeaffærers Vanvid gav Folk endnu mere at snakke om end hans Erobringer.

Hvad der havde gjort ham saa fejret i Dameverdenen — thi Herrerne satte ingen Pris paa denne moderne Udgave af en forfejlet »Heliogabal«, som en af hans Modstandere engang havde kaldt ham — var dels hans Ungdom: han var kun tre og tyve Aar, og han syntes selv at sætte saa megen Pris paa dette Fortrin, at han paa alle Maader forsøgte at fængsle og fastholde det noget raffineret barnlige, østerlandsk drengede, der havde forskaffet ham det ovenfor nævnte Tilnavn; dels hans ejendommelige Ydre, som det besynderlige Menneske akcentuerede stærkt ved sort Pelsværk og Toiletkneb, og hvis noget hede Kolorit stemmede saa godt med det aldrig svigtende Skær af Sensualitet, som syntes at klæbe ved alt, hvad han skrev som Forfatter.

— Naar man sammenligner den selvironiske Skildring, som Bang i *Ti Aar* har givet af sin Trængselstid, med Skildringen af William Høg i *Haabløse Slægter*, sér man let, hvor megen Affekterthed og Svælgen i Føleri der findes i hin ungdommelige Roman (den første Udgave ramtes af en meningsløs Beslaglæggelse; senere er den optrykt i forkortet Form). Men der var Steder i Bogen, hvor en ny Stilform traadte overraskende frem — en Stilform, der vel var paavirket af moderne fransk Literatur, men samtidig bundede i Forfatterens eget Væsen, hans Oplevelser og Følelsetempo, og ikke før var sét paa Dansk. En af Bangs Barn-domserindringer var Lyden af Alarmsignalerne, som kaldte de danske Tropper til Flugt fra Horsens, og dette Minde har i Romanen sat Mærke i

et angstfuldt levende Billede: Natten i det opløste Hjem, hvor det mindste Barn ligger for Døden, de større kryber grædende sammen i en Krog og Moderen i raadvild Fortvivlelse farer frem og tilbage mellem Vuggen og Vinduet, som ruskes af Regn og Storm, mens Gaderne genlyder af Hestetrampen og forvirrede Fodtrin, og Hornene kalder som Nødraab fra alle Sider . . .

Der er i dette Optrin en stærk uvilkaarlig Virkning; det stemmer for Brystet, det tager Vejret fra En. Effekten beror paa lutter smaa Virkeligheds-træk, som blot er stærkt sammentrængte og stærkt understregede. Scenen er ikke fortalt eller beskrevet, den er stykket sammen af korte Sætninger, stakaandede Replikker, der tilsyneladende er gængive i samme Nu, som de er opfangne. Bangs ejendommelige Fremstillingskunst viser sig her for første Gang. Der er et Par andre lignende Scener i Romanen: det provinsielle Middagselskab, som afbrydes af Meldingen om Kongens Død; senere et Bal i et københavnsk Bourgeoisihjem og endelig Billedet af Søstrene, der om Aftenen sidder forgæves ventende paa William.

Man finder i *Haabløse Slægter* alle Spirene til Herman Bangs senere Produktion, de Motiver, hvorover hans følgende Romaner er komponerede. Atter og atter er det Barndoms minderne om Krigens, der dukker op og trænger sig frem: en Idyl, der afbrydes af en Katastrofe; Moderen, som sidder sortklædt og sørgende i Dagligstuen; Opbruddet fra Hjemmet, Flugten og Skændslen. Det er, som om hint Nervestød fra Drengæaarene har forplantet sig gennem alt, hvad han senere har oplevet og

skrevet; som om Tempoet af Alarmsignalerne bestandig jager igennem hans Stil. Derfor skildrer han med Forkærlighed Sammenstyrtning, Tilintetgørelse, Ruin — det er Barndomsindtrykket, som ligger bagved, som farver Skildringen, og som undertiden ubevidst *forfalsker* den ved at forstørre og overdrive, f. Eks. i *Stuk*, hvor en københavnsk Fallit i Firserne næsten antager Dannevirkenattens fantastiske Omrids.

Selv har Bang Fornemmelsen af, at to Sjæle strides med hinanden i alle hans Bøger: den ene stammer fra hans fædrene Slægt, hvis sidste Ætlinge »blev Præster, fordi de besvimede ved at se Blod, og uvirksomme Ørkesløse, hvis tomme Hjærner maatte kunstig ildnes« — den anden er hans mødrene Arv af Tungsindighed og Resignation. Det er netop ved denne Dobbeltthed, at Bang er bleven et saa fintmærkende Udtryk for vor neurasteniske Periode: paa den ene Side dens hæslæsende Travlhed, dens febrile Jagen efter bedøvende Nydelser, dens prikkende og stikkende Nervøsitet, dens Uro under Flegmaen og dens evige Utilfredsstillelse — paa den anden Side dens graa og triste Hverdagsliv, Trætheden og Haabløsheden, det trælsomme Stræv og den forknytte Vandren under Aaget.

Til *Excentriske Noveller* svarer *Stille Existenser*. Det er to Sider af det samme moderne Liv og af den samme nervøse Konstitution; Bang har levet begge Tilværelser med. Han, som havde skildret William Høgs ørkesløse og viljesløve Ungdom og i *Fædra* digtet Historien om igen med kælent Raffinement og lad Lystenhed i en smægtende, par-

fumeret Stil, han var i Virkeligheden en jærnflittig literær Arbejder; han udfoldede som Journalist og Kritiker en rastløs Energi, der dels fandt Udladning i Døgnets sensationelle Overfladeliv, men dels ogsaa satte sig dybere Spor, fordi han med saa stor Ihærdighed bekæmpede den grasserende Problemdiskussion og Tendensmanér i Firsernes Literatur og med saa elektriserende en Styrke indpræntede kunstnerisk Troskab mod *Livet*, det levende, mangfoldige, bevægede Liv, som er dybere end alle Idéer, og som ikke lader sig udtømme i Problemer.

Han gav senere i Romanen *Stuk* en Skildring af sin Leven-med i hin Periode som Leder af et literært Foretagende («Vor Tid»), der endte med stort Krach. Idet han knytter denne Episode sammen med den Bygmesters Fallit, som opførte National-Etablissementet og Dagmar-teatret, vil han vise, hvorledes de københavnske Storstadsdrømme i Firserne gik samme Vej som de danske Stormagtsdrømme i 64. Men han, der fremfor alt vilde være tro mod Virkeligheden, blev her ført bag Lyset af sit eget nervøse Temperament, som uvilkaarlig forvanskede, omfantaserede, overophidsede alle virkelige Forhold. Man kender ikke det skikkelige København og dets træge Lystighed igen i denne Skildring af menneskemylrende Gader, hvor man »ikke kan komme frem«, af »Lykkebarnet«s Opførelse paa Kasino med en »hel Hær af Tricots« paa Scenen (*à la* Teatret i Zolas *Nana*), af Tivoli, osv. Den økonomiske Udvikling i Hovedstaden har heller ikke givet Bang Ret. Paa den anden Side fornægter hans mærkelige impressionistiske Ævne

sig ikke i mange af *Stuk's* Optrin og Figurer. Og der er her for første Gang gjort et Forsøg paa i én Sum, i én Stemning, at samle hele det moderne københavnske Liv.

Stuk var Bangs egen Skæbne. Der kom et Øjeblik, da han ikke mere var den feterede Føljetonist og Forfatter; da han forlod København og begyndte et omflakkende Liv rundt omkring i Europa. Han oplevede en snurrig Udvisning fra Berlin som »missliebige« paa Grund af en Korrespondance til et norsk Blad, led samme Skæbne i Meiningen, maatte ogsaa forlade Wien og slog sig saa ned i Prag. Det var under denne Dragen fra By til By, at han skrev *Excentriske Noveller*. Han delte Virtuosen og Artistens hvileløse Tilværelse, og han udkastede de melankolske Skitser af Akrobaterne Fratelli Bedini og Vidunderbarnet Charlot Dupont. Livet forekom ham som en Cirkus, hvor det gaar rundt i susende Gallop, under larmende Musik, under æggende Hvin og Piskeknald; Artisterne gør deres halsbrækkende Kunststykker paa Hesteryggen, i Trapezen; og det ophidsede Publikum forlanger stadig stærkere Nervepirring — men under Akrobaternes Smil, under Løvetæmmerens Ro og Klownernes Sminke skærer Fortvivlelsen Grimaser, og Døden griner.

Eller Billedet af dette moderne Liv forekom ham som en Jærnbanestation paa Landet: de, der lever i den lille fredelige Landsby, stirrer længselsfuldt efter dem, der farer forbi, ud i den store Verden — og de, som sidder i Toget, misunder de andre deres idylliske Tilværelse, der i Virkeligheden kun er en langsom Sjæleforblødning. Af

dette Indtryk opstod Fortællingen *Ved Vejen*. Den blev skrevet i Wien i Efteraaret 1885. Det wienske Politi havde fra Berlin faaet et Vink om at holde Øje med Bang, som ubegribeligt nok ansaas for en statsfarlig Person, og hans Logis var bevogtet af Detektiver, som, naar han var fraværende, trængte ind og snusede i hans Manuskript. Man tænke sig *Ved Vejen* mistænkt for at indeholde anarkistiske Idéer — denne lille Fortælling, der er saa fredelig som Aftenvindens Aande.

Den er i Fremstillingens Kunst det fuldkomneste, Herman Bang har skrevet, og den har i sin særlige Genre overhovedet intet tilsvarende paa Dansk. Hverdagens Liv, som det leves af Hverdagsmennesker i en eller anden Krog af Landet, er her skildret saaledes, at det i al sin stillestaaende Simpeltid ikke virker ubetydeligt, smaat og interesseløst, men virker som Livet selv — som det Liv, vi inderst inde alle lever, ogsaa under tilsyneladende større Forhold, større Handling, større Begivenheder. Fordi der kun *er* det ene fælles Liv, den ene almenmenneskelige Skæbne at leve uforstaaede af hverandre, at se sine Illusioner briste, at længes og skuffes og langsomt at dø. Vi lever alle i en Krog ved Vejen.

Med en forunderlig Tydelighed har Bang fremkaldt sig et Mylr af Minder fra den lille Stationsby, hvor han har boet som Barn, og føjet dem sammen til en Mosaik; det er lutter smaa præcise Træk, hastige Iagttagelser, der tilsammen frembringer et illuderende Virkelighedsindtryk, omtrent paa samme Maade som de lynsnart skiftende Øjebliksbilleder i en Kinematograf. Man lever med

i dette ensformige og avtomatiske Stilleliv, hvor Tiden maales efter Togene, der kommer og gaar, og hvor kun Læsetasken bringer et og andet hengemt Pust med sig fra Omverdenen. Der fortælles intet om Menneskene, men man sér dem for sig i Situation paa Situation, hører dem tale, aflurer dem lidt efter lidt deres smaa egoistiske Svagheder, deres skjulte Lyster og stille Sorger. Man sér Stationsforstander Bai med sin Rest af Løjtnants-holdning og Ungkarletilbøjeligheder, selvtilfreds og godmodig tankeløs i sin Brutalitet; hans Hustru Katinka, som altid er saa stille og betænksom — »der var bestandig en ganske lille Pavse, før Ordene kom« — og som i Skumringen mindes sine Ungpigerdrømme med et Suk; Enkefruen med sine to forhippede »Kyllinger«, der altid skændes, naar de er hjemme; den gamle Frøken, som tager sin Moppe op paa Armen, naar ingen sér det; Præstegaardsfamiljen, Togføreren med de indiskrete Bukser . . .

Disse dagligdags Mennesker stilles snart i Strejflys af skarp Ironi, snart i Skygge af sørgmodig Medfølelse; det er, som om de tilfældigt røber sig for Læseren. Der er en bitter Pessimisme i det Livssyn, der ligger til Grund for Skildringen. »Saa lidt de kendte til hinanden — alle Mennesker, som levede og gik rundt ved Siden af hinanden,« tænker Katinka. Hun tæres hen af »et haabløst Savn, som sad der et stort Sugedyr« paa hendes Hjærte. Bai aner ingen Ting. Der er kommet en ny Forvalter til Egnen, og de to Mandfolk morer sig ved deres Aftentoddy med at kigge paa en Samling interessante gennemsigtige Kort fra Hamborg. Bai

gottes sig ved Griseriet, han sér Kortene to Gange igennem, saa er *den* Fornøjelse desværre forbi:

— Ja, sagde han — — men hvordan er *Livet*, Svendsen.

— Hvordan er *Livet*, Gamle — med en svag Kone?

Bai rejste sig og aabnede Døren til Dagligstuen.

— Hva', sagde han, sidder du i Mørke . . .

— Ønsker du noget, Bai?

— Jeg følger Svendsen et Stykke, sagde Bai.

Katinka kom ind for at sige Farvel.

— Fruen er stadig noget blegnæbbet, sagde Svendsen og følte paa Lommerne, om han havde sine Samlinger.

Bai var færdig, og der blev sagt Farvel.

— Gud bevares — Fruen maa blive inde — det er meget for køligt.

— Jeg følger kun til Laagen, sagde hun.

De kom ud paa Perronen: Det er stjerneklart, sagde Bai.

— Det melder Kulde . . . Godnat, Frue.

Laagen slog i.

— Godnat.

Katinka stod lænet til Laagen. Stemmerne døde bort.

Katinka løftede Hovedet: Ja — Himlen var klar og alle Stjærner oppe . . .

Som vilde hun klage sin Nød for det døde Træ, bøjede Katinka sig ned og slog Armene om den fugtige Stolpe.

Katinka dør; Bai opliver sig i sin Sorg med en Tur til København for at købe Gravmonument; han besøger »Kisten« og kommer i lystigt Selskab, han siger »Pivain« og »saadan ældre Ord fra sine Løjtnantsdage«, og næste Dag gaar han rørt og sér paa Kors og Søjler med Marmorder og Englehoveder. Da han kommer hjem, udfolder Enkefruens Døttre en rørende Deltagelse for ham i hans Ensomhed. Og *Livet* glider videre i sin rolige, langsomme, lidt mudrede Strøm — dør ved Vejen.

De Tusinders lavloftede og trange Liv. Ene og fattig, som Bang selv har følt sig, skildrer ingen i

vor Literatur med dybere Sympati og nøjere Forstaaelse end han de udelukkede eller ubemærkede, de oversete og ringeagtede, de miskendte, der mente det saa godt, de forlegne og forskræmte, der ikke kan faa frem, hvad de havde paa Hjærte, de fejlslagene Forhaabninger og de nedtraadte Følelæsspirer, der forkrøbler langs Jordan — hele denne Hverdagslivets Tragik, der foregaar i det Skjulte og bestaar af lutter smaa Ting. Der er i Samlingen *Under Aaget* (tilegnet Jonas Lie som Lærer og Mester) et Billede af en halvgammel Frøken, en mislykket Balletdanserinde fra det kgl. Teater, som rejser fra Landsby til Landsby og underviser i Dans — og der er et Interiør fra et Pensionat i Frederiksborggadekvarteret, hvor en anden halvgammel Frøken gaar stille omkring i Husets evige Uorden og Madlugt og Støj af mange Mennesker, bestandig optagen af at regne ud og faa det til at strække til og uafbrudt tænkende paa, »hvad hun kunde naa at fare over i næste Nu«; de mandlige Pensionærer behandler hende, som hun var af Neutrum, og dog har ogsaa hun en Gang anet, at hun var Kvinde.

Faren ved Bangs Fremstillingsmaade er paa den ene Side, at den kan opløse sig i Smaatræk, der ikke samler sig, paa den anden Side, at den let forfalder til Sentimentalitet. Manglen af en gennemført Psykologi fornemmes i Romanen *Ludvigsbakke* trods Rigdommen paa glimrende Enkelt-skildringer, fine Iagttagelser og lyslevende Optrin, der træder Læseren saa tæt for Øje, som det er muligt gennem et Skillerum af Sort paa Hvidt: Idas lykkelige Barndomsminder, der dukker frem

som gennem et Taareslør, i lette Akvarelfarver; Livet paa Kommunehospitalets Gange, blandt Sygeplejerskerne, der glider frem og tilbage mellem hverandre, hver især flygtigt kendetegnet ved sin lille Ejendommelighed; Stilheden, afbrudt af Lydene fra de Sindssyges Celler; Fødselsdagsgildet paa »Plejemoderen«s Værelse med Sygeplejersker og Kandidater; Selskabet hos Fru v. Eichbaum, hvor den fornemme Fattigdom og luvslidte Værdighed er truffet med en næsten umærkelig Ironi. Det er hele dette Kalejdoskop af sete og følte smaa Ting, som giver Romanen Værdi; Ida selv er skildret med en lidt sødladen Følsomhed, og hendes Elsker forekommer lidt utroværdig raa, men Billede paa Billede trylles frem med den Antydningernes Kunst, som Bang er Mester i.

Tilbage er at omtale Romanen *Tine*, der fremkom som et Mene Tekel midt under det forrykte 25 Aars-Jubilæum for Krigen 64. Der er indvendt og kan formodenlig med Rette indvendes mod denne Bog, at den ikke giver noget *virkeligt* Billede af Krigstilstanden paa Als. Bang var jo som lille Dreng rejst fra Øen med sin Familie ved Krigens Udbrud, havde altsaa ikke selv sét, hvad der foregik, men paa anden Haand faaet et Indtryk, som først omformede sig i hans opskræmte Barnefantasi, og som han nu, mange Aar efter, med Vold og Magt fantaserede frem igen. Sammenligner man Skildringen i *Tine* med, hvad andre har fortalt, f. Eks. P. F. Rist, der personlig deltog i de samme Begivenheder, er der en lignende Forskel som mellem en fantastisk flakkende Skygge og et Meneskes sindige Bevægelser. Ikke fordi Krigen var

mindre blodig, end Bang skildrer den, men fordi der var mere Modstandskraft mod Ulykken, mere Sammenhold, mere nøgtern Ro under Rædslerne, ikke en saadan Ophidselse og Tøjlesløshed, som her fremstilles.

Tine er en Fantasi over Krigen, en ond Drøm, hvor Virkeligheden gaar igen i uhyggeligt forstørrede og forvredne Former; som Stilmaleri, som Sprogmusik er den komponeret med stor Kunst og paa sine Steder af betagende Magt. Og hvad vil overhovedet *Virkelighed* sige i Kunst? Omskabes og farves Virkeligheden ikke al Tid af Kunstnerens Temperament, og er Temperamentet ikke det eneste *virkelige* i Kunstværket? Hvis *Tine* lider af faktiske Forvanskninger, har den i hvert Fald en indre Sandhed; den er skrevet, som den er følt; den er et Udtryk for sin Forfatters Personlighed.

Man finder her al hans Ævne til at skabe Stemning, antyde og forberede ved nogle faa Træk og frembringe en stigende Virkning. Først denne Stemning af Hjemmet, der forlades: de tomme Stuer, hvor alle Døre staar aabne; Pletterne paa Tapetet, hvor Portrætterne har hængt; et Lys, der er glemt paa et Bord, og Matrasserne, der slæbes over Gulvene. Saa Minderne om, hvor hyggeligt og rart hun har haft det dør i Skovridergaarden, Skolelærerens *Tine*; somme Tider var de gamle gnavne, naar hun kom sent hjem, men hun maatte alligevel ind til Sengen og fortælle. »Saa tog hun i Døren til »Skolen« for at prøve, om den var laaset, før hun gik opad Trappen, og henover Loftet holdt hun Lyset varsomt for Halmens Skyld, hvor Gravenstenerne var spredt.« Nu er Skovrideren ind-

kaldt; alle Vegne er der fuldt af Soldater. Dannevirkes Rømning har lammet Sindene. Alle gaar og venter med hemmelig Angst paa, at det skal bryde løs. Og Kanonaden fra Broager begynder: »Kanonerne gød deres dybe, forfærdende Lyd hen i den bølgende Luft, Time paa Time, mens Vejen genlød — bestandig — af Marcherendes Trin, Ordonnanserne jog og foer paa halvdøde Heste: to Gange var der blæst Alarm i et Døgn.« Røgen vælter over Landet; Huse og Landsbyer staar i Brand. Den gamle apoplektiske Skolelærer er stavret op paa en Høj og staar og peger med sin Stok:

- Det er Ransgaarde.
- Det er Staugaarde.
- Det er Dybbøl.

Toget af de Flygtende fra Sønderborg breder sig i den strømmende Regn ud over alle Veje som en ustandselig Jammer, og gennem Storm og Kanondøn hører man som Knive de Saaredes Skrig. En dump Sløvhed griber Sindene, alle Drifter slippes løs med dyrisk Ligegladhed; Gaardens Piger flyder i hver Krog med Soldaterne, og en Krøbling fra sidste Krig humper om og gør strygende Forretning med sit Øl; Jordemoderen er bestandig ude i sin Fjedervogn. Og ophidset, overanspændt, midt i den almindelige Forvirring kaster Skovrideren sig over Tine og tilfredsstillen sit pinefulde Begær. Skildringen er her stegen til et *furioso*-Tempo; saa stilner den af i denne beundringsværdige Kapitelslutning:

Regnen var standset. Luerne fra Sønderborg flammede over Landet.

— Det er, som sagt, meget muligt, at *Tine* ikke giver noget paalideligt Billede af Stemninger under

Krigen. Men der er i Skildringen noget højst ejendommeligt for Bangs Følemaade og for en vis Side af Nutidens Liv. Erotiken i Bangs Bøger springer enten frem som et Anfald af desperat Begær, en Reaktion af udmattede Nerver og udbrændt Hjerne — dette Begær, der nager Sjælene »lig en fortidig Øgles Klo« (saaledes ogsaa i *Stuk* og i Cirkusnovellen *De fire Djævle*). Eller den slæber sig langsomt og haabløst til Døde (som i *Ved Vejen*). Kvinderne elsker al Tid ulykkeligt; Mændene formaar ikke at elske, ikke at føle stærke Lidenskaber, kun at hidses op af Sensationer, der atter efterlader dem i en automatisk Slappelsestilstand — som et Lig, der selv væmmes ved, at det staar op, gaar omkring, spiser og taler (*Digte*).

Herman Bang er, som Hammershøj i Malerkunsten, et ømfindtligt Udtryk for vor overanspændte Tids Nevrose. Derfor er det heller ikke lykkedes ham, den mest dramatiske af vore Fortællere, at skabe et levedygtigt Drama.

HENRIK PONTOPPIDAN

HENRIK PONTOPPIDAN

*Hvad det gælder om, er at opdage et nyt
Amerika i Mennesket selv . . .*

NATTEVAGT.

DER levede i det syttende Aarhundrede en jysk Præst ved Navn Erik Broby, som efter Tidens Sædvane latiniserede sit Navn og kaldte sig Erik Pontoppidan, og som blandt mange andre Skrifter udgav Komedien *Tobiæ Giftestæd*. Det var en gammel latinsk Komædie, men Pontoppidan indførte i sin Oversættelse en ny Person — Narren Brynke — »som og kommer frem med sit«, idet han gør sig lystig over de andre Personers Højtidelighed eller Indbildskhed. Han siger bl. a. til en af Tobiæ Hustru Saras Terner:

Din skiden Terne
meen', du est en Stjerne

— — —

Din slemme Taske,
meen', du mon braske

— — —

O din slemme Sildepose,
hvor kan du dig rømme og rose!

O din Allike!

O din Tallike! — osv.

Det synes, som om den jyske Humor, der her glimter frem, er gaaet i Arv ned til den Efterkommer af Erik Pontoppidan, som halvtredje Hundred Aar senere traadte ind i Literaturen. Narren Brynke

spøger mere eller mindre fordækt mellem Linjerne i alle Henrik Pontoppidans Bøger: snart som den sunde Fornufts Protest mod Overspændthed og Skaberi, snart som den livskraftige Naturs Oprør mod teologisk Tvang og Autoritetstro, snart som sveden Bondefiffighed og snart som den aandelige Overlegenheds frimodige Haan.

I en af hans første Fortællinger, *Kirkeskuden*, sidder den stakkels Fattighusdreng, som Præsten har taget til sig for i sin kristne Nidkærhed ret at stække Vingerne paa ham, og betragter under Gudstjenesten den prægtige Skibsmodel, som hænger støvet oppe under Loftet — og »det kom ham for, at ogsaa *han* var en slig Fuldrigger, hængt op i en Kirke«. En saadan Følelse har Henrik Pontoppidan tidlig haft. Født 1857 i Fredericia drog han sytten Aar gammel hjemmefra den fædrene Præstegaard (som imidlertid var flyttet til Randers, hvor han gik i Skole) for at studere til Polytekniker i København. Man tør maaske tro, at det gik ham omtrent, som det gaar *Lykke-Per* i Romanen: at han blev grundig skuffet af det Livserhverv, han havde valgt i begejstret Tillid til, at han ved Hjælp af det hurtigst og sikrest kunde virkeliggøre sin Drøm om et uafhængigt Liv, rigt paa store Hændelser.

Lykke-Per havde forestillet sig den polytekniske Undervisningsanstalt som et imponerende Aandens Værksted, hvor den frigjorte Menneskeheds Fremtidslykke smeddedes under elektrisk Lyn og Torden — og han fandt i Stedet for en Række skumle, af Tobaksdamp og Smørrebrødslugt opfyldte Lokaler, en Mellemting af et Tegnekontor og en Øl-

knejpe. Han fik i det hele den Forestilling, at en duelig Ingeniør saa langt fra var en saadan dristig Handlingens Mand, som han havde foregøglet sig; de fleste af hans Medstuderende drømte blot om at opnaa en eller anden fast og betrygget, om end nok saa beskedene Stilling, hvor de kunde indrette sig det hyggeligt som Familjefædre — men *han* (hedder det om Lykke-Per) var ikke skabt til Hverdagsliv og Godtkøbslykke — »han krævede Plads til Højboards ved Livets Taffel blandt Jordens frie og udkaarne Mænd.«

Rimeligvis har Henrik Pontoppidan i sin pure Ungdom næret lignende højtflyvende Drømme. Drevet af romantisk Frihedstrang og Æventyrlyst vandrede han paa sin Fød gennem Tyskland til Svejts, fægtende sig frem som farende Svend. Han vilde se Livet derude med egne Øjne, lære Menneskene at kende paa første Haand, ikke blot gennem Bøger. Da han kom hjem, følte han Forholdene i det lille danske Samfund endnu trangere, Luften endnu mere indelukket og stillestaaende. Sund og stærk, blond og blaaøjet, som han var, saa' han halvt med Ynk, halvt med Spot, hvordan Menneskesjælene baskede hjælpeløst med *stækkede Vinger* (Navnet paa hans første Bog): tidlig blaserede i den københavnske Overfladekulturs Lummerhed eller knugede til Jorden under Armodens og Vankundighedens Tryk. Lykke-Per fantaserer om et stort Kanalprojekt til Overrisling af de jyske Heder. Henrik Pontoppidan opgav sit polytekniske Studium for at blive Overrislings-Ingeniør paa et andet og ligesaa goldt Omraade: for at lede friske Kanaler ind i et provinsielt Aandsliv, der laa lammet

»under Spøgelsefrygtens Trælleaag« — for at blive en Morgenvækker og Banebryder i »dette dorske Samfund af tykblodede Præste- og Degnesønner«. Med andre Ord, for foreløbig at blive Folkehøjskolelærer i Hjørlande.

Der er det tragiske ved Lykke-Per, at han inderst inde ikke selv er helt fri for den Spøgelsefrygt, som han spotter og føler sig kaldet til at bekæmpe. Ogsaa han er, naar det kommer til Stykket, et »forhuttet Præstegaardsprodukt«; ogsaa han faar nu og da en ubehagelig Fornemmelse af den Gravlugt, der forpester Livet, en uhyggelig Anelse om de dæmoniske Magter, som driver deres lønlige Spil med Menneskenes Viljer. Saa nødig han end vil erkende det, er ogsaa han, om end langt ude, i Slægt med Præsterne og Stemningsprædikanterne og føler paa Bunden en nedarvet Forkærlighed for det hverdagsagtige, det tilvante og prøvede. Her i dette lille hyggelige Bondeland — belærer hans andet Jeg ham om — har vi egenlig alle mere eller mindre af Svinedrengen i os. »Hvor hidsigt vi end i vore unge Dage kan storme frem mod det overordenlige og æventyrlige . . . i det Øjeblik, Vidunderlandet virkelig aabner sine Porte for os og Prinsessen vinker til os fra Altanen, bliver vi betænkelige, faar Anfægtelser og . . . vender før eller senere hjem igen til den beskedne, trygge og kendte Kakkelovnslykke.«

Og som det er Lykke-Pers Skæbne at hildes i Selvskuffelser, fordi han trods alt har Romantikens Ammemælk i Blodet, og efterhaanden at se sine Illusioner briste mod den haarde Virkelighed — saaledes har sagtens ogsaa Henrik Pontoppidan

tidlig lidt Nederlag i de stolte Ungdomsforhaabninger, hvormed han drog ud i det forjættede Land for at opdyrke og overrisle den danske Muld. Overfor den Virkelighed, han forefandt, maatte en Aand som hans først blive greben af en bitter Sørgmodighed og væbne sig med Ironi; dernæst maatte den trække sig ind i sig selv og i Følelsen af sin Afmagt blive selvironisk og paradoksal. Man kan igennem Pontoppidans Digtning forfølge denne sjælelige Bevægelse.

Den første Bog, hvori han nedlagde sine Højskole-Erfaringer, var Fortællingen *Sandinge Menighed*, som indeholder Kimen til hans senere Roman-Trilogi *Det forjættede Land*. Det er en vemodig Satire over de fagre Ords Magt til at gøgle og kue Menneskeviljerne: ind i Husmandshytternes kvalme Luft lyder Sangen fra den folkelige Friskole »om Lys og Lykke og Verdens livsalige Glæde«, og det unge Sind lokkes af Ordene, løftes af dem, flagrer dem i Møde, skuffes og styrter — fordi det kun er Skin, kun en Luftspejling, der udstraaler fra de grundtvigianske Bourgeoisikredse i Hovedstaden, hvor man behager sig i en forloren Folkelighed. Der var det samme Friluftspust over Fortællingen, som første Gang var traadt frem i *Et Endeligt* og *Kirkeskuden*; det var et Studie taget i Marken, Omridsene var klare, Stilen fast og let, af en lidt overfladisk Elegance; Ironien var trængt tilbage og mærkedes kun som Antydninger eller Underforstaaelser, f. Eks. hvor der harcelleres over det billedprydede og farvemættede Sprog, som J. P. Jacobsens Efterlignere svælgede i. Forfatteren hørte ikke til dem, der

kunde sidde i timevis og »nusse et Adjektiv«; han var en født Skribent, hvem Pennen faldt ligesaa naturligt i Haanden som Ordet paa Læben.

Og da Højskole-Illusionen var gaaet samme Vej for ham som Kanalprojektet for Lykke-Per, blev han udelukkende Skribent. Pennen blev en smidig Klinge i hans Haand, og han uddannede sig til en Mester i den Kunst at fægte med Finter, fordi han af egen Erfaring kendte Modstandernes Bløttelser. Hele hans Digtning kom til at dreje sig om og blev en Kamp imod alt det, der forekom ham kun at være gøglende og skuffende Illusion, Skin-Autoritet, romantisk Overtro paa skønne Fraser og Selvberusning i store Ord, Stemnings-Blødagtighed og Samvittighedsfrygt, kort sagt — imod »den lyriske Forraadelsesproces«, hvori den gamle Verdens Samfund for Øjeblikket efter hans Anskuelse er ved at gaa til Grunde. Han ironiserer f. Eks. i *Den gamle Adam* og *Højsang* over Elskovens Fantasteri og de »store Følelser«s Delirium, i *Skyer* over det politiske Frasemageri, i *Det forjættede Land* over den religiøse Overspændthed, i *Natur* over Natursværmeriet. Han haaner den »Drømmepest«, der suger Marven af Menneskeviljerne; han tegner Karrikaturer af saadanne Digttere, som svøber deres Holdningsløshed ind i et forlorent Renæssancekostume og spiller Allerhelvedeskarle, skønt de skælver for Præsten som en Konfirmand; han sér foragteligt ned paa de smaa »lyriske Luseknækkere«, som forgudes af Publikum, osv.

Ved sin solide Virkelighedssans er Henrik Pontoppidan i Slægt med sine jyske Landsmænd Poul

Møller og Blicher; han er Friluftsmenneske som de — den mindst »literært« anlagte af vore Nutidsforfattere —; han har noget af det samme sejge, sindige Lune, og ligesom de forholder han sig ironisk til Romantiken og er i Grunden selv et romantisk Gemyt. Han er Polyteknikeren blandt vore moderne Poeter, ikke blot som den mest praktisk og politisk anlagte (»jeg er ikke langt fra at mene«, skrev han i et Brev, »at al stor Kunst i vore Dage maa have været i Berøring med den politiske Ild og have en lille sveden Bismag af den«) men ogsaa ved den Kunstfærdighed, hvorved han paa én Gang forstaar at spille paa flere Strænge i sin Stil, at kaste et romantisk Skær over Virkeligheden, et ironisk Skær over Romantiken, opløse begge Dele i Selvironi og smelte dem sammen til en harmonisk Helhed.

I hans *Landsbybilleder* og smaa Fortællinger fra *Hytterne* træder først den nøgne Virkelighed frem i skarp Belysning. Den fattigste Landbefolknings Liv var ikke forhen skildret i vor Literatur med en saa ubønhørlig Sanddruhed som i disse Billeder fra Hornsherreds afsides Egne. Forfatteren havde levet sig sammen med disse Mennesker, han havde med Bitterhed følt Modsætningen mellem de store velhavende Gaarde og de lergraa Aahuse ved Mosen, der i deres Affældighed støttede sig til hinanden, som om de lagde Panderne sammen for at grunde over deres Skæbne — »og rundt omkring dem laa denne Fattigmands evige Sværm af smaa, svampede Børn, der klækkedes ud inde i de store, brede Halmsenge.« Han beskrev det nye Fattighus deroppe paa Bakken, »som fremmede

sikkert ikke vilde anslaa til mindre end et Thing- og Arresthus, et kgl. Tugthus eller lign.«, og hvor de gamle Lemmer sad saa stille, »som var allerede Evigheden begyndt for dem«. Han kendte Forskellen mellem »den dybe malmfulde Dødsklemten til fire Mark og otte Skilling«, naar en Bonde blev begravet, og den mere sprukne Klang til en Rigs-ort, naar en Husmand agede til sine Fædre — »for slet ikke at tale om hine fattige Stympere, der — ligesom ad en Bagvej — listede over i Evigheden uden anden Musik end Præstens Amen og Grusets hule Bump paa det tynde Kistelaag«.

Han fortalte *Hans og Trine's* Kærlighedshistorie med en i sin Knaphed klassisk Realisme. I *Knokkelmanden* er der den samme slaaende Simpeltid f. Eks. i Replikskiftet mellem de to Gamle, da de kører hjem, efter at den syge Kone er bleven undersøgt af Doktoren i København. Manden tør ikke sige noget, før de er kommen lidt udenfor Byen:

— Det er vel ikke godt, spurgte han uden at se paa hende.

— Nej, hviskede hun næppe hørligt.

Han daskede lidt paa Hesten.

— Det er kanske helt skidt?

— Ja.

Ligesaa ægte dansk som denne faamælte Samtale er den fantasiløse Frygtløshed, hvormed Konen — da det nu en Gang saa skal være — sér Døden i Møde og roligt ordner sine Efterladenskaber. Man fik kortsagt i disse Fortællinger Indtrykket af, at først nu var den Romantikens blaa Dunst, som saa længe havde tilsløret det danske

Landskab, helt bortblæst og Virkeligheden traadt frem i fuldt Daglys. Der var ingen Forherligelse af de Fattige som bedre Mennesker end de Velstillede, tværtimod, i Fattigdommen trives netop de raa og skadefro Drifter. Den vittige Historie *En Fiskerrede* skildrer Modsætningen mellem det middelalderlige Fiskerleje, hvor man i Nattens Mulm og Mørke stak de Skibbrudne ihjel og plyndrede dem — og det moderne, hvor »en Flok Fiskere staar og trækker Vaad for en Maler«, og hvor man ikke mere myrder de Strandede, men plyndrer dem saa godt som før, kun under mere civiliserede Former, ved at skrue Bjærgelønnen op i ublu Summer.

I disse Landsbybilleder belyses Tingene endnu direkte af Pontoppidans melankolske Ironi — den, hvormed *Vandrerens* i en Epilog ser ud over de gamle Hovmarker, hvor Uret, Vold og Nød trives som for Hundreder af Aar siden, og kalder Himlen til Vidne paa, at dette er »Frihedens — Fremskridtets — Humanitetens Aarhundrede!« Men nu, da han har lært den haarde Virkelighed, den raa Natur at kende, og har skildret den, nu bliver det hans Opgave at splitte de falske Forestillinger, som man gør sig om den (og som han selv har gjort sig) — at sønderrive det Slør af ideel Besmykkelse og indbildt Skønhed, gennem hvilket Kulturmenneskene og Digterne sér den. Der udvikler sig efterhaanden et ejendommeligt Dobbeltspil i hans Stil, idet han skyder en Synsmaade, som ikke helt eller ikke mere er hans egen, ind mellem sig selv og Læseren.

I Fortællingen *Vildt* f. Eks. er det en ung Køben-

havner, der fortæller om sit Sommerophold ved en Fjord, omgiven af store Skove, og om den romantiske Naturberusning, hvori Landskabets Skønhed hensætter ham:

Vidunderligt var her især i den frembrydende Sommernat, naar Himmelranden stod citrongul bag Skovens sorte Silhouet, og Vandfladen laa med en svag Perlemorsglans, hvori en enkelt, netop vaagnet Stjerne spejlede sig. Langs alle Kysterne drev rosafarvede Taager, og op fra Vandet steg en usynlig Em, der satte sig som Gulddaarer i ens Øjenhaar og Skæg.

Men det er kun i hans Fantasi, denne Skønhed findes, thi da han vil trænge nærmere ind i Naturen, gribes han af Rædsel for Skovens natlige Uhygge, naar de lange Susninger drager igennem den, som om alle Bladene vender sig i tunge Drømme, for Krybskytteriet og Mordlysten, som huserer i Mulmet, og det er, som om han med et forstod de mørke og onde Magter, der lurede derude i Naturens lokkende Skød og forførte os Mennesker med pragtfulde Himmelfarver, med Toner og bedøvende Blomsterduft, mens de lumskelig vakte alle Vilddyrets uhyggelige Instinkter i vort Bryst.

Den samme Tanke udtrykkes i *Det forjættede Land* ved Dyrslæge Aggerbølles Ord, at »der er noget Troldskab i Luften herude paa Landet, som malker Sjæl og Blod og Marv ud af Kroppen paa den, hvis Vugge ikke har staaet under den store Himmel«. Idéen i *Muld* er netop at vise Falskheden af det idealiserende Skær, hvori Præsten Emanuel Hansted, dette teologiske Hovedstads-menneske, sér Naturen og opfatter Livet og Menneskene paa Landet. Da han kører ud i Vinternatten paa sit første Sygebesøg, er det, som om

Slæden bærer ham paa lange, bløde Vinger gennem et Æventyrland, et luftigt Ferige. Hytternes oplyste Vinduer blinker i Sneen »som nedfaldne Stjærner«. Over hele Naturen hviler »en overjordisk Fred«, og Hestenes Bjælder kimer i Stilheden »med en tusindstemmig Klang, som om Luften hang fuld af usynlige Klokker«. Det er næsten ikke muligt at mærke Ironien under Ordene, og dog er den til Stede; Stilens Kunst beror paa, at den gennemtrænger hele Fremstillingen lige til det storladne og sælsomme Syn i *Dommens Dag*, hvor Emanuel ses oppe paa Bakken mod det sorte Kors (et Sømærke) ligesom paa et Golgatha, og der synes at være tre Sole paa Himlen

I *Den gamle Adam* er Fortælleren gjort til en naiv og sværmerisk ung Biblioteksassistent, der triller rundt som en Bold for sine letoplussende Sommerforelskelser, gækket Gang paa Gang af den »altid emsige Pyntekone-Fantasi«, som saa villig forklæder Sansernes nøgne Begær. Idéen straalere ud fra den vittige Krønike om Adam og Eva i Paradisets Have og spiller hen over Fortællingen med et Skælmeri som Solskin i blinkende Vand, af og til tabende sig i Halvskygger af drømmende Naturstemninger. Derødmende Eroter, som fra først af ligger i Luften, udruges efterhaanden til en Flok brunstige Fauner; paa en Skovtur springer alle Mandfolkene Buk for Damernes Øjne, og det er, som om der lyder Satyrlatter inde mellem Buskene. — I *Minder* er der det samme Dobbeltspil af Lyrik og Selvironi. Fortælleren kommer efter mange Aars Fraværelse paa Besøg i sin Barndomsby Randers, og mens han ved

Nattetid vandrer om paa dens Gader eller i en Baad glider ned ad Gudenaanen, træder Drømme fra Drengaaarene i forskønnet Skær frem af Skyggerne, blander sig med Virkeligheden, fortrænger den og viger atter lidt efter lidt tilbage i Taage, lig en Vision i et Heine'sk Digt.

Som en villet Modsætning til denne medfødte Romantik, som et Sprængningsforsøg mod Lyriken, opstaar det Paradoksale i Pontoppidans Forfatterskab. Det træder første Gang, endnu halvt ubevidst, frem i Fortællingen *Isbjørnen*, hvor den grønlandske Præst er et saadant Paradoks, en Knytnæve i Synet paa det hjemlige Kleresi. Stærkere springer det frem i *Skyer*, hvis Satire er født af Forfatterens bitre Skuffelse over det danske Frisinds Fejghed under Provisorieregimentet. Han sér Grunden til denne Fejghed i Folkets Hang til Lyrik; alle de løvemodige Fraser var jo kun Lyrik. Landskabet sés i denne Satires Belysning. Den romantiske Skovsø fra *Ung Elskov* sammenlignes her haanligt med »Smørhullet i et Fad Grød«; om Landet slynger sig »det gendarmblaa Hav«. Og Mandslingen paa Ilum Galgebakke staar belyst af Solnedgangen som af »en rygende Verdensbrand« og tilraaber Fraseheltene, at de skal opfostre et Krapyl i Landet, »sparke Ungerne ud af Reden, saa snart de er store nok til at stjæle«, i Stedet for at vænne dem til mageligt Velvære og dorsk Drømmeri — thi her mangler Mennesker »med en dyrisk, instinktmæssig og uovervindelig Frihedstrang«. Den lange luvslidte Bogbindersvend, som i *To Gange mødt* iler begejstret til København for at melde sig som Rekrut i den Revolution,

ingen tænker paa, han er en Illustration til denne Idé, et Billede paa Forfatterens egen Bitterhed.

Og den desperate Maler Jørgen Hallager i *Nattevagt* er af samme Slægt. Gennem hans Mund vil Pontoppidan have sit Yderste sagt, lettet sit Hjærte for det indædte Had, som han bærer paa, til Drømmepesten, Skønhedsafguderiet, al denne »ny Huseren af gamle Spøgelse«. Ulykken er, siger Jørgen Hallager, at der er gaaet Lyrik i Menneskene; det er ligesom naar der gaar Svamp i et Hus. Pontoppidan hader Lyriken med en Lyrikers Had. Han vilde gjerne finde en ukultiveret Plet i Menneskets Indre, hvor Svampen ingen Næring kunde faa. Men det, som han kalder Lyrik, skyldes det da mon udelukkende Kultur? Er det kun tiloversblevne Lag af svundne Tiders Overtro og Idealer? Eller bunder det ikke dybt i Gemyttet selv hos det primitive Menneske? Er Lyrikens Kilde ikke til syvende og sidst den ubevidste Følelse af Samhørighed med Naturen? Intelligensen kan vistnok ligesaa lidt skilles ud i Renkultur fra *Lyriken*, som Hjærnen kan undvære Blodets Befrugtning og Forbindelsen med Nerverne.

Jørgen Hallagers Anarkisme er Lyrik. Han ernærer sig i Virkeligheden ganske skikkeligt som Retoucheur hos en Fotograf. Lykke-Pers Drøm om Palmeøen uden Degnesjæle og uden Kirkeklokker er jo ogsaa Lyrik. Pontoppidan føler den indre Modsigelse ved selv at *digte* imod Lyriken, at lade Virkeligheden synes Drøm og Drømmen Virkelighed. I *Dommens Dag* er der en Pastor Petersen, som paa Forfatterens Vegne fælder den

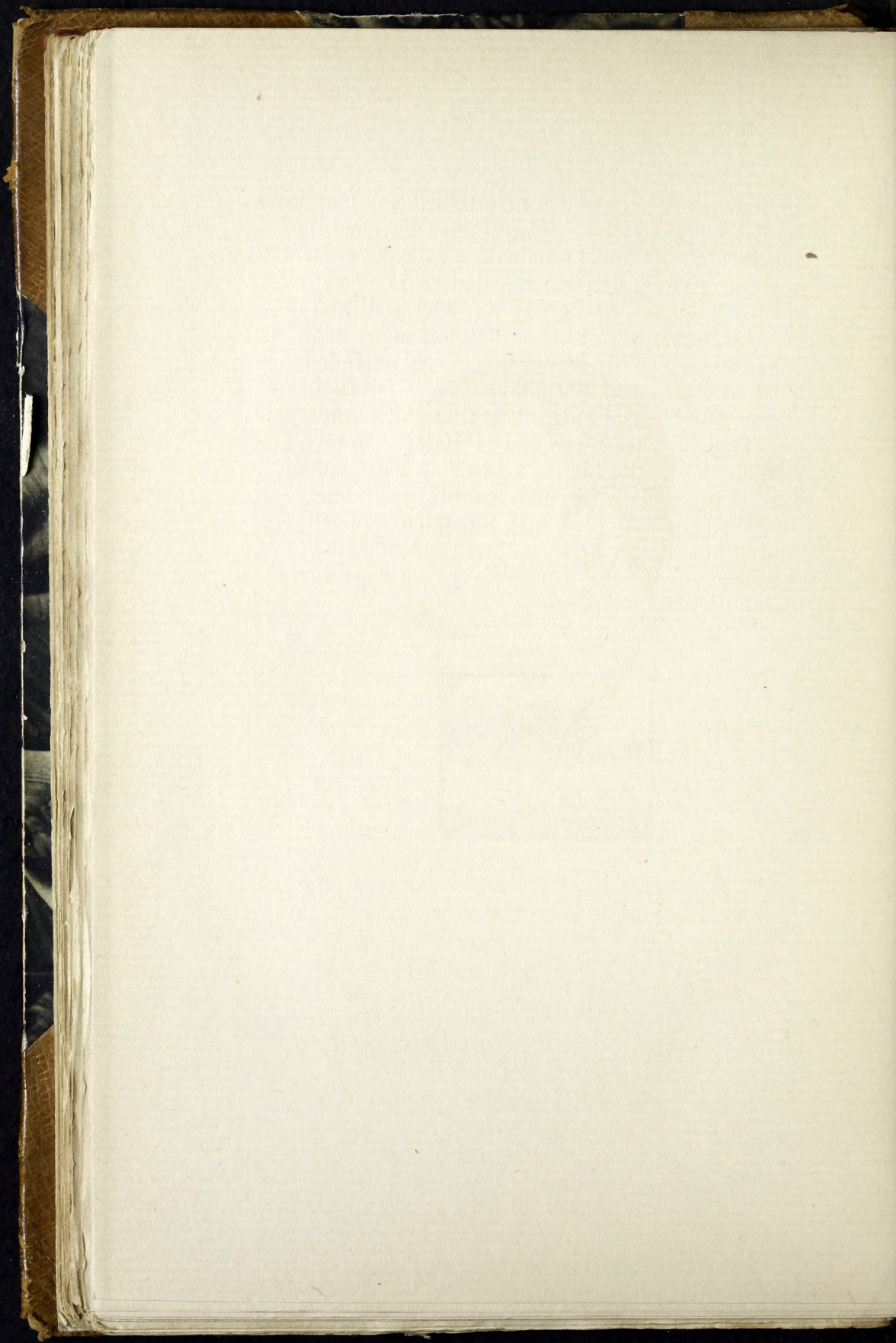
endelige Dom over Emanuel Hansted og hans usundt oppustede Følelsesliv. Denne Pastor Petersen er gjort til en lidt humoristisk snusfornuftig Herre. Hvorfor? Fordi han selv, som Præst, lægger Hovedvægten paa Menneskenes Følelsesliv og tager Lyriken i sin Tjeneste, men samtidig, skønt han er Præst, dog har »en uovervindelig Skræk for Ordet og Ordets besnærende Magt«. Han havde mest Lyst til at raabe et trefoldigt Hurra for Livet, men han gør det ikke, fordi det ikke ligger for ham at være banebrydende Kæmpe, han maatte da først iføre sig et eller andet opsigtvækkende Profetkostume, og han befinder sig bedst i Hverdagsklæder.

Saaledes er ogsaa Fortælleren i *Højsang* et snusfornuftigt, spidsborgerligt Normalmenneske, som »elsker Tankens Klarhed og Sindets maskuline Ligevægt«, og som i sin ensomme Stue drømmer om »en ny Tid og en ny Slægt, for hvem Lidenskaben er som et helligt Igenfødelsens Bad, der adler Sindene, staalsætter Viljerne, udspænder Aandens Vinger til paa Ørnevis at hæve sig i støt og stolt og rolig sejlene Flugt«. Det er atter Lyrik — og Fortælleren, som ironiserer over Følelsesfantasteriet og Stemningskoliken, stilles derfor selv i en ironisk Belysning. Thi det hjælper ikke, at man drømmer Ørnedrømme, naar man er vokset op i Andegaarden. Man kan svinge sig saa dristig til Vejrs, man vil, det ender dog med, at man gribes af Svimmelhed i de øde Højder, og synker ned igen paa den hjemlige Præstegaardsmødding.

Denne Stigen i Følelse af svulmende Kraft og denne Synken i Følelse af Afmagt og Afhængighed

bestemmer Stilen gennem hele Henrik Pontoppidans Digtning. Det er en muskuløs og spænstig Stil, den har det sunde Aandedræts rolige og regelmæssige Rytme; den har det danske Landskabs udstrakte og svagt bølgende Karakter, dets klare og rene Farver, som Ring eller Rohde maler dem, ikke stærke, men harmonisk stemte mod hinanden, med en Rigdom af Fortoninger. Dens Overflade har en emailleagtig Fasthed og Glans, men under Overfladen er der mere, end et Maleri kan give, nemlig en sjælelig Skiften og Spillen og ligesom hos Poul Møllers Licentiat en tilbageskridende Række af Jeg'er, der betragter hinanden. Paa dette Spil af Stemninger under en tilsyneladende Ro og Ligevægt beror dens danske Væsen og dens moderne Ejendommelighed.

PETER NANSEN

PETER NANSEN

... en fanatisk Troende i det endnu
ustiftede Religionssamfund, som pas-
sende kunde kaldes »De karske Sjæles
Broderskab«.

JUDITHS ÆGTESKAB.

HERMAN BANG kaldte en Række moderne Nar-
cisser frem i Literaturen — selvbespejlende
unge Mænd, som fældede Medlidenhedens Taarer
over deres eget Billede eller smilede ironisk ved
Synet af det. I *Haabløse Slægter* flød Sentimentali-
teten endnu over alle Bredder. I Peter Nansens
første Bog *Unge Mennesker*, som udkom 1883, var
Typen allerede afklaret ved Selvironi. Disse unge
Mennesker var, ligesom William Høg, tidlig fær-
dige med Livet, eller bildte sig ind at være det;
de troede ikke paa noget, fordi de ikke kunde tro,
Religionen havde kun indgydt dem en »Kedsom-
heds-Fornemmelse«; deres Øjne kunde ikke græde,
de manglede i det Hele taget Ævnen til at føle
stærke Følelser. Det var, som om Slægten var
slappet efter det foregaaende Tiaars voldsomme
Muskelspænding; hvad var der tilbage for disse
Sildefødte, nu da de gamle Guder var myrdede,
andet end en sløv Tro paa, at Samfundet forbe-
redte en ny Udgave af Syndfloden, og at de lige-
saa godt kunde danse, til Undergangen kom?

De svælgede ikke i deres egen Bedrøvelighed,
saadan som William Høg i *Haabløse Slægter*; de

kunde nok i enkelte svage Øjeblikke ynkes over sig selv og længes efter at betro sig til en Moders Bryst — men det var kun flygtige Stemninger, naar de i Ensomhed eller om Natten saa' sig selv Ansigt til Ansigt. De havde taget deres Parti, indrettet sig med Verden; deres Væsen var en spotsk og rolig smilende Skepsis. Den feterede unge Forfatter Erik Prahl ligger under et Træ i Dyrehaven og føler sig ligesom »stillet overfor noget fremmed, der uden at ville det blev ham fjendtligt; som han til daglig væbnede sig mod med et medlidende Smil, en overbærende Satire, der kun efterlod Bitterhed hos ham selv, men som i Dag blev til angstfuld Uro, en Manen frem af hans Livs »hvad« og »hvorfor«, der flakkede som en Flamme i Trækvind«.

Han spørger sig selv, om han dog ikke har sine Anskuelse, sin Livsbetragtning, og »han fik Kvalme ved det Ord »Livsbetragtning«; han rødmede ved at tænke det til Ende . . . han, der ikke kunde sige et alvorligt Ord uden at tage Selvironiens Smil paa Slæbetov«. — Denne moderne Type paa en ung Mand af det københavnske Bourgeoisi havde Peter Nansen tegnet i forskellige Situationer med en overlegen Ro og Sikkerhed, som maatte forbavse hos en toogtyveaarig Debutant. Det var den »poserende« og beregnende unge Nutids-*struggler*, elegant og korrekt, facil og blaseret, som her for første Gang saa' sig i Spejl i Literaturen.

Peter Nansen synes fra sin tidligste Ungdom at have været lykkeligt fri for den Art Anfægtelser og Samvittighedsskrupler, som saa hyppig besværer danske Forfattere. Vi har i det Foregaaende sét,

hvor stor en Rolle Teologien har spillet hos Gjellerup trods hans hedenske Sving og hos Pontoppidan trods hans sunde Humor. Nansen er Præstesøn som begge disse Forfattere (født i København 1861, opvokset i Aalborg og paa Herlufsholm, Student 1879), men som Sønneson af M. L. Nathanson har han jødisk Blod i sine Aarer og tilhører en mere praktisk udrustet Race. En medfødt Fordomsfrihed og Retlinjethed har hindret ham fra at hæmmes i sin Udvikling af moralske eller metafysiske Sinkeærinder saalidt som af sygelig Selvforgudelse. Uden at have synderlig dybe Slægtsrødder i dansk Jordbund har han med sikker Sans akklimatiseret sit Temperament og smidiggjort sin Stil efter Linjerne i det danske Væsen. Og han har samtidig tilsat den nationale Nutids-Atmosfære et pirrende Piment af noget raffineret-dristigt, noget formfuldendt-frit, som paa én Gang lokker, ængster og besejrer.

Den unge Mand i hans Bøger er i sit Ydre al Tid ulastelig korrekt og meget soigneret — i *Unge Mennesker* skræmmes han usigeligt af »den Odør af Femører og snavsede Kraver over en gul Nat-skjorte«, som uddunster fra det teologiske Auditorium —; han er fast afmaalt, rolig og affabel. Men bag sin Korrekthed skjuler han mindre korrekte Anskuelse. Elskeren i *Et Hjem* belærer den unge Frue om, at vi i vore Dage har »styttet en saare underordnet Ting op til at være det egenlig livsafgørende. Tro ikke paa, hvad vore moderne Moralister forkynder. De græder officielt over det, der privat er deres og Alverdens bedste Fornøjelse. Hvor urimeligt ogsaa, at et Menneskes moralske Værdi skulde afhænge af noget saa lige-

gyldigt, som om han eller hun kysser lidt mer eller mindre, lidt fler eller lidt færre. Det afgørende er, om man handler ondt imod nogen«.

Han betragter det aldeles ikke som at handle ondt mod Vennen at være hans Hustrus Elsker; det eneste slemme vilde være, at Vennen fik det at vide. Men Nydelsen bestaar netop i, at den brave Ægtemand (der naturligvis hedder Mogensen) ingen Ting aner, mens Elskeren fryder sig ved Synet af »den yndefulde huslige Gudinde, der stilfærdigt vandrer med Læskedrikken mellem de tørstige Guder«. Man forstaar nok, at det ikke er nogen dybere Følelse, det her drejer sig om; vi er paa den anden Side af den Gemytsinderlighed og moralske Alvor, hvormed Konflikten f. Eks. behandles hos Gjellerup, eller rettere sagt, her opstaar overhovedet ingen Konflikt, den ene Elsker viger blot umærkeligt Pladsen for den anden. Mere end én ad Gangen er der i Reglen ikke, for til at køre med tre mangler den fortryllende unge Frue »tilbørlig Sjæselasticitet og moralsk Overlegenhed«. Hjemmet omfatter regelmæssigt kun to Mænd; der er kort sagt i dette Ægteskab »en sjælden Ævne til at leve Livet i faste Former«.

Overfladisk, elegant og ironisk, som *Et Hjem* er skrevet, er Novellen ikke mindre typisk for en vis Side af det moderne københavnske Bourgeoisiliv, end *Unge Mennesker* var. Med en stilistisk Ævne af denne specifikt københavnske Ejendommelighed var Nansen født Journalist, og han skabte da ogsaa en hel Skole i Journalistiken, som har efterlignet hans koldsindig salonradikale og sarkastisk-frivole Façon, men ikke al Tid tilegnet sig den

ubetingede Noblesse, hvormed han førte Pennen i Døgnet Skærmysler.

Det journalistiske Tilsnit er baade Styrken og Svagheden i den Bog, der hedder *Fra Rusaaret*, en Brevveksling mellem en provinsiel Student, der ligger i København for at læse til Filosofikum, og hans Fader, hans hemmelige Forlovede, hans Tante i den hjemlige Købstad paa den ene Side og paa den anden Side de københavnske Smaakærester, Rykkere og Omgangsvener, han efterhaanden erhverver sig, særlig den forfarne Svane, under hvis Vejledning han hurtig udvikler sig til »en selvbevidst og sikker Personlighed«. Stilen i disse Breve er eftergjort med en sikker og vittig Virtuositet og afklaret med en Kunst, som paa én Gang skjuler og forraader mere af Brevskriverens indre Personlighed, end man kunde antage, at de originale Breve vilde gøre. Hvert Ord er karakteristisk og intet overflødigt. Hvor morsomt tegner sig f. Eks. ikke den lille Købstadfrøken, Emilie, forelsket, nysgærrig, med en fiffig Viden om den forbudne Frugt, kælent forvænt og pjattet religiøs:

Gud, hvor jeg længes forfærdeligt efter Dig, Du søde Dreng. Gid jeg havde Dig i mine Arme, at jeg kunde tilhviske Dig tusind forelskede Ord! Elsker Du mig!? Knuselsker Du mig!? Er jeg sød, er jeg en lækker Kattekilling? Aa Du, hvor jeg holder af Dig! Blot Du troede paa Gud, Du skulde se, hvor Du vilde være lykkelig ved det! Det er dog det Eneste her i Livet, man har at holde sig til, naar man er bedrøvet

— og paa den anden Side det københavnske Pigebarn fra det fattige Hjem, naiv, vrippen, paa-hængende, tilsidst ligeglåd med sig selv:

Du har baaret Dig rigtigt simpelt ad imod mig, og jeg troede ikke, at Du kunde være saa simpel. For selv om jeg er en fattig Pige, er det dog Dig, som har forført mig og gjort mig til det, jeg nu er . . .

. . . men det er mig ligemeget, for selv om Du ikke vil kende mig, saa er der Andre, som gjerne vil have fat i mig . . .

Faderen karakteriserer sig udmærket gennem Tonen i sine Breve — den gamle Overlærer, som i sit sure Købstads-Embed er forbenet til en ret-haverisk Pedant og pirrelig Hustyran (Moderens enlige Brev lader ane den Frygt, alle i Hjemmet nærer for ham), men efterhaanden føler sin Autoritet magtesløs overfor Sønnens Egenraadighed og omsider melankolsk maa give tabt. Og som Mod-sætning den københavnske Salonradikaler Svane, hvis Fader er Konferensraad, og som ikke kan forstaa den oprivende Religionskrig i sin Vens Familje:

I *min* Familje, der dog ogsaa er en net Familje, og som omgaas fidelt selv med Bisper og Provster, kunde jeg vanskelig tænke mig en Religionskrig. Min Papas Forhold til Kirken ytrer sig i, at han gaar i Frue Kirke tre Gange om Aaret — paa Helligdagene af første Rangklasse — og at han til Gengæld mindst lige saa mange Gange ser sin Sjælesørger hjemme hos sig til en bedre Middag . . .

Fra Rusaaret er en moderne Erasmus Montanus-Komedie *en miniature*; kun burde de aktuelle Hentydninger til Dagens politiske Begivenheder være udeladt af Bogen, de forstaas allerede nu næppe mere. Det er betegnende, at Hovedpersonens Udvikling kun gaar ud paa at blive »et Kulturmeneske med kræsen Sans for Livets Goder«. Det kræsment-kultiverede i Betydning af Velklædthed,

Komfort, god Mad og Vin og smukke Elskerinder synes i Virkeligheden at være det væsenligste — ret materielle — Ideal for Heltene i Nansens Fortællinger, disse Riddere af det velstrøgne Skjortebryst.

Julie i *Julies Dagbog* irriteres af sin Elskers evindeligt smilende Elskværdighed, hans uforstyrrelige Overlegenhed og uantastelige Korrekthed. Han beder hende om et Kys »i samme Tone, som om han bad hende om et Stykke Rejemad«. Hun føler en rasende Lyst til at flaa Masken af ham for at se, om der ingen Lidenskab er bagved. »Mon han kan le rigtig højt, mon han kan græde, mon han overhovedet kan føle stærkt som andre Mennesker?« Han belærer hende om, at han kan det: »Jeg er slet ikke saa koldsindig, som jeg lader. Det er Skaberi det Hele. Egenlig er jeg det mest fanatiske Menneske i Verden . . . Det er paa Understrømmen i mig, jeg er Kunstner.« Hvis der ikke ogsaa var en personlig Understrøm under Stilens blankt polerede Overflade i Nansens Bøger, vilde de have lidet med Kunst at gøre. Synderlig dyb og stærk er denne Understrøm ganske vist ikke. Den fornemmes kun som lette Krusninger paa Overfladen, fine Stemnings-Nuancer, flygtige Følelsesafskygninger. Men netop derved svarer den til en forfinet Kulturs lidet dybtgaaende Erotik, og i Skildringen af denne udvikler Nansen en virtuosmæssig Kunst. Der er akkurat saa meget af Naturen deri, som der er i et velplejet Haveanlæg med stjerneformede Rabatter og udklippede Hække. Gennem Alléerne i en saadan Have promenerer Nansen sine søde unge Damer, og omsværmet af

kælne Duer knytter og løser han smaa erotiske Forstaaelser som Kotillonssløjfer.

I *Julies Dagbog* stiliserer han med sirlig Ynde en nittenaarig Københavnerindes forelskede Krage-tæer. Hun er Datter af en Blomstermaler — man bør maaske derfor holde hende lidt til Gode, naar hun skriver, som om hun malede paa Porcellæn. Undertiden fornemmes det dog for tydeligt, at Forfatteren ikke blot fører Pennen for hende, men ogsaa føler og tænker for hende. Da hun f. Eks. nedskriver sine Indtryk af den Teaterforestilling, hvor hun første Gang sér Genstanden for sin Forelskelse optræde, bruger hun følgende Udtryk:

Suteima blev en Skuffelse. Dog Musiken var dejlig — døsig vuggende, vildt jublende, saa velsignet fri for moralske Skrupler.

Det vilde vel næppe falde den lille Julie ind, hun, der indtil dette Øjeblik har følt sig som »en stakels bleg Kalastilk i et koldt Gaardværelse«. Hun faar nu det forfløjne, men ingenlunde usandsynlige Indfald at skrive til Skuespilleren og bede ham om et Stævnemøde, og fra det Øjeblik, Elskovsforholdet imellem dem begynder, er hendes Stemninger nydeligt givne i en raffineret Forskønnelse: hendes hemmelige Længsel og Uro, hendes blufærdige og lidenskabelige Given-sig-hen, hendes kaade Overmod, skinsyge Ømhed, Angst, Vedhængen, og — da det er forbi — hendes stingende Savn og resignerede Bedrøvelse, indfattet af en stille Oktoberdag i Frederiksberg Have, hvor »Bladene dør i de skønneste Farver og gyldne bæres til Jorden af syngende Solstraaler«.

I *Maria* er det Elskeren, der lovpriser sin Tilbedtes »velholdte« Yndigheder i en Stil saa let og klar som Farverne i et japansk Maleri og saa lind og duftende som en fin Pomade. Han er en forfaren Kapellan i Elskovens Mysterier, han har smykket mange Altere og salvet mangan Brud med Ritualets lækreste Ord — men *Maria* fører han selv som Brudgom til Højaltret, efter at han baade har klædt hende af og paa lige for Menighedens forargede Næse. Kun gør den vittige Herre i det afgørende Øjeblik en lovlig flovt-højtidelig Figur, som han kun daarligt dækker over med Frasen: »Gennem de mange til En«.

Der er en lummer Boudoirduft i *Maria*. Forfatteren føler selv Trang til frisk Luft; — han har længe nok dyrket »den Elskovs-Sport, som leges i den store Bys Overflade-Selskab«, dyrket den mest, fordi han derved »tilfredsstillede en Lyst til at haane Kærligheden«. Nu vil han (i *Guds Fred*) skildre »Kvinden, som hun udgik fra Naturens Haand, paa samme Tid Jomfru og Moder«. Men Byen hævner. Hans kolorerede og parfumerede Stil tager sig i dette Friluftsmaleri besynderligt forloren ud. Ægte i Bogen er kun den Hjemve-Stemning, hvormed den indledes, Barndomsminde-erne, der stiger frem ved Gensynet af den gamle Købstad, en Erindring fra Krigen, et Besøg i Stiftelsen; det er fint fortalt med en skepsis-blandet Følsomhed. Men Grethe, Møllerdatteren paa Vejr-bakken, Jomfrubruden — hvilket blodløst Glans-billede! »Skriv som den, der boer paa Vejr-bakken,« siger hun. Forfatteren har ikke fulgt hendes Raad.

En langt personligere og alvorligere Bog er *Judiths Ægteskab*. Det er en Roman i Form af en Række Dialoger mellem to Ægtefæller, hvis Samliv begynder som lykkelig Forjættelse, men efterhaanden forsumper i Skuffelse, Mistænksomhed, Strid og Lede, indtil de bliver enige om at skilles. Thi det gaar mere og mere op for dem, at de er af forskellig Race: *hun* har Zigøjnerblod i Aarerne, hun er en vild Fugl, der ikke egner sig til at sidde sirligt i Bur, hun er en retløs og hjemløs, en omstrejfende, der akkurat taales i det gode Selskab; *han* er trods sine fribaarne Meninger en borgerlig-retlinjet Natur, han »hører til i Landet«, han er med alt sit Kættereri respekteret af sine Modstandere og *vil* respekteres, vil sejre som den, der rankt og frankt gør Livet og dets Arbejde til en Fest. Og da hun ved sin Uregelmæssighed og sin Letsindighed i Pengesager truer deres Hjem med Ruin og ved sin bestandige Upaalidelighed piner og trætter ham, føler hun selv, at hun er en Hindring paa hans Vej, og at de ikke kan blive sammen. *Han* kunde begaa det værste, det vilde ikke forringe hendes Følelser for ham; *hun* kan kun gennem ulastelig Pligtopyldelse gøre sig værdig til hans Kærlighed. Saa skilles de da i god Forstaaelse.

Dialogen i *Judiths Ægteskab* er — som Sproget al Tid hos Nansen — meget stiliseret; den virker ikke med Livets egen Uvilkaarlighed, den er omhyggelig studset og pudset, afmaalt behersket selv i de stærkt bevægede Optrin. Forfatteren skyer ikke blot selv at lade sig rive hen, men ogsaa at lade andre rives hen. Alligevel er den personlige Følelse i denne Bog umiskendelig. Nansen har i Ægte-

mandens Karakter givet meget af sig selv. Ogsaa han har fra Fødslen af haft en instinktmæssig Fornemmelse af den rette Vej, som fører til en Position i Samfundet, og har fulgt den i smilende Ligegyldighed »for Pøbelmeninger og Kællingskvalder, afmægtig Misundelse og syg Selvfor-gudelse«. Ogsaa han føler sig som »et Menneske, hvem alt lykkedes paa Grund af en tilsyneladende hensynsløs Vilje og fast Plan, men som i Virkeligheden gik ganske romantisk frem, overtroisk stolende paa et gudbenaadede Held«.

Nansen har haft dette gudbenaadede Held. Og hvis hans Udødelighed i Literaturen ikke er ligesaa velgarderet som hans timelige Forfatter-Eksistens, saa er det maaske, fordi han — ligesom Ægtemanden i *Judiths Ægteskab* — trods sin Forargelyst mangler et Stenk af det Zigøjnerblod, der ganske vist ofte fører udenfor Borgerskabets regelmæssige og glatte Baner, men netop derfor ogsaa undertiden fører ind i Poesien.

GUSTAV ESMANN

GUSTAV ESMANN

En Lyttepost — en fri Vedet —
DEN STORE MASKERADE.

EN moderne Gigerl-Type, fiks, stram, elegant og sammenbidt; Stokken bagud, Næsen frem, som om han vejrede Luften; al Tid en stikkende Sarkasme paa Læben, som han selv lær ad med en godmodig Latter; bag sin bestandige Søgen Sensation inderst inde et sentimentalt Gemyt — saaledes sér i Livet og i Literaturen denne Forfatter ud.

Han er født i København 1860, voksede op i Provinsen, hvor hans Fader som Officér laa i Garnison, blev Student 77 og forlod snart Juraen for at blive Journalist og Forfatter. Han debuterede meget stilfærdigt i 1885 med de to smaa Noveller *Gammel Gæld*, som efter Bang og Nansen genoptog Skildringen af den unge trætte Mand af det københavnske Bourgeoisi, tidlig knækket, tidlig udslukt i sin Oprindelighed og afstumpet i sine Følelser, ironisk kælende for sin egen Afmagt. I den første af Bogens Noveller klager Fortælleren over sin forspildte Ungdom; den har været som

en lang afmægtig Rekonvalescens, et halvt Liv med bitter Smag af gammel Brøst, i halve Forhold med Stik af fordums Nag, hvor jeg i Smuler og Stumper har givet for meget af mit Eget, ude af Stand til blot én Gang at give nok af mig selv.

Det er Tidens Sygdom. Hos alle de Folk, han har omgaaedes, siger han, var der et eller andet Sted

en svampet Plet, en bitter Erfaring, et væskende Nag, noget der var rystet ved, hvor det lammede og stammede fysisk og moralsk. Nogle tilstod det straks, fortvivlet aabent eller træt fortroligt, andre strittede endnu imod, søgende at skjule det.

Gammel Gæld er skrevet med en fin personlig Følsomhed, i en præcis og diskret Stil, ligesom overtrukken med en let Hinde af vemodig Ironi. I Novellen *Børn* tegnes for første Gang en moderne Københavnerinde-Type, som senere er saa ofte varieret, den lille nysgærrige og forsigtige Frue fra Strøget:

Naar de gik forbi hinanden, skænkede hun ham hver Dag et Blik. I Begyndelsen hastigt, fra Siden, lidt nysgærrigt, senere, da de ligesom var blevet bedre bekendte, blev Blikket mere dvælende, stundom med et Strejf af koket Fortrolighed, glimtint Skælmeri, en voksen Kvindes Blik fra et Par store blaa Barneøjne . . .

Der udvikler sig et Kærlighedsforhold mellem hende og Fortællingens unge Mand, og saare nydeligt skildres den spinkle Æmhed, den bristende Følelse i dette Forhold. Hun giver sig hen »med en Mangel paa Varme, der piner ham som en Bebrejdelse«, en farvebleg Eftergivenhed, men lidt efter lidt bliver hun en forstaaende Elskerinde og vinder tilbage al sin første Forelskelses »søde Tillid og forførende Ufornuft«. Men ingen af dem er stærke nok til at bære denne Kærlighed. Da hun bliver frugtsommelig, rejser hun pludselig forskrækket bort, og da de mødes igen, staar han afmægtig ved Synet af hendes Sorg. Det er en Efteraarsdag i Dyrehaven; de gaar tavse ved hinandens Side:

Hver Gang han mødte hendes blide og adspredte Blik og saa' ned paa hendes lille, hjælpeløse Haand, der hvilede paa hans Arm, fyldtes hans Hjærte, og han spurgte sig selv

ved hvert Skridt, hvorfor han dog ikke tog hende i sine Arme, trykkede hende ind til sig og aldrig slap hende igen.

De har leget som Børn med deres Følelser; de har været *umyndige i Kærlighed*, som et Skuespil af Topsøe hedder (der kan vistnok i vor nyeste Literatur, jævnsides med den fra Brandes inspirerede Bevægelse, forfølges en anden Linje, som gaar fra Topsøe gennem Bang, Nansen, Esmann til Karl Larsen). Og fordi Forfatteren selv har følt denne Afmagt, behaget sig i den og hævet sig over den, derfor er der i hans Produktion den samme Dobbelthed af Sentimentalitet og Spot som hos alle denne Tids Skribenter. Han har paa den ene Side i nogle smaa stemningsfine Skuespil (*I Stiftelsen, Pebersvende, Enkemænd*) sympatetisk skildret fejlslagne Forhaabninger og sørgmodig Stillelivs-Resignation; paa den anden Side har han med det spidse Vid, der ligger til hans Væsen, satiriseret over det Forlorne i den Kultur, som det københavnske Bourgeois ynder at bære til Skue (*I København*).

Hans stilistiske Façon svarer til en vis Art af det moderne Overfladeliv i Hovedstaden, det Døgnflueliv, der leves i Menneskevrirmlen paa Strøget, i Skæret af Kaféernes Forgyldning, i Variétéernes æggende og sløvende Atmosfære. Det er en flegmatisk-uforbløffet, roligt harcellerende Façon, som hverken skaaner Beaumonden i dette Samfund, »hvor Dannelsen ganske vist er kapital, men to Retter Mad dog det almindelige, mens Badeværelse hører til Sjældenhederne« — eller dens Modsætning, Demimonden:

Den københavnske Demimonde er borgerlig og højhalset beskeden, af et blidt husligt Tække, der gør den til et

sømmeligt Hof om den Dronning Margarethe-Figur med Strikkegarnsnøglet i Haanden, som gamle Thorvaldsen i ungdommelig Kaadhed kaldte for Venus.

Som en skarpsindig Entomolog forfølger han den københavnske Bourgeoisidames Udvikling, fra hun som spinkel Sommerfugl befinder sig i »et blegsottigt Sværmeri for en vittig Student eller flot Officér« — indtil han kan spidde hende paa sin Naal som en »svulmende Pragtbille«, der med metalskinnende Atlask som Panser om sin majestætiske Ryg »summer ærefrygtindgydende omkring og soler sig i fine Middagsselskabers Glans, i Lysekronestraalerne ved udvalgte Forestillinger og Koncerter og i Bladenes Avertissementsspalter under fornem Velgørenheds gloriøse Opraab«. Ved sin højre Side har hun det »nette unge Menneske«:

Typen i Renkultur er helst juridisk Kandidat, bedste Karakter, opstrøget Haar, nedfaldende Flipper, Galoscher og varmt Bad én Gang om Maaneden. Den lykkelige Indehaver af disse faa og simple Dyder vil med passende Iver og Protektion kunne være tryk paa sin Karrière : paa at opnaa og blive alt, hvad et net ungt Menneske her i Landet overhovedet kan blive.

Eller han fortæller i den paa sin Vis næsten klassiske Humoreske *Hjort og Michelsen*, hvorledes to bedre unge Levemænd, der »fører en spøgefuld Kamp med Tilværelsen«, forslaaar deres Dag i Selskab med to Pigebørn, en halvdydig og en helt udydig; deres Udflugt til Frederiksdal, hvor de røres ved at gense en gammel københavnsk Opvarter — »en ældre Person af den nu snart uddøde nationalliberale Type« — og Aftenen i Tivoli, af hvis Bærme de den næste Dag hjælper hinanden med at fiske nogle Erindringsbrudstykker op.

Ligesom disse to ægte københavnsk-flegmatiske Herrer bestandig trænger til Stimulanser, saaledes søger Esmann i det meste af, hvad han har skrevet siden *Gammel Gæld* og de første smaa Skuespil, bestandig Sensation. Det Sensationelle er et Træk i Tidens Fysiognomi, og det træder hos Esmann frem paa en betegnende Maade, nemlig som en Lyst til at søge ud i Banlieuet og stille Vagabondverdenens frie Fugle (*Magdalene, Vandrefalken*) i Modsætning til Bourgeoisamfundets rafinerede Sløvhed.

Fortunio i *Den store Maskerade* siger, henvendt til København:

Du gamle By, hvor jeg har levet! Du stirrer paa mig med tusind tavse Øjne.

Min Barndom legede i dine Haver ved dine Minders Fod, og som en Fanfare, der føres afsted med Foraarsvinden, fløj min Ungdom hen i dine Gaders Solskin og under dine Festers Straaler. Jeg var et Søndagsbarn i din travle Hverdagsmængde.

Men en Aften, da jeg stod alene paa et Forstadshjørne, gled dine Stedbørns blege Skikkelser forbi mig i det triste Skumringsskær og faldt som Skygger over min glade Dag.

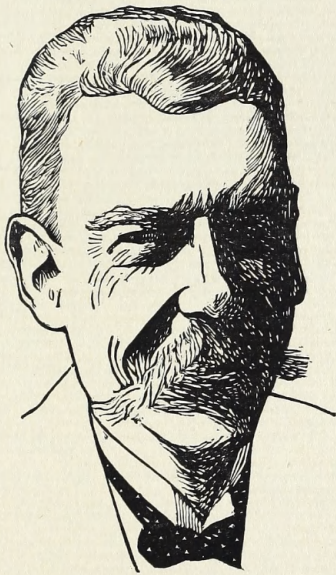
Det er den følte Stemning under den sensationelle Overflade. Men denne Stemning er ikke stærk nok til at bære Stykket. Fortunio hører hjemme i »Døgenigternes, Strugglernes, Pigernes desperate Verden«, under Restaurationernes Gasblus, hvor man sidder og »bliver udtørret, falsk, galdesyg og siger hinanden de dumme Ondsksfuldheder«; han væmmes ved de »Dynddyr«, han er vant til at omgaas, han føler Tidens Feber brænde i sin Hjerne, og saa er det, han indbyder en Flok af Byens Fattige til den store Velgørenhedsfest, som

en af dem sprænger i Luften med en Dynamitbombe. Det er som Skuespil mislykket. Det syntetiske Billede af de sociale Modsætninger, som Forfatteren vil give, falder ud til et tomt Melodrama. Saaledes fantaserer man paa en Natkafé om Revolutionen; de trætte Nerver finder Behag i Forestillingen om Knald og Brand.

Den virkelige Revolution er af en anden Art. Den foregaar ved en indre Selvopløsning. Alex. Dumas taler i *Den Fremmede* om en egen Slags Væsner, der kaldes Vibrioner; de opstaaer ved Legemernes gradvise Forraadnelse, og deres Bestemmelse er at fremskynde Opløsningen. Samfundene er ogsaa Legemer, og naar et Stykke af Samfundsløbet forsvamper, frembringer det Vibrioner i menneskelig Skikkelse, som ved Selvironi opløser og udhuler det indenfra. De trives bedst i Svampen, men de er samtidig en Slags Pionerer for Sundheden. De lever i Fred med det Gamle, men føler sig i Forbund med det Ny.

Gustav Esmann hører til Bourgeoisiets literære Vibrioner.

KARL LARSEN

KARL LARSEN

*... den Mand, der føler en uforklarlig og
altpåtagende Glæde ved at kunne gengive
Mennesker og deres Stemninger udi le-
vende dansk Sprog, for ham er der intet
andet at gøre end at bide af Ensomhedens
Træ paa godt og ondt . . .*

CIRKLER.

OPAD Strøget i København kommer en Mand langsomt og roligt spaserende, tætknappet Ulster, høj Hat; han hilser hyppig paa Mennesker, som glider ham forbi, unge og ældre Damer, Mænd af alle mulige Samfundsklasser og indbyrdes modsatte Partier, og hans Ansigt med det store rød-blonde Overskæg, de fremtrædende Kindben og de klogt iagttagende Øjne skifter Udtryk efter mange Stemninger, der ligesom holdes sammen af en uforstyrrelig lun Ironi. Han følges snart med én, snart med en anden, og han taler ikke blot meget selv med sin indsmigrende, lidt tilslørede Stemme, men forstaar samtidig snildt at lokke Ordene paa Gled hos den, han taler med. Og mens han smilende siger Farvel for i næste Øjeblik smilende at møde en ny Bekendt, nyder han ret i sit stille Sind den københavnske Luft, der sitrer og bølger omkring ham, Gadens brogede Skuespil, Døgnets hidsende Atmosfære, hvori Menneskesindene ophedes som Meteoror, der et Nu spiller i mange Farver for hurtig at afkølnes igen.

Fra Strøget bøjer han om ad en Sidegade, som fører ind i et af Byens gamle, skumle Kvarterer. Han standser udenfor en Marskandiserkælder, hvis Skilt bærer Navnet *Hans Peter Egskov*, og dukker ned ad Trappen. Efter nogen Tids Forløb kommer han til Syne igen og spaserer tilbage om ad Strøget, fangende nye Billeder, nye Indtryk af Mennesker, nye Stemninger paa Vejen til sit Hjem i Hjærtet af det gamle København, hvor han sætter sig ved sit Arbejdsbord for at overføre den Fantasiivirk-somhed, der kaldes kunstnerisk Produktion, fra Hjærnen til det hvide Papir, give den i Trykken, korrigere den og sende den ud som Bog. —

— Karl Larsen er Kunstneren i Renkultur, den mest ubetingede Artist blandt vore moderne Nutidsskribenter; en Iagttager, der studerer Livet med videnskabelig Ro og Nøjagtighed for at lade det Iagttagne genopstaa i personligt forarbejdet Form som levende og afsluttet Kunst. Før han traadte frem i Literaturen, havde han længe skolet sig gennem en stræng Selvkritik. Der forekommer i Herman Bangs Roman *Stuk* en Forfatter ved Navn Lange, som endnu intet har udgivet, fordi han ikke kan faa det godt nok, nøjagtigt nok, saadan som *han* sér det. »Jeg sér selv med et Par Menneskeøjne« — siger han — »men jeg véd s'gu ikke, hvordan de andre sér — og *præker*. Jeg vilde være glad, om jeg bare fik én lille Følelse boret ud — det er Kunsten: at finde det ene lille Ord, Ordet, som *giver* det.« Lange var den unge Karl Larsen i hans første fanatiske Kunstnerstræben.

Han var tidlig kommen til Klarhed over sig selv og hvad han vilde. Først og fremmest havde en

Tysklandsrejse i hans toogtyvende Aar bragt ham paa Afstand af de hjemlige Bevægelser, Retninger og Skoler. Et Boghandlervindu i Berlin lagde Grunden til en Revolution i hans Indre. Han saa', hvor bundforskellig den Bogflora, som prangede dør, var fra den, han kendte hjemmefra, og et nærmere Bekendtskab ikke blot med Bøgerne, men (under fornyede Ophold) med den tyske Kultur overhovedet, bevirkede en Frigørelse i hans Syn, et Opsving til en rent kunstnerisk Betragtningens maade af den menneskelige Tilværelse:

Hvem havde Ret? Hvor var Sandheden? Hvor var nu det moderne, det rigtig urmoderne, som man for Gud i Himlens Skyld maatte forstaa at tilegne sig og udvikle videre, om man ikke vilde aandelig forstenes? Det var nær ved at gaa mig som Herman i »Den politiske Kandestøber«: de hjemme havde Ret, og de hernede havde ogsaa Ret! Dør beviste man med letløbende Argumenter, at Fremtiden tilhørte Demokrati og Realisme, her kom man ligesaa behændigt til det Resultat, at det militære Preussens aristokratiske Idealisme maatte blive den kommende Tids Ledestjerne. . . . I Parentes bemærket lever Mennesker fortræffeligt paa den Slags Modsætninger; de bidrager netop til at give Tilværelsen Spil og Liv og holde den i en forfriskende Bølgegang. . . . Indenfor den menneskelige Hjerne kan de tilsyneladende mest uforsonlige Modsætninger hvile fordrageligt ved Siden af hinanden for paa given Foranledning at sprudle frem med den charmanteste Komik!

I Karl Larsens første Bog sprang der straks to saadanne Modsætninger frem i den københavnske Studie *Kvinder* og det tyske Skuespil *Ære*, med Bevidsthed stillede Side om Side for at markere, at dette i strængeste Forstand var *l'art pour l'art*, Kunst for Kunstens egen og ikke for fremmede Formaals Skyld saalidt som for at tjene en blød-

agtig Selvbespejling. I *Kvinder* var en lille Kreds af københavnske Nutidstyper studeret med en hidtil ukendt Lydhørhed for det talte Sprog; hver især røbede ligesom uvilkaarligt sit Væsen ved Ordvalget, Tonefaldet, Tankespringene i sine Repliker; Personerne bevægede sig tilsyneladende ganske paa egen Haand uden at ledes eller styres af Forfatterens Vilje: hans Kunst bestod netop i, næsten umærkeligt at sammendrage, fremhæve, rendyrke det for hver enkelt særegne i Udtryksmaaden, saa at denne af sig selv sprang frem i et ironisk Relief, som hos den jankende Grossererfrue eller den umodent-emanciperede Frøken. Arbejderkonen, som er stillet i Modsætning til Stykets Bourgeoisidamer, er den første ubetinget virkelighedstro københavnske Proletarskikkelse i vor nyere Literatur. Hun er skildret, som Forfatteren selv har sét hende og hørt hende tale, uden Tilsætning af literære Reminiscenser og uden Sentimentalitet; hun er ikke ulykkelig, fordi hendes Mand drikker eller mishandler hende, men fordi, som hun siger —

— »han er saa flygtig. — Fruen véd nok, Mandfolk de er jo mere saadan ledige, end naar man har alle de Børn og kvæles med, og saa kan jo saadan unge Tøse holde sig meget mere ordenlige i alting end en anden.«

I det tyske Nutidsbillede *Ære* er Personerne — i stejl Kontrast til *Kvinder* — fastsluttede, skarpt-skaarne Karakterer, saaledes som det militære tyske *Æresbegreb* former dem. Uden saalidt som i *Kvinder* at være hverken for eller imod de fremstillede Figurer havde Forfatteren studeret, hvor-

ledes denne Æresopfattelse mandiggør, men samtidig ogsaa stivner og størkner Følelseslivet og giver Stof til tragiske Familjekonflikter. Opfattelsen var gennemført med Sikkerhed og utvivlsom Nøjagtighed, men Replikerne forekom nødvendigvis mindre individualiserede, ikke *hørte* i samme Grad som i den københavnske Studie.

En Forfatters første Arbejde angiver meget ofte Hovedmotiverne for hans senere Produktion. Personerne i *Kvinder*, de tre Bourgeoisidamer og Arbejderkonen, er hos Karl Larsen Udgangspunktet for en Række Studier af københavnske Kvinder og københavnsk Proletariat. Det er den samme artistiske Sprogsans, der lokker ham til at skildre Damer af forskellige Afskygninger, fra de pjanke-vorne og pylrende til de fintdannede og beherskede, og Proletarer af forskellige Klasser, helt ned til Kresjan Vesterbro — thi med al den sociale Afstand, som skiller en Frue af Bourgeoisiet fra en af Kallebodkvarterets Bøller, morer det ham hos begge disse Eksemplarer af Menneskeracen at finde visse fælles Træk, noget primitivt, uudviklet, refleksagtigt i Tankegang og Følemaade, en Art egensindig-naiv Oprindelighed, som lader haant om Samfundets Logik, og som ytrer sig i snurrige Sprogannelser, pludselige Spring i Sammenhængen, uventede Indfald og Idéforbindelser. Netop fordi han saa udelukkende føler sig som Kunstner, tiltrækkes han stærkest af saadanne Eksistenser, der har noget uregelmæssigt, noget antisocialt og personligt særpræget ved sig. Derfor er han ogsaa en lidenskabelig Forsker af Sprogets vildtvoksende Flora, de forskellige Arter af Argot og Slang i deres

organiske Forbindelser med et forvoksent eller rudimentært Sjæleliv.

Han har i højere Grad end nogen dansk Forfatter før ham benyttet det *talte* Sprog som Middel til at karakterisere Mennesker. I sin Bog om *Søster Mariannas Kærlighedsbreve* skriver han om den portugisiske Prædikant Antonio Vieira, der levede midt i det syttende Aarhundrede, at han bekæmpede Tidens pretiøse Stil med dens Billedflom og kunstige Sætningsbygning: de andre havde villet skabe et »skønt« Sprog, men *han* »forlangte af sin Kunst et overlegent Kendskab til det talte Sprog med dets mangfoldigt strømmende Ord og Fald og en saa overlegen Behandling deraf, at det for den læge Mand maatte se ud, som om »Kunsten var ingen Kunst«.« Det er just den Fordring, Karl Larsen stiller til sig selv, og han har udviklet en overordenlig Virtuositet i at behandle det uhaandgribelige Begreb, der kaldes Stil, spille paa det i mangfoldige Tonarter, stemme det om efter de forskellige Personer og Synsmaader, bøje og strække, udvide og sammentrække det, skyde det frem foran sig og forsvinde bagved det, saa at Instrumentet ligesom spiller af sig selv.

Dette er en udpræget dramatisk Ævne, og selv hvor Larsen ikke anvender Skuespillets eller Dialogens Form, beror hans Bøgers kunstneriske Virkning næsten al Tid paa, hvorledes Personerne i dem taler. Kvindetyperne fra hans første lille Skuespil fortsættes i de tre dramatiske Arbejder *Ej blot til Lyst*. I *To Aftener*, hvis Handling er koncentreret med stor Kraft, fremhæves det instinktive i det kvindelige Følelsesliv ved Modsætningen til

Manden. Den unge Hustru, som i nervøs Desperation har kvalt sin forhadte Ægtefælle og er bleven gift med sin Elsker, kan ikke frigøre sig fra »Fornemmelsen i Fingrene«; den er stærkere end alle hendes Mands kloge og ømme Forsøg paa at forklare hende, hvor meget den Døde havde forbrudt imod hende, og hvorledes det kun var i berettiget Nødværge, at hun forgreb sig paa ham, og den driver hende tilsidst til Selvmord. — I den lille Situation *Forbi* . . . ? har Frøkenen i et Brev gjort det forbi med sin Forlovede paa Grund af en efter hans Mening urimelig intetsigende Bagatel. Han kommer nu for at forklare sig og bede *hende* forklare sig, og træffende gengives hans mandfolkeagtige Villen-forstaa og hendes nervøst-irritable Afmagt til at *forklare*, hvad der kun kan *fornemmes*:

Ja, begynd igen at paatale mine Udtryk, mine Ord, som falder mig ud af Munden! . . . jeg vil ikke tvinges til at blive ved at hitte paa . . . og forklare, hvorfor jeg er ulykkelig og ude af mig selv . . . saadan »udvikle«, rigtig mandfolkeagtig dumt og pedantisk . . .

I den anden dramatiske Novелlette *For evigt* . . . ! karakteriseres med vittig Ironi en ung Frue, som aflægger et hastigt Besøg hos sin Elsker. Han har egenlig saa smaat i Sinde at hæve Forholdet og lader sig prøvende forstaa med, at han har tænkt paa adskilligt, som han kunde have Lyst til at tale med hende om. »Jeg véd ikke,« siger hun, »hvorfor Du altid gaar og *tænker* paa saa mange Ting.« Han spørger, om hun egenlig aldrig har tænkt saadan rigtig til Bunds over sit Forhold til sin Mand. »Til min Mand!« udbryder

hun forbavset. »— Hør, Erik, hvad kommer det i Grunden dig og mig ved?« Hun kan ikke indse, at det kommer an paa andet, end at de har det godt. Hun gør sin Pligt, passer sit Hus og sin Mand, og han er tilfreds med hende. Men om hun da aldrig har følt noget, naar hun saadan — *gik* fra den ene til den anden? Hun vil først ikke svare, er ved at briste i Graad, endelig siger hun: »Du kære, søde Dreng! Der kunde jo dog aldrig gaa noget fra dig. Ikke sandt? Vidste du ikke det? — Erik, søde Erik!« »Jo—o,« svarer han forbløffet. Og hun tager helt Vejret fra ham ved sin Maade at ræsonnere paa:

Vi har dog været meget lykkelige, Erik, og Du, vi skal blive endnu meget mere. — Aa, Du véd slet ikke: jeg bliver saadan et godt Menneske af at holde af Dig, mod Hald og Pigerne og mod alle Mennesker; naar jeg gaar fra Dig, saa kunde jeg give al Ting væk. — Du, Erik, naar et Menneske holder saa forfærdelig meget af En, saa skal man holde ligesaa meget af hende igen.

Det ender med, at han maa forsikre, han holder af hende »for evigt!« I at tegne et saadant egen-sindig-forpjanket og naivtfølede kvindeligt Væsen har Karl Larsen en Specialitet. Der forekommer et Sidestykke til hende i Romanen *Doktor Ix*, og her udvides Forfatterens Kvindegalleri samtidig ved Indførelsen af en ny Type, den trediveaarige Frøken Margrete Holk, som er den fintkultiverede københavnske Verdensdame, formfuld og sikker i sit Væsen, inladende og afvisende, kølig konventionel, naar hun vil være det, og helt Kvinde i sin lunefulde Utaalmodighed, sine hem-

melige Længsler og bisarre Indfald, sin stolt bekæmpede Skuffelse, som hun lidenskabeligt giver Luft i sin Musik. Hun karakteriserer sig udmærket gennem de to forskellige Breve, hun skriver til en Veninde: først et langt et med fortroligt overstrømmende Følelsesudbrud, som hun straks river i Stykker igen, da hun læser det igennem, saa et kort med nogle almindelige hjærtelige og spøgende Talemaader.

Til den anden Række Figurer i Karl Larsens Bøger hører Hans Peter Egskov og Kresjan Vesterbro. Egskov dukker første Gang op i *Cirkler* blandt denne kaade Rejsebogs mange snurrtigt udklippede menneskelige Masker. Fortælleren træffer ham i Hamborg og gør hans nærmere Bekendtskab paa en Beværtning; han har været Herskabstjener og flere andre Ting og er nu Marskandiser i København. Hans Jargon har den ægteste Vognmagergadeduft over sig; man hører og sér ham, naar han taler:

Lige Dagen før jeg sku' rejse, købte jeg et Træben af en Pige efter en gammel Herre for 2 Kroner. Saa sandt jeg staar en Synder for Gud, om det hang mere end en Time, saa kom der en rigtig pæn ældre Herre og bod paa det. Men han vilde ikke gi' mere end 5 Kroner, den Slave, og det var af de rigtig regulerte Træben med Laarskinne; de koster over 30 Kroner fra nyt af. Men den rejste han ikke hjem paa, for jeg sa' til ham: Ikke under 10 Kroner og 2 Bajere, om jeg saa skal synke i Jorden; og der er ligefrem Folk gaaet igennem Gaden og har ønsket, de var enbenede, for at ku' købe saadan et Træben! Naa, saa gav han 7. Skidt være med det! Det var altid en Forretning!

Karl Larsen fik Lyst til rigtigt at studere denne uanfægteligt-forsorne og fripostig-forslagne Fyrs

moralske Fysiognomi, og i *Udenfor Rangklasserne* har han »gjort« Hans Peter Egskov i en Række Situationer, som belyser hans Opfattelse af Medmennesker, Ægteskab, Børn, Religion osv. i Modsetning til de dannede Samfundsklassers officielle Opfattelse af de samme Begreber. Egskov fortæller f. Eks. om den Gang, han »tjente for Tjener« hos den gale Baron Cronenschiold:

Naa, der var nu no'et godt ved Cronenschiold, alligevel, jeg si'er ikke andet; men udspekuleret ku' han være, en rigtig durkdreven Rad. Jeg tjente ham i fire Maaneder, førend jeg opdagede, hvor det var, han gemte sine fine Cigarer . . .

Eller om de Pigebørn, han har kendt, før han blev gift: »jeg har aldrig haft med andet end ordentlige Piger at gøre« —

Men saa er'et jo osse, man har denne Re'lighed bagefter med at man ska' ud med Bidrag. Og det er en slem Pukkel, ka' De tro, at slæbe paa siden hen i Livet, naar man vil tænke paa at gifte sig og stifte Familieliv; der ku' s'gu osse Staten godt træde lidt lindrende til, mange Gange . . .

Eller om den praktiske Maade, hvorpaa han og hans Kone anvender Religionen overfor deres lille uartige Søn:

Har jeg ikke sagt dig, at Vorherre i Himlen, han ser alting. — For den b'e altid stukken ham ud, som jo osse rigtig var, af Mo'ren, naar hun sku' gaa et Sted, og hun ikke ku' være over ham, at Vorherre i Himlen, han ser alting.

Saadanne Træk er ikke blot komiske, de er samtidig karakteristiske for Livssynet i den Samfunds-

klasse, Hans Peter Egskov tilhører. Hans Moral afspejler blot i mere usminket og forvrænget Skikkelse den, der trives blandt Struglerne i de højere Lag. Paa lignende Maade er *Kresjan Vesterbro* et sprogligt studeret Stykke Folkepsykologi. Her er det en Type paa de erhvervsløse, vagabonderende Proletarer, som lever af tilfældigt Sjøv, bærer Svin af for Bønderne paa Gammeltorv, ligger og »tæller den« under aaben Himmel og jævnlig »laver noget«, hvorved de kommer i Konflikt med Politiet og faar nogle »Dage« eller en Tur »paa Brasen« \circ : Vridsløse. *Kresjan Vesterbro* er en »Bølle« fra det mørkeste Kallebodstrandkvarter, doven, upaalidelig, fiffig og forfalden, men i Grunden en godmodig Fyr (vistnok *for* godmodig tegnet af Forfatteren), som bare er kommen for Skade at fødes udenfor det ordnede borgerlige Samfund, at vokse op paa Gader og Stræder uanfægtet af anden Samvittighed end den, der repræsenteres af Betjentens blanke Knapper, og derfor stadig befinder sig paa Kant med dette Samfund og instinktmæssig benytter den »Tjans«, der frembyder sig, selv om det gaar lidt ud over hans heldigere stillede Medborgere.

Hvad der adskiller Hans Peter Egskovs og *Kresjan Vesterbro*s Figurer fra saa mange lignende i vor Literatur, er dels den næsten videnskabelige Nøjagtighed, hvormed deres Sprog er individualiseret, dels den Kunst, hvormed de er formede til Typer paa deres sociale Lag. Rimeligvis findes der ikke i Virkeligheden to Personer, der taler saadan \circ : som i saa korte Samtaler afslører saa meget af deres Væsen. Og dog er de virkelige nok. Ejen-

dommelighederne i deres Sprog, i deres Tænke- og Følemaade, er blot fortættede i en knappere Form, end man er vant til; de har i Kunstnerens Fantasi faaet et Højtryk, som gør dem repræsentative. Det er »Verden i en Nøddeskal«: man kunde ud fra disse to Figurer næsten konstruere hele det Samfund, hvori de lever, thi de afspejler i Virkeligheden alle de samme Egenskaber, de af Samfundet korrigerede, polerede, mere eller mindre daarligt dækkede Naturinstinkter, som findes hos de »pæne« Folk. »Dybet er »Verden«s tro Parodi«, hedder det i Drachmanns Digt *King Mob*. »Jeg er et Verdensmenneske«, siger Kresjan Vesterbro.

— Karl Larsen har saaledes i høj Grad udviklet den Art af Kunst, som er Ævnen til at leve sig ind i andre Menneskers Sjæleliv og se Verden gennem deres Temperament; hans Livsanskuelse er rent kunstnerisk: Glæden ved at være til er for ham ensbetydende med Glæden ved at lære de mest forskellige Mennesker at kende og betragte Livets brogede Komædie gennem Glas af alle mulige Kulører. Hans Væsen er Stil, og han stemmer denne Stil om i skiftende Tonarter efter de Mennesker, han skildrer, og efter de Stemninger, som den sete og hørte Virkelighed fremkalder hos ham selv. Han føler sig som en ferierende Turist paa bestandig Rejse gennem Tilværelsen; han har noget af H. C. Andersens naive Modtagelighed for det *Æventyrlige* i alt, hvad han oplever, men han arbejder samtidig sine Indtryk med en meget bevidst og sikkert beregnende Kunst, komponerer dem sammen til smaa Stemningsbilleder af en ud-

søgt Finhed og Ejendommelighed (*Lystfart, Modet og den blanke Klinge, Poetisk Tyskland*).

Eller han øver sin artistiske Virtuositet paa at genfrembringe middelalderlige Menneskers Sprog og Følemaade. *Den brogede Bog* var det første Forsøg af denne Art i vor moderne Literatur. Naar han f. Eks. i *Tristan og Isolde* lader en ung Munk genfortælle det oldfranske Sagn om de ulykkeligt Elskende, er der en lignende raffineret Kunstvirkning (omend ikke saa frodig en Fantasi) deri, som naar William Morris i sit Poem om Jason lader Argonauterne høre Kirkeklokkerne ringe i Kolchis — Middelalderens Kirkeklokker, digtet ind i et græsk Sagnsceneri af en moderne Kunstner. I *Ahasveri Dom* er der en kraftig Middelalder-Kolorit over Skildringen af de Fordømtes Pinsler, og i *Den Kvinde, som har aldrig talt* er en rytmiseret Prosa fint anvendt til at fremvirke Stemningen af det sagte syngende Skær i lyse Sommernætter.

Karl Larsen behersker da Prosaens Klaviatur med overlegen Teknik; han kan sit *métier* til Fuldkommenhed og naer næsten al Tid, hvad han sætter sig for at naa. Han er snarest altfor sikker og klar i sin Kunst; han synes undertiden for lidt dunkel til at være rigtig dyb. Men *noget* maa der da være *under*; Menneskene kan vel ikke udelukkende staa for ham som rent kunstnerisk virkende Figurer i deres lokale Sceneri. Hvad ligger der da bagved denne artistiske Skiften-Ham, denne kamæleonagtige Spillen i alle Kulører? Hvad føler og tænker han selv, denne Mand, som ikke vil

have sine *Cirkler* forstyrret af Døgnets nyttige Interesser? Hvor er det *personlige* i hans Kunst? Hvilket Fond af Stemninger øser han af? Her er det maaske paa Tiden at indskyde en Stump Biografi.

Karl Larsen er Søn af en dansk Militærfamilje. Han er født i Rendsborg 1860, og hans Fader faldt som Ingeniørløjtnant ved Dybbøl i 64. Aaret efter døde hans Moder i København, hvor han voksede op og blev Student i 1877; han studerede Jura og Statsvidenskab, før han — 29 Aar gammel — debuterede som Forfatter. Sine første dybe Indtryk fik han af Sorgen i fire og treds og i de tunge Aar derefter. Med Hoved og Hjærte fuldt af Danskhed kom han som ung Mand til Tyskland paa en Tid, da den nationale Bevægelse dør gik højt. Og — som vi ovenfor har sét — i Tyskland mødte han lige det modsatte Syn paa de samme Ting, men nøjagtig den samme Ærlighed, Tro og Begejstring. Han lærte at forstaa *Menneskene* paa begge Sider; han mistede en Barnetro, men han vandt hele Grundlaget for sit fremtidige Arbejde, sit kunstneriske Syn paa Tilværelsen, den artistiske Drift til at opfatte Livet som en Maskekomedie, se det som Billeder, som Illusioner, og omsmælte alle Oplevelser i Stemninger.

Denne uopløselige Dobbeltthed i Kunstnerpersonligheden — det personligt-følte forbunden med Ævnen til at forstaa alt menneskeligt — er det Motiv, hvorover Romanen *Doktor Ix* er bygget. Det er en af de mærkeligste og interessanteste Bøger i vor nyere Literatur, fordi den kunstnerisk behand-

ler selve den kunstneriske Proces. Doktor Falk og Doktor Ix er to Sider af samme Personlighed; Ix er den hemmelighedsfulde Faktor, som lokker Falk til at forvandle Livet til Kunst og derved narrer ham det ud af Hænderne. Falk føler sig paa én Gang tiltrukken og frastødt af denne Ix, som i sit kunstlet poetiske Sprog smelter alt *virkeligt* om til uhaandgribelig Stemning: »Min Moders Smærte blev til skønne Tungsindsdrømme i mit Sind.« Føler han, hvad han siger, eller er han ikke en dobbelttunget Ironiker? »Hvor var det faste Hold i dette Ansigt, som ikke var Træk, men kun skiftende Udtryk? Og Smilet, som ofte kom dèr, hvor det egenlig syntes slet ikke at passe?« Han irriteres af denne haltende Mefistofeles og maa dog uvilkaarlig adlyde ham. Da han forelsker sig i den stolte Frøken Margrete, lokker Ix ham til at »digte paa« sin Forelskelse. Og *hun* tørster netop efter at høre et mandigt Ord fra hans Læber; hun ønsker, at hun »havde levet i den Tid, hvor, i det samme man følte noget, saa gjorde man det, og dermed færdig! Leve i Øjeblikket! leve, leve, leve! Det er det eneste, som der vilde være noget ved. Saadant Liv paa Flasker, Liv i Kunst, hvad er det for noget Nonsens!«

Hun bliver derfor bittært skuffet, da Falk møder med sit Manuskript i Haanden, fuld af Kunstnerforfængelighed, for at »læse op«. Hun finder ham narartig, underlig lille — hun har jo ventet paa *ham* og ikke paa hans Skriverier. Og det ender med, at Falk staar flov og forvirret med sin skønne Digtning i Haanden — *den*, hvori han har nedlagt

sig selv, det vil sige sig selv digterisk benyttet, omskrevet, forklaret —; han forstaar ikke, hvad der pludselig gaar af Frøken Margrete. Men ogsaa hun griber nu i sin Skuffelse til det Surrogat for Livet, som kaldes Kunst. Thi ogsaa hos hende har Doktor Ix lokket den ubevidst-artistiske Ævne frem. Og i Romanens *Efterspil* møder man Ix i Samtale med den store Forlægger og Impresario Bang-Hansen, som har trykt Falks Bog og arrangeret en Koncert-Tourné for Margrete. Ix betror ham, at han agter at skrive en Bog — om en Kunstner, der begaar Selvmord, fordi han ikke mere tror paa, at han har noget Selv. Denne Tilbeder af den rene Skønhed har nemlig med Rædsel opdaget, at fra det Øjeblik af, da Publikum første Gang kiggede gennem Ruden ind i hans ensomme Stue, da havde dette Publikum allerede indtaget Kunstens Plads, hvor hæderligt han end troede paa den endnu, hvor ærligt han end løj for sig selv og omforklarede alle de Positurer, han stillede sig i, alle de Masker, han i Tidernes Løb ubevidst fik trykket sig for Ansigtet — for at tækkes Publikum. »Og saa bliver da det gamle, trivielle og løgnagtige: Livet er et Maskespil! ogsaa dette selvbedragne Menneskes sidste Ord . . .« dermed slutter Doktor Ix sin Selvopgørelse, og i samme Øjeblik forsvinder han for Bang-Hansens Øjne.

Han opløser sig i Selvironi. Han erkender, at han i og for sig slet ikke eksisterer. For til syvende og sidst er ogsaa Illusionen om »Kunst for Kunstens Skyld« intet andet end en Illusion som alle andre, en af de mange Masker, hvormed den

menneskelige Egoisme besmykker sin Forføngelighed. Det er vittigt og dybsindigt tænkt, og Idéen er klædt i Kød og Blod med al den Stilkunst, Karl Larsen raader over. Stemningerne skifter i *Doktor Ix* paa en særegen fin og flygtig Maade som Lys og Skygge over et menneskeligt Ansigt.

GUSTAV WIED

GUSTAV WIED

Man skal le her i Verden, le af sig selv og andre; af det hele! Thi det er det eneste Syn paa Livets store Maskerade, der kan gennemføres konsekvent.

UNGDOMSHISTORIER.

MEDENS de fleste af vore Digtere til Dagligbrug slider Københavns Brosten og aander i en Kulturatmosfære, som skærper Sanserne til Raffinement eller jager den trætte Hjerne ud i virkelighedsflyende Fantasier — sidder der rundt om i Landet enkelte Ensomme i fortroligt Samliv med Naturen og med den moderlige Jords primitive Skabninger. Gustav Wied er en af disse Ensomme, en Agerdyrker og Kulegraver, hvis literære Produktion udstråler en sund Lugt som af nygødet Muld. Der staar en Damp af Latter op af den, som ruller ud over Landet.

Saa spinkel og nervøs af Ydre Gustav Wied end er, føler han, hvad han selv kalder noget »urokseagtigt« i sig. Han elsker de umiddelbare, naive Sjæle, som ræsonnerer enfoldigt lige lukt ud af deres naturlige Drifter og Instinkter uden kunstige Kringelgange og pyntelige Omsvøb. Folket — det er for ham de Hundredtusinder i Hytterne, ikke de »livstrætte, symbolske Dekadenter«, som »Dælen flænseme ikke har Lov til at indpode deres lyrisk-kristelige Kadaverbakterier i sunde, levedygtige

Hjærner«. Det danske Landskab befolker sig uvilkaarligt for hans Fantasi med Fauner og Satyrer, som alle Vegne stikker deres laadne Bukkeben og deres lange Ører frem, hos Røgteren saavel som under Præstekjolen, paa Herregaarden saa godt som i Indsidderstuen; og naar Aftenklokken ringer sine sidste ni hellige Slag ud over Engene, hvor Kvæget brøler og Mosekonen brygger, betyder det for denne forstokkede Hedning et Slag for hver af de ni Muser.

Det er Gustav Wieds Fryd at trække det lille sprælske Dyr i Mennesket frem og omvendt at finde det menneskelignende hos Dyrene. Da Brudeparret i *Slægten* holder sit Indtog paa Herregaarden, rejser en Hingst sig paa Bagbenene og skrider i al sin Vælde frem mod den nærmer Kørehoppe. Og da der senere i en døsigg Middagstime indledes et Elskovsforhold mellem Baronessen og hendes Fætter, antydes det ved en — udmærket beskreven — Parringscene mellem to Katte nede paa Haveplænen. Dyrene og det dyriske hos Menneskene i al dets Komik (∴ som Modsætning til den paa-tagne moralske Velanstændighed) og i alle dets Grader og Afskygninger, fra den første barnlig-ubevidste Spire til den brunstige Kraftudfoldelse og derfra ud i allehaande perverse Forgreninger — det er den bestandige Genstand for Wieds Produktion, hans kunstneriske Studium og Specialitet.

Gustav Wied er født paa Lolland (1858 paa sin Faders Gaard Holmegaard i Branderslev ved Nakskov) og fornægter ikke sin Hjemstavns »flade Former og plumpe Grønhed«, som Aarestrup foragteligt talte om. Han har senere været Boghand-

lermedhjælper i København, Huslærer i Jylland, Timelærer paa Amager og tog efter gentagne for-gæves Forsøg Artium i 1887 med tg. i dansk Stil. Et af hans første poetiske Forsøg var en oldnor-disk Tragedie *Gønløg og Gejride* i 5 Akter paa Jamber; han kom dog snart til Erkendelse af, at det ikke just var i den Retning, hans Ævner gik. I Bladet *København* slog han første Gang igennem med en Række humoristiske Skitser.

Han føler sig som Lollik, og han har da endelig ogsaa en Forgænger i dansk Literatur, som ikke er til at kimse ad, selv om man maa gaa lidt langt tilbage for at finde ham: den gamle brave Peder Laale, der for første Gang samlede en Buket Mark-blomster sammen af de Ordsprog, som spirede paa den hjemlige Almues Læber. Saaledes har ogsaa Gustav Wied haft sin Morskab af at snakke med det flade Lollands jævne Mennesker og af-lure dem det snurrige Sprog, hvori de udtrykker deres primitive Livsopfattelse. I *Silhuetter, Barn-lige Sjæle, Menneskenes Børn, Lystige Historier* osv. har han med en lethaandet impressionistisk Livag-tighed taget en Vrimmel af Bonde- og Almuetyper paa Kornet. Han beskriver næsten ikke, han lader bare sine Personer snakke, ofte om de mest intet-sigende og ligegyldige Ting, men med en saa sikker Opfattelse og beregnet Understregen af hvert lille Ord i deres enfoldige Snakken, at de synes at stige lyslevende frem for En, som de staar og gaar. Schandorph havde først opløjet denne Jord, men der er hos Wied en langt skarpere Lydhørhed for Tonefaldet i den talte Replik end hos Forgæn-geren. Fortællingen *Livsglæde* (i *Lystige Historier*)

er med sin Sans for alle smaa Enkeltheder ved Maden og Drikkevarerne og Maaden, hvorpaa de nydes, et helt brillant lille kulturhistorisk Maleri i Jan Steens Genre.

Forfatterens eget Livssyn falder i Virkeligheden ret nøje sammen med det, som Faareper i *Sil-huetter* udtrykker med de Ord: »Hva' er vi Mennesker, Kandedat, andet end som Mekenismer og regne for? Vi æder og vi drikker og vi sover og vi dør, og Verden gaar immer sin respektable Gang.« Dette yderst jævne lollandske Livssyn har kun faaet en lidt mere kultiveret Udformning i Wieds lune, poliske (og lidt flade) Menneskebetragtning. Hans Personer er derfor lidet indviklede eller sammensatte, lidet sjælelige; det er flygtigt tegnede Karrikaturer. Ligesom Gunnar Warberg i Romanen *Ungdomshistorier* holder han af at slaa en Passiar af med hvert et farende Menneskebarn, der travet ham forbi paa Livets Landevej, kigge det i Sjælen, høre, i hvad Dur den er stemt, og saa drage videre. For — som han ræsonnerer — mere er der jo ikke Tid og Lejlighed til — her paa Jorden. Det morer ham f. Eks. at gaa paa Opdagelsesrejser i den Stad København: én Aften at besøge en Skøge i Løngangsstræde og føre en humoristisk Diskussion med en Midnatsmissionær — en anden Dag at gøre Visit hos en gammel Grevinde, hvis aristokratiske Frisprog og kloge Korrekthed er truffet ligesaa nøje som hint Fruentimmers frække og naive Fordærvelse. For Kvinderne i Almindelighed nærer Gunnar Warberg en Foragt, som dog just ikke udstrækker sig til Askese. Han er inde i et Forhold til en ikke ganske ung

Dame, der betegnes med Kælenavnet Sif, og som klynger sig fast til ham med en klæbrig og lummer Lidenskabelighed. Han er for svag til at modstaa hende, kan ikke bekvemme sig til et afgørende Brud, lader sig Gang paa Gang besnære og henfalder bagefter til bitre Selvanklager og svare Forbandelser over Kvindernes Slægt. Denne halvgamle Dames »literære« Forskruethed og Kælen-skab er opfattet med en vittig Satire. Men naturligvis falder der samtidig et selvironisk Skær over Gunnar Warberg. Thi »den, der ikke kan have sig selv til Bedste, hører visselig ikke til de Bedste«.

Ligesom hos Gunnar Warberg i *Ungdomshistorier* sidder der inderst inde i Gustav Wied en lille Grinebider-Djævel, som — naar Situationen bliver altfor lummervarm højtidelig — slaar en Klap til Side, stikker Hovedet frem paaskraa og nikker fortroligt. Den er al Tid paa sin Post i det truende Øjeblik, den lader sig aldrig forbløffe af noget, og det er *den*, der har sin Spas af at mystificere Godtfolk med smaa vanvittige Paafund, som ikke tyder paa noget Hang til det Mystiske eller nogen sønderreven Digtarsjæl, men kun er den sunde Snusfornufts Parader overfor en altfor nærgaaende Idiotisme.

Denne fiffige lille Djævel har sin evige Moro af at snuse Madstrævet og Kønsdriften op bag alle menneskelige Handlinger, hale dem splitternøgne frem og opløse dem i en Komik, der snart er som underfundige Smil, snart som en skraldende Latter. I *Erotik* slæber Lystigheden lidt tungt og trægt henad Jorden, men i de *Fire Satyrspil* er der et Opsving til en overlegen Satire og vittig Karrikeren

— som vilde være endnu vittigere, hvis de karrikerede Typer ikke var saa taknemlige, saa lidet sammensatte og lige til at prisgive Latteren. Hvis Wied var ligesaa fortrolig med højere kultiverede Mennesker som med de fattige i Aanden, kunde Spasen gøres baade dybere og finere. Imidlertid er disse Satyrspil (*Adel, Gejstlighed, Borger, Bonde*) fortræffelige, som de er. Wied ynder at tage en eller anden tilsyneladende højtidelig Situation, hvor Folk taler med paatagen Salvelse; han lader, som om han gaar ind paa Alvoren, anslaar en rørt eller andægtig Tone, men slipper saa pludselig sin lille »Grinebiderdjævel« løs. Og i samme Øjeblik er det forbi med Højtideligheden. Djævlen smutter ud og ind mellem Ordene, vrænger dem og krænger dem, forvansker Tonefaldet, lægger Tryk paa forkerte Steder, sløjfer hist og understreger her, spiller Halløj med Værdigheden og karrikerer Bedrøveligheden, kort sagt, er uafbrudt paa Spil op ad Vægge og ned ad Stolper, ikke al Tid »artig«, men ofte uimodstaaelig pudsérilig.

I *En Mindefest* lader han to Repræsentanter for den danske Adel, Hofjægermesteren og Kammerherren, spise en bedre Middag sammen paa Aarsdagen for Hofjægermesterindens Død, som ogsaa Kammerherren synes at have en vis Grund til at beklage. Tonen imellem de to Herrer, først under den omhyggelige Nydelse af Middagens mange gode Retter og Vine, senere efterhaanden som de fra Spisesalen flytter ind i Boudoiret, hvor der serveres Pommery, dernæst i den afdøde Frues Toiletværelse, hvor de ved Synet af hendes Kjoler hensynker hver i sine Minder, og tilsidst i Kon-

toret, hvor de drikker Kaffe og blideligt falder i Søvn — er meget morsomt gjort. F. Eks. hvor de to Herrer staar med Glassene i Haanden:

HOFJÆGERMESTEREN tager sig sammen. Jeg vil ikke ud-tale mig! Men jeg staar i min afdøde Hustrus Værelse. Hun er død; Døden har brugt sin Le! Det kom os alle umortiveret; De ved selv, Kammerherre, at ingen ventede det! Kammerherren nikker tungt. Hun blomstrede om Onsdagen og gik bort om Lørdagen Klokken elleve en halv. Jeg har tabt meget, thi hun var trofast som faa! Derfor vil jeg bede de Herrer . . . mine Herrer . . . *Dem*, min Kammerherre, om med mig at tømme dette Bæger! Velsignet være dit Minde!

Man klinker og tømmer stille Glassene. Kammerherren sætter sig paa Løjbænken, men Hofjægermesteren bliver staaende.

KAMMERHERREN. Berolige Dem, kære Hr. Hofjægermester . . .

HOFJÆGERMESTEREN. Det er vor Bryllupsdag . . .

KAMMERHERREN. Ja, ja, jeg forstaar, at De maa føle Tabet dobbelt.

HOFJÆGERMESTEREN. Det gør jeg, Kammerherre . . . jeg savner hende voldsomt! Naar man pludselig har levet sammen i syv Aar og saa bli'er alene, er det ikke saadan . . . Synker ned i en Lænestol. Ved Bordet og om Aftenen savner jeg hende . . . Og somme Tider om Natten tror jeg, at jeg har hende . . . det er voldsomt ubehageligt!

Eller disse Repliker ved Kaffen og Kognaken:

HOFJÆGERMESTEREN. Ah—h, det gør godt at komme lidt til Ro! . . . Den føler lindt paa Tungen, den Kognak!

KAMMERHERREN. Som Manna! Med en Haandbevægelse hen mod Flasken. 1864 . . . vort Smærtens Aar!

HOFJÆGERMESTEREN gaber. Ja . . . stakkels Slesvig! Skænker. Skal De ha' noget paa Dyrskuet i Aar?

De to Herrer er drastisk tegnede i deres forskelligartede Holdning: Hofjægermesterens robuste og ligefremme Landjunkervæsen, som har ondt ved at forlige sin pligtskyldige Enkemands-Sorg med Bordets Glæder og med sin kriblende Lyst til at

more sig lidt igen (hans Vaaben er »et anstukket Oksehoved i himmelblaat Felt over en lueforyldt Strassburger Leverpostej garneret med Venushaar«) — og Kammerherrens hoffähige, reserveret-affable og prikne Fornemhed. — I *Herrens Venner* repræsenteres Gejstligheden af en temmelig verdslig anlagt Modepræst, som om Bord paa en Damper, efter at han har indtaget en bugnende Frokost i første Klasses Kahyt, støder sammen med en af Indre Missions Lægprædikanter, der tilligemed »Vennerne« rejser paa tredje Klasse, spiser medbragt Smørrebrød og synger Salmer til. Den fine Pastor kan ikke rigtig lide den Lugt, der er ved Missionæren, og holder ham læmpeligt paa Afstand; og Missionæren er paa sin Side indædt rasende over Pastorens Hovmod og føler en selvretfærdig Tilfredsstillelse ved at høre til de Smaa og Ydmyge, der maa lide for Guds Riges Sag. Hans rivende Prækefærdighed med forkert Sammenblanding af Skriftsteder (»hvo, som haver to Skjorter, sér vel til, at han ikke falder« o. lign.), er ligesom Pastorens Verdensmandsvæsen karrikeret med en humoristisk Livagtighed.

Det tredje Satyrspil, *Centrum*, tager Sigte paa en lille Købstads indeklemt griske Bedsteborgerlighed. Der er ogsaa her fuldt op af vittige Indfald i den Maa-de, hvorpaa Frasemageriet afslører sig selv, og der er nogle Scener i en Købmandsbod, hvorfra der staar en uforlignelig snusket Atmosfære. Endelig er *Døden* trods sin Titel ikke den mindst lystige af Komædierne; hvorfor skulde den lille Wied'ske Djævel have mere Respekt for Døden end for alt andet? En gammel velstaaende Gaardejer og Sognefoged er

lige bleven begravet, og Familien samles hjemme hos hans Enke, Marenstine, som er betydeligt yngre af Aar end hendes afdøde Mand, og hvis fire-aarige Søn Hans Jørgen derfor ogsaa med en vis Rimelighed antages at være en Frugt af hendes mindre legitime Forhold til Forkarlen Niels. Den Afdødes Brødre vil benytte sig af denne Omstændighed til at bestride Hans Jørgens lovlige Arveret og presse Marenstine til en større kontant Udbetaling. Og ganske udmærket gives Tonen ved det Begravelsesgilde, der finder Sted paa Gaarden, og under hvilket Slægtningene lurar paa det passende Øjeblik til at rykke ud med deres Krav overfor Marenstine, efter at hun har disket op for dem med det bedste, Huset formaar af Mad og Drikke. Og ikke mindre fortrinlig er den Maade, hvorpaa *hun* igen »lurar« dem allesammen ved med stor Bestemthed at fastholde, at Drengen er reglementeret indført i Kirkebogen af Faderen selv — det vil sige hendes afdøde Mand — som saaledes selv har erkendt ham for sin lovlige Arving.

Den urokkelige Sikkerhed, hvormed Marenstine afviser alle Svogrenes Krav, ogsaa efter at de har »slaaet af« paa Summen, og den gode Samvittigheds Ro, hvormed hun — efter at de benauede er lusket af — giver Niels Plads ved sin Side i den brede Ægteseng — disse Egenskaber paatrykker hende trods Situationens lavkomiske Karakter næsten et storstilet Præg. Lignende Figurer og en lignende Arvestrid er skildret før, baade hos Schandorph og Pontoppidan, men Gustav Wied har sin egen Façon, et Lune, der i sin særegne Art, sin lollandske Drøjhed og Poliskhed, er ægte dansk, og han for-

bløffer undertiden ved de snurrigste Paafund, som f. Eks. naar den fireaarige Hans Jørgen rejser sig op i Vuggen, som Degnen velvilligt har paataget sig at holde i Bevægelse, og siger: »Hwodden Satan i Helvede er det, du vugger?«

Disse *Satyrspil* er ubetinget det bedste, Wied endnu har produceret. Her tindrer den Gnist af guddommelig Lystighed, som han fra Fødslen af har faaet i sin Pande, og som ellers kun ulmer saa sparsomt under Asken i vore fromme Tider.

CARL EWALD

CARL EWALD

... de Bøger, vi læser ... er det ikke alt-sammen som et Orkester, der musicerer en Times Tid, mens Folk promenerer i Anlægget?

CORDTS SØN.

CARL EWALD har levet med i alle de Bevægelser, som er bølgede gennem Firsernes og Halvfemsernes Literatur. Søn af Romanforfatteren H. F. Ewald, født 1856 paa Bredelykke ved Gram i Slesvig, Student 1874, satte han sin første literære Papirbaad ud at sejle i det Kølvand af Problemliteratur, som fulgte efter Halvfjerdsernes Naturalisme. Det var en Roman, der hed *Regel eller Undtagelse*, og som handlede om Traditionens Magt og den Enkeltes forgæves Oprør derimod.

Der gik en vemodig Afmagtsfølelse gennem denne iøvrigt lidet personlige og ukunstnerisk skrevne Bog. J. P. Jacobsen havde i *Niels Lyhne* skildret, hvorledes den unge Slægt følte sig til Mode ved at bryde med Fædrenes Tro og Livsformer: »man fandt, at man ikke blot havde lukket sig selv ude fra Ægyptens Kødgryder, men at man savnede de gødende Traditioner, som fremmer Aandens Vækst, at man var henvist til sig selv i en afskrækkende Grad; man fandt, at man i det Hele taget havde faaet en Frihed, som var tung at bære.« De unge Elskende, som i *Regel eller Undtagelse* vil leve frit sammen udenfor Samfun-

dets Vedtægter, segner under Byrden af denne Frihed. De er ikke stærke nok til at bære Undertagelsen — derfor gaar det dem efter Reglen: de bukker under.

Denne Smærte ved Bruddet med Traditionen og denne sørgmodige Mistillid til Friheden gaar som en Understrøm gennem Carl Ewalds Digtning. I *En Udvej* kommer Skæbnen tungt over den unge Dame, som i et Øjeblik Sansseberusning har ladet sig forføre. Den næste Roman, *Lindegrenen*, er smidigere og varmere end disse to første tørte og stift skrevne Problembøger. Den har Navn efter det Træ, hvorunder de Elskende mødes — Linden med de friske, lyse Blade, som frank og fri løfter sin Krone, skønnere og herligere end noget andet Træ paa Jorden, og som er Sindbilledet paa den store, hellige Lidenskab. Men Romanens unge Kone er trods denne Lidenskab ikke stærk nok til, for sin Elskers Skyld, at bryde med sin Mand. I *Fru Johanne* er det Hustruen, som fortvivler over Mandens Utroskab. — Saaledes er der i alle disse halvglemte Bøger fra Ewalds første Periode paa én Gang en sværmerisk Hyldest til Lidenskabens Ret og en dyb Afhængighedsfølelse overfor det Nedarvede. De danner den Sokkel, hvorpaa han senere rejser sine symbolske Statuer: *Den gamle Stue* og *Cordts Søn*.

Der er noget barnligt paa Bunden af denne Pietet. Uden en vis Barnlighed i sit Gemyt og en forstaaende Kærlighed til Børn vilde Carl Ewald ikke have kunnet skrive den Række *Æventyr*, som har gjort ham til H. C. Andersens Arvtager. Der er den Forskel, at Andersen ikke udtrykkeligt skrev

for Børn; han klædte en eller anden moralsk Idé eller almenmenneskelig Sandhed i Æventyrets Form; Ewald benytter derimod Æventyrformen til at forklare selve Naturens Fænomener for Børnene, og han nedlægger heri ikke alene megen Kundskab og pædagogisk Ævne, men anslaaer med fint Øre en Fortællertone, som i sin spøgende Naivitet kommer den Andersen'ske nær, og som giver denne Side af hans Produktion en poetisk Rang. I *De fire Fjerdingsfyrster* forekommer der f. Eks. i Skildringen af Høstens brogede Maskerade følgende lille Episode:

Men bedst som Lystigheden var paa sit højeste og Landet fuldt af Larm, akkurat som i Sommerens fejreste Dage — da var der to, der tog fejl af Tiden.

Det var Kirsebærtræet og Jordbærplanten.

De syntes, Solen skinnede saa mærkværdig varmt, og saae, hvor de allesammen var glade. Saa glemte de sig selv og sprang ud paany. Forsigtig lukkede de deres Kroner op og gøs i det samme, for det var jo koldere, end de havde tænkt sig.

Og da de fine hvide Blomster bredte sig i Morgensolen, lo alle Skovens brogede Træer dem ud. Kragerne faldt ned af Grenene af Latter, Spurvene hvinede — alle sammen syntes de, at det var det bedste Paafund, de endnu havde set. Men en forsinket Bi gjorde sekstusind store Øjne og fik et Slagtilfælde, fordi den troede, den var gaaet fra sin Forstand.

Høstens Fyrste saae paa Blomsterne med duggede Øjne og rystede paa Hovedet.

»I stakkels smaa Tossehoveder,« sagde han vemodig.

Men den vilde Vin slog sine varme, røde Arme om dem og sagde, de var søde.

Eller man læse denne Begyndelse paa et af Æventyrene i hans sidste Samling:

Det var Nat, og Himlen hang fuld af Stjærner.

Hunden sov i sit Hus, og Katten paa Loftet, og Menneskene i deres Senge. Vinden havde lagt sig et Sted, ingen vidste. Kom der et Pust i Luften, var det Flagermusen, som dansede lydløst forbi paa sine bløde Vinger. Raslede det i Buskene, var det Musen eller Pindsvinet, som gik paa Nattekommers.

Men de store, sorte Linde, som stod i Allé helt ned til Laagen, duftede saa sødt og saa tungt, at Bierne ikke kunde sove for Længsel i deres Kuber.

— Carl Ewalds ejendommelige Plads i vor Nutidsliteratur bestemmes imidlertid af Fortællingen *Den gamle Stue*, som i sin stiliserede Kunstform indeholder et moderne bevæget Følelsesliv. Den gamle Stue er Billedet paa Ægteskabets Tradition. Saa sært ligger den i Huset, at den ingen Steder hører til. Den er Husets Sjæl og Sagn og Lønkammer. Dertil er den allerede bestemt af ham, som indrettede den — »højt over Gaden, fjærnt fra Dagens Gærning . . . og Nattens«. Den er *det* Sted i Huset, hvor Ægtefællerne igennem mange Slægtled har betroet sig inderligt og stille til hinanden; den er Rummet for deres sjælelige Samvære, for den dybe Lykke, som de føler blot ved at være ene to, og som ingen fremmede aner — et Arnested for »den hellige Vane«.

Den *var* det, men den er det ikke mere. Thi for de to Nutidsmennesker, som sidst er flyttet sammen i Huset, er Ægteskabet ikke, hvad det har været for deres Forgængere. Forgæves søger Manden at holde Slægtens Tradition i Hævd, at stænge den gamle Stue for Omverdenens forstyrrende Larm. Hans Hustru føler og tænker ikke som han. Hun har en moderne Tids prikkende Nervøsitet

og nydelsessyge Uro i Blodet; hun holder nok af sin Mand, men hun længes ogsaa efter Selskaberne, efter Teatret, efter at se Attraaen i Mændenes Øjne. Stuen forekommer hende som et Gravkapel, fuld af gamle og interessante, men taabelige Fordomme. Hun og Manden forstaar ikke hinanden; deres Aftener forbitres af bebrejdende og bedrøvede Ord, og den gamle Stues Hygge lægges øde som af en isnende Træk, der staar ind fra Gaden, hvor de mange Mennesker tramper og raaber . . .

Lykken kan de vel endnu finde i et kort, sanserust Nu. Men i den gamle Stue — *den*, som skulde være Husets Sjæl og Sagn og Lønkammer — dør er de som to fremmede for hinanden. Og derfor ender Bogen med, at Ægteemanden tager det gamle Dokument, hvor alle de, der før ham tog Stuen i Besiddelse, har skrevet deres eget og deres Hustruers Navn — og han sletter *sit* og *sin* Hustrus Navn og gaar ud og lader »Døren aaben efter sig«.

I Fortællingens Fortsættelse, *Cordts Søn*, symboliseres Brydningen mellem en ældre og yngre Nutids-Generation med samme Finhed. Her sidder Sønnen af dette Ægteskab i den gamle Stue og drømmer om den som et dejligt Digt og stirrer ud i Livet, som han ikke tør leve. Han er et sygeligt forfintet Nervemenneske, en Kunstnernatur, for hvem Livet er en Billedbog, som han træt blader igennem uden at tilskyndes til selv at handle. Han *forstaar* al Ting for godt; han *forstaar* baade sin Fader og sin Moder, saa uens de er, og føler med dem begge. Men »man *skal* ikke forstaa al Ting«,

siger Cordt. »Man skal vælge og dømme og for-
kaste. Gør man ikke det, er der ingen Lykke i
Verden og ingen Troskab og ingen Fred. Og kan
man ikke hade, kan man heller ikke elske.« Det
er denne Bogs melankolske Melodi, det er den
gamle Stues Omkvæd:

Men elsker du ingen, skal du græde.

Cordts Søn kan hverken elske eller hade. Thi
at forstaa alt er at tilgive alt. Og i sin Livsafmagt
og Livslede tager han sig tilsidst af Dage i den
gamle Stue. Det er den rent kunstneriske Livsan-
skuelses sidste Resultat — det samme, som Doktor
Ix hos Karl Larsen havner i. Cordt fælder en mis-
modig Dom over vore Dages literære Artister:
hvad betyder de for os? hvor former de vort Liv?
De spiller deres Melodier og faar deres Betaling
og deres Applaus — men *Digteren* er det »enlige
Horn over Højene«, som bringer Menneskene til
at slippe Ploven og se op, fordi Tonerne synes
saa sælsomme og stærke, og de har aldrig hørt
dem før og kender dem dog saa godt. »Tror Du
ikke, Digteren maa være en *Mand* . . . en Mand
som de andre, med Mod i Brystet og Sværd ved
Lænd. Saa gaar han frem og synger dem til Kamp
og til Bryllup, til Dans og til Død. Han er Part i
Sagen, forrest i Skaren.«

— Til Dagligbrug nøjes Carl Ewald selv med
at være en af de »Artister«, som spiller en Times-
tid i Anlæget, mens Folk promenerer. Og han
spiller med Kunstfærdighed paa mange forskellige
Instrumenter: han slaar vittige Triller paa Jour-
nalistikens Piccolofløjte, han snøvler humoristisk
paa Fagot, han smægter lyrisk paa Cello, af og

til dunderer han højtideligt paa Stortromme, og undertiden blæser han hele Borgerskabet et Stykke paa Trompet (som i *James Singleton* eller i den boccaccio'sk overgivne *Sulamiths Have*, en løssluppen Satire over Tidens Pietisteri). Han er som en musikalsk Klown, der kan indtage de utænkeligste Stillinger, endog staa paa Hovedet og spille til det højstærede Publikums Fornøjelse. Men indenfor sine egne fire Vægge dyrker han i Skumringen *Den gamle Stue's* klassisk-rene Kammermusik.

VIGGO STUCKENBERG

VIGGO STUCKENBERG

*Jeg har et Helgenskrin i Hus,
af Uvejrssus,
af Solens Guld,
af Nat og fattigt Stjærnesmuld
saa skønt, saa sindrigt drevet;
der sover som i Helgenblund
hver runden Stund.
mit Liv, som jeg det leved.*

TRE Venner drog ud for at søge Lykken. De var unge og længselsfulde, og Livet syntes at vinke dem med aaben Favn, vid nok til at rumme dem alle. De elskede og beundrede hverandre, og Arm i Arm vandrede de syngende frem i Verden. Men Livet var ikke, hvad de ventede; jo dybere de trængte ind i det, jo længere bort veg den Lykke, de havde drømt om. Sangen døde hen paa deres Læber; det fælles Overmod forstummede; de følte sig mere og mere som tre forskellige Mennesker, hvem forskellige Skæbner var beskaaret. Tilsidst blev de alle tre staaende stille en Stund — saa skiltes de i Tavshed med et bedrøvet Haandtryk. Venner vilde de blive ved at være, men de havde forstaaet, at de aldrig vilde naa deres Livs Maal ad den samme Landevej og heller ikke ad nogen af de andre Landeveje, som fører »til Lykken«; — ensom maatte hver især vandre sin ensomme Sti. Aarene gik, og de tre Venner saa' af og til hverandre, naar Skæbnen førte dem sammen. Da min-

dedes de med Vemod deres Ungdoms gyldne Lykke-drøm, og en Gang, da de alle tre mødtes paa samme Tid, blev de endogsaa enige om at slaa Følge en Stund igen, for der var maaske en anden Lykke, som de kunde erobre og dele med hverandre. Men Vildfarelsen gik snart op for dem, og de følte sig dybere skuffede nu, end første Gang de skiltes; thi Livet havde præget dem hver især paa meget forskellig Vis. Den ene var som den vilde Jæger, fuld af nagende Uro og fredløs Higen; han havde ikke blivende Sted. Den anden længtes bestandig tilbage til sit Hjem; Barndommens Minder sugede ham om Hjærtet, og hans Sjæl begærede Tryghed i dens Tro. Den tredje tog, hvad Livet bød, og dvælede med Velbehag i de enkelte Øjeblikkes flygtige Skønhed; han var altid rede til at stemme sin Luth og se en Kongedatter i hver Skønjomfru, han mødte.

De tre Venner hed Viggo Stuckenberg, Johannes Jørgensen og Sophus Claussen. Deres Navne er uvilkaarligt kommen til at høre sammen i moderne dansk Lyrik; de dannede ved deres Fremtræden en Konstellation, og de er bleven staaende for Ens Bevidsthed som tre Stjærner, mellem hvilke der dog altid bliver ved at være samme Afstand, og som hver for sig funkler med sit særegne Skær.

— Det var i den politiske Oprørstid midt i Firserne, at de tre unge Digtere første Gang mødtes og følte sig kaldede til at kæmpe under samme Fane. Stuckenberg er født 1863; hans Fader var den Gang Lærer ved Vridsløselille. Som Dreng kom han til København, og femten Aar gammel drog han til Søs som »frivillig Lærling« paa en

Orlogsmand; han sejlede et Aar, vendte saa hjem igen og blev Student 1884, læste Teologi og østerlandske Sprog, men viede sig snart helt Poesien. I hans første Digte blusser Tidens politiske og sociale Frihedsbegejstring, og en hedensk Naturlilbedelse ranker sig i Haan mod Kristendommens Gud. Naturen selv er den store Gudsforuægter; Snefnuggene falder

som pjuuskede Stumper
af alle de blodtunge Drømme,
Sommeren klækkede ud, —
livløse, blegnede Rester
af tusende Bønner, der søgte forgæves
Himlens retfærdige Gud,

— og i pompøse Strofer anraaber Digteren Mefisto om at sende sit tavse tusendaars Had ud over Verden

som en flagrende Ørn med brændende Vinger,
der drypper Ilddryp paa Jorden,
mens Skyerne sejler som blussende Laser,
og Stjærnerne vokser til Sole,
der flammer paa Himlen og tænder
Himlen i Brand!

Skyggen af det politiske Nederlag falder ogsaa over Stuckenberg's Poesi og bleger dens Farver. Men det er betegnende for hans ubrudte Trods, at da Tidens Frihedsbestræbelser synes slaaet til Jorden, stiger Oprørslysten kun saa meget stærkere i ham: i en Fortælling, der forøvrigt som Kunstværk er yderst svag, føler han sig kaldet til den sociale Omvæltning's Messias . . .

Dog i al denne Ungdommens Lyrik ligger der endnu ingen dybe personlige Oplevelser til Grund; Digteren vandrer endnu Arm i Arm med Vennerne.

Men Troen paa den forjættede Fælles-Lykke brister, og der kommer en Tid, da han i Stilhed søger sin egen Lykke ad sine egne Veje. Der var allerede fra først af i hans revolutionære Trods en Understrøm af tungsindig Længsel. Han elsker Efteraaret som den store Spotter af Sommerens falske Glød; han elsker Vinteren —

Der er Snefald over Skoven,
lunt og tyst, som om det vilde
evigt gemme Skoven bort i
dette blundende Sne-Stille.

Den store Stilhed elsker han — »Maanelysets lydfri, hvide Klirren« — og han elsker Døden, fordi han føler sig afmægtig overfor Livet, som han saa brændende begærer. I sin første Fortælling, *I Gennembrud*, skildrer han Drengaaarenes Leg paa Fælledeerne ved Nørre Allé, som i den fjortenaarige Jørgens Fantasi forvandler sig til store Stepper, hvor han drømmer æventyrlige Høvdingedrømme. Da han som en fattig og forlegen ung Student træder ud i Livet, glider det bort for ham som Skyerne over Fælleden. Og da han første Gang møder Kærligheden paa sin Vej, skænket ham af en ung Pige, som er mere handle-dygtig end han selv, higer han langt ud over dens Grænser, fylder den med Længsler, den ikke formaar at rumme. Det er for ham, »som gik de Veje, ingen havde traadt, som vandrede de ind mod noget underligt evigt, hvor der laa Stilhed, ingen havde brudt, og hvor Markerne bredte sig i Maanedis, i Maanedis, der skælvede som sagte Aande«. Og han, der har længtes mod Livet, han

rømmer fra det, gøgler om det og staar tilbage med sin tomme, lykketørstende Sjæl.

Digterens første Ungdom er forbi, og der gaar nogle Aar, hvis bitre Sum indfattes i et sørgmodigt Folkevisevers:

Ravnen han fløyer om Aften,
om Dagen han ikke maa,
den skal have den kranke Lykke,
den gode kand ikke faa.
Men Ravnen fløyer om Aften.

Det staar som Motto over den Novelle, der hedder *Valravn*, og som er den første Bloddraabe i Viggo Stuckenberg's Digtning — det første fuldbaarne Udtryk for hans Personlighed. Den, der betror dette smærtelige Skriftemaal til Papiret, er en Mand, som troede at have fundet Lykken i en elsket Kvindes Kærlighed, og som nu sidder forraadt og forladt i sin tomme Stue:

Jeg har siddet længe og sét paa den blaa Nat uden for mit Vindu. Den er blaa som Blod i Aaren under en Kvindehaands Hud, og den er dyb og blød og af en øm, langvarig Dulmen, der kalder al min Sorg frem. — Det sner ikke længer, Blæsten har lagt sig, og jeg sér Stjærner langt borte. — Og det bæres mig for, som gled min Sjæl paa Baad gennem det milde Mørke mod de fjærne Stjærner, tyst som den, der forvist og fredløs nærmer sig sit Hjemlands Kyster i Natten. — Thi fjærnt og spredt som disse Stjærner ligger mit Sinds Fred og mit Hjertes Lykke, og hvileløs drager min Sjæl derud for at sanke og samle, samle som fattig Mands Barn i Hunger og Feber, samle til Dagen gryr og sletter Stjærnerne og stirrer som et stort, aabent, koldt Øje ind i min Stue og viser mig mine tomme Hænder.

Den lidende Sjæl, som gennemaander disse fine og skønne Ord, er den samme, som senere i veks-

lende Kunstformer forklæder sig i al Stuckenberges Digtning. En haabløst higende Valravn-Stemning gaar igennem den — en bestandig Udve, som svarer til den bestandige Hjemve hos Johannes Jørgensen. Begge Følelser er fødte af en Længsel bort fra den Virkelighed, som saarer Sjælen. Forskellen kan antydes paa den Maade, at Hjemveen er en kristeligt betonet Længsel, Udveen en hedensk betonet: den søger ikke Ly for Lidelserne under en Guds Vinger, den bærer dem i bitter Ensomhed, i stolt Foragt, men i bestandig utilfredsstillet Higen. »Hvad Orm har stunget saa dit Sind?« spørger Jomfru Inger den vilde Jæger, og han svarer:

Hvad Orm? — den Orm, der evigt raader ilde
i hver Mands Sind, hvem Livet bød til Gilde
og jog derfra med Sjælen fuld af Pest,
og som alligevel vil Livets Fest.

En tungsindig Elsker af Livet, som han ikke formaar at favne, en Skuffet, der vil hærde sig med Trods imod Skuffelserne — saaledes er det Digter-Fysiognomi, der aftegner sig i Stuckenberges Lyrik. Stemningen i *Den vilde Jæger* er som Skygger af Efteraarets jagende Skyer. Næsten uden legemlig Form flakker Dramaets Skikkelser om mellem hverandre, alle fredløse af den samme Længsel efter Fred og Lykke. Jomfru Inger har kun fundet svage Mænd, som lod sig binde med Silketrævl; hun stirrer ud mod sin ukendte Brudgom; hun længes

kun efter ét, — at se hans Brynje sprænges
for Armens Muskel, — nemme, om hans Blik
har Staal, der hugger fremmed Vilje sønder!

Men da han saa kommer, er han alligevel ikke den rette; han tilstaar hende, at ogsaa han har syge Maanedrømme; det er ikke Anger — men det er den Livs-Rædsel i Sindet, som selv den strideste maa lukke ind:

Se, derfor vilde jeg en Sjæl som din,
en Sjæl, der er for min som Fest og Vin,
en fjældfødt Falk, hvis Flugt har aldrig dalet.

Hun bliver hans Hustru, men hans evige Uro indjager hende Angst. Og Munken Felix, der krymper sig af Lidenskab for hende, sér, at hun længes efter Fred ligesom han selv:

fra Barnet bærer jeg helt dybt i Sjælen
saa øm en Længsel efter gylden Fred,
en Længsel mod en sollys stille Bred,
hvor Lykken tøver i huldsalig Dvælen.
Og ser jeg, Inger, paa jer hvide Kind
og paa den vage Uro i jert Øje,
jeg ser den samme Længsel i jert Sind
sit lyse, milde Barnehoved bøje.

— Som i *Den vilde Jæger* saaledes lever Menneskene i Stuckenbergs Fortællinger bestandig deres egenlige Liv hinsides deres daglige Tilværelse. I den halvforrykt-henrivende Fortælling *Sol* gaar der en Plankeværksmaler i en lille By og føler sig besat af en afmægtig-overmægtig Attraa efter ligesom at slutte hele Livet inde i ét eneste Favntag, opsuge al Naturen i sig:

Arbejdet, Kunsten, Vognlakeringen, al denne Fingrenes urolige Tidsfordriv og Hjærnens arme Legen . . . han tænkte ikke derpaa! Som et Træ saa' han sig plantet, midt i Jordens levende Frugtbarhed, med Grene strakte imod Him-

len, med Løvet spredt for at suge Sol og Regn, og med Livet stigende fra Roden, sejgt og støt. Som en Taage gennemglimtet af Sol rullede imod ham det levendes Vælde, Muldets, Blodets, Himlens Stjernebaners — ikke Livet sanket sammen af Lykkens og Sorgens Skaar.

Midt i sit Haandværk, omgiven af Døgnets smaa Ting, drives han af en pludselig Længsel langt ud over alle Landeveje og alle vide Marker — ud paa den susende Slette, hvor Livet staar som en Spejder og peger videre frem — ud, »hvor ingen aner, hvad Skæbnen gaar svanger med, hvor Lykke og Ulykke ikke kan slaas efter i Skillingserfaringers fedtede Tabeller — ud i det blaa, hvor Solen aldrig bliver træt af at vandre«. Normale Mennesker vil rimeligvis anse denne Vognlakerer for en gal Mand, og en Sindsygelæge vilde vistnok bestemme hans Galskab som »intercurrerende Anfald af Vagabonderingsdrift«. Som om f. Eks. en Timelærer ikke kunde være Digter, og som om denne Galskab ikke er den reneste Lyrik, selve Livsfornemmelsen omsat i Poesi! Sjælelivet er opløst i lutter Stemning; trods sin humoristisk-massive Titel af Vognlakerer er Manden næsten helt stofløs, omtrent som Figurerne paa visse af Krøyers straalende Solskinsbilleder, hvor det flygtigste af det flygtige er malt.

Hans Længsel er »fuldere end Skyens Barm« — men hans Mod er »vissent og udpint, en bortjaget Hund, der krøb tilbage for at tigge sig Fred og Ly i de Kroge, den kendte«. Bag ham skrigr Hverdagslivet som en Marskandiser, der falbyder gammel Hygge — og hans Tanker kan undertiden saa stiltfærdigt »løbe ind i en pæn Dagligstue, ind i en fire Værelsens Lejlighed med Kælder og Pul-

terkammer og Solskin ind over Potteplanter og Stoleben«. — Den sagtmødt skønne og farvefine Fortælling *Fagre Ord* toner ud i en bedrøvet Resignation:

Alle mine Ungdoms Løfter kaster jeg fra mig og tager dem paa mig igen, men uden Forgyldning, uden Ord eller Blomster, som det Hverdagsaag de er — tager dem stum og frivillig, som man er stum i Tabernaklets Allerhelligste.

Det er en solgylden Eftermiddags blide Hjemmestemning. Men naar Aftenklokkerne har ringet, naar Natten falder paa og Maanen stiger, vaagner »Valravnen« paany og higer atter udad, søgende, trodsende, nydende sin kranke Lykke. Thi den er af Naturen et hedensk Væsen; den bygger ikke i Kirketaarne, den lader sig ikke dulme til Ro af Klokkeklang; den er en ensom og fredløs Fugl, som helst fæster Bo i de ensomme Sjæle. Og dør, hvor den slaar ned, vækker den en sælsom Forvirring, en skæbnesvanger Uro, som aldrig stilner. Den trygge Livsfølelse sønderspaltes, og med Besiddelsens Vished er det for bestandigt forbi. Den vilde Jæger siger det:

— alt, hvad jeg vandt, som Skygge fra mig skrider;
fra Natten lær mig uvejrhæst imod
det blege Spøgelse af al min Lykke!

Denne Grundstemning fornægter sig ikke i Stuckenberg's Lyrik, selv hvor Kunstformen er saa sammentrængt og fastmejslet som i *Romerske Scener*. Man sér disse stærke Optrin foregaa mellem høje, hvide Marmorsøjler med døds mørke Cypresser i Baggrunden, og de handlende Personer er tilsyneladende stolte, ubøjelige Romere, som skrider

frem i trodsigt slyngede Togaer; men Valravnen holder til Huse i deres Sjæle; den drikker Hjærteblødet ud af Tribunen Octavius, og den hakker saa længe i Kejser Caracallas Stensjæl, at han tilsidst fortvivlet udbryder: »Ve den Lykke, Kvinder bringer Mænd!«

Om denne Lykke, Elskovens Lykke paa Godt og Ondt, drejer sig al Stuckenberg's Poesi. Der gælder for ham intet i Verden uden den. Mands og Kvindes Elskov er den Urtaage, hvori de for ham gaar nøgne om, og alt andet er ham Hverdagsbiting. I *Hjemfalden* er Tugthusfangens Skæbne kun et nyt Billede paa den samme Følelse, dybere end al gængs Moral; at Formen synes uvirkelig, betyder mindre: Digterens Personlighed er al Tid det eneste *virkelige* i en Bog, og den eneste kunstneriske Maalestok er Personlighedens Ejendommelighed. Denne Fange har stjaalet, fordi hans Elskede led Nød; han har plyndret Lykken, fordi den var for sendrægtig, grebet Livet i Struben. Dagen efter sit Tyveri vandrer han ud i Landet; han maatte ud, hvor der var Muld:

Det var, som om det, de kalder min Forbrydelse, med ét havde kastet mig helt ind i Livets Hjærte, og jeg maatte ud, hvor Jorden aandede frit og dybt. For alle Maal var faldet sammen for mig, Lykke og Ulykke, Godt og Ondt. Alene Livet var blevet mig saa stort.

Ved »Livets Hjærte« har Digteren lyttet sig til den henrivende Elskovspoesi i *Flyvende Sommer*; det er, som Naturens Stemninger i de skiftende Aarstider ganske sagte af sig selv har sunget sig ind i disse sagte syngende Strofer. Der er den tidlige Foraarsskovs bløde, bange Skygger, som gaar

igen i den Elskedes Øjne; der er en Solskinsmorgen med silkeblaa Himmel og Dugg over alle Straa, hvor hendes Tales Flor lær »som Tusindfryd i Dale«; der er et Vers som dette:

Ak, hvem har vækket mig i denne Time? —
højt i min Sjæl en Morgenhimmel staar
gylden af Sol og sitrende af Vaar,
og i mit Hjærte alle Klokker kime.

eller denne saa rytmisk fuldendte Sommernatstrofe:

Sov, Du Sommerbarn,
drømmeløs og dybt,
som al Jorden sover under
Nattehimmels Krypt!
sov, som Markens Muld
træt af Somrens Guld
uden Savn og Suk i Natten blunder.

Der er nogle Efteraarsvers af en tungsindig Pragt — og der er endelig det sidste Digt, hvor Stemningen rinder ud i Vinternattens vemodige Maaneskin. Den længselsfulde Ømhed, den bristefærdige Inderlighed, som er Sjælen i Stuckenberges Lyrik, toner i denne lille Bog som paa fine Strænge. Og saa skal tilsidst endnu kun anføres et Digt, som i sin stille og dybe Simpelhed rummer den *Livets Religion*, han dyrker — Livet, som selv i sin Fattigdom er rigere end alle Drømme og alle Dogmer og alle fagre Ord:

Lykken imellem to Mennesker
er hverken Kys eller Klap,
snarest er den et Skumringssus,
der aander, hvor Solen slap.

Lykken imellem to Mennesker
er hverken Hu eller Hej,

snarest er den et ensomt Græs,
der grønnes paa stenet Vej.

Lykken imellem to Mennesker
er som dem dunkle Nat,
stille, men med de tusinde
tavse Stjærner besat.

Det er den rene Ro, mod hvilken al hans Kær-
lighedspoesi styrer. Der er saa sagte et Aandedræt
i disse Vers, som skælvede Sjælen endnu for den
natlige Susen derude gennem Landevejens Træer
og langt bort over de øde Marker.

JOHANNES JØRGENSEN

JOHANNES JØRGENSEN

*Hvor skal, o Evighed, fra Dig vi rømme?
I Dyrets Puls dit store Hjærte banker;
Du higer gennem gyldne Plantedrømme
mod Sol og Luft og rene, lyse Tanker.
Og hvor min Sjæl sig end i Verden vender,
og hvor mit Legem gennem Natten vanker,
o Evighed, jeg er i dine Hænder.*

AL den Angst for Livet, som vor brutale Tid i sin rastløst larmende og elektrisk lysende Virksomhed har fejlet som Skygger ind i Krogene; al den afmægtige Længsel efter at leve med i dette Liv, som bestandig skiftende farer forbi; al den haabløse Følelse af at staa udenfor som en Fremmed, der ikke hører til blandt Dagens Mennesker og forgæves strækker Hænderne ud imod dem, og al den utilfredsstillende Skønhedstørst, der som en træet Tungsindighed aflejrer sig i Sjælene: alt dette er slaaet saa stærkt ind i Johannes Jørgensens Lyrik og har hos det Menneske, der lever i hans Digtning, fortættet sig til en saadan Inderlighed, at det tilsidst er blevet til Religion.

I Stuckenbergs Poesi har vi sét en rent hedensk Aand udfolde sig. Sindbilledet paa denne Poesi er Landevejen, som fjærnt fra Skovenes lukkede Ro, aaben til alle Sider, aaben mod Himlen, løber hen over et Stykke af Jorden, ensom, med sine evindeligt raslende Trækroner højt over Markerne. I Johannes Jørgensens Lyrik er Sindbilledet den lille Provinshave i hans Fødeby:

Dér vokser jo endnu de samme Roser, hvorom jeg skrev mine første Vers; dér dufter endnu de samme Liljer, som lyste i Maaneskinsnætterne, i de ensomme, tungsindige Nætter, dengang jeg var atten Aar . . .

Dér, i denne lille Provinshave, hvor min Moder har leget som Barn, og hvor jeg selv har været Barn og er vokset op til Yngling — dér suser Løvet endnu over mig med samme Poesi, som dengang jeg endnu aldrig havde hørt andre Træer suse, og dér sér jeg om Aftenen op til Stjernehimlen som til en kær og kendt Egn . . .

Det er i Svendborg, denne lille Have ligger. Her er Johannes Jørgensen født i Aaret 1866; hans Fader var Skibsfører, hans Slægt Sømænd og Smede. Han tilskriver selv disse søfarende Forfædre den Arv af Trækfugledrift og Hjemve, som han fra Fødslen af har i Blodet — en Hjemve saa sælsom og tung, som var den Jordens egen Melankoli ved Tanken paa evigt svundne Tider:

Det er, som aned jeg en Sorg,
en tung og ensom Smærte —
som hørte jeg en sagte Graad
fra Jordens dybe Hjærte.

Og han har samtidig noget af Smedenaturen i sig; han er en kunstfærdig Smed, en Vølund, som synes i Pagt med Underjordiske, og hvis Drøm det er at »støbe sin Hjærnes usikre Syner i Sprogets faste, varige Metal, udhamre en Prosa, skør og skøn som de gyldne Høstblade, og indlægge den med Billeder, der funkler som ædle Stene og er sjældne som dyrebare Perler«. Efterhaanden forvandler de klingende Hammerslag i hans Poesi sig til Klangene af Kirkeklokker. Men Metallet bliver ved at være det samme. Det er, som om de Underjordiske har støbt Kirkeklokkerne . . .

Johannes Jørgensen blev Student i København samme Aar som Stuckenberg. De sluttede Venskab i *Studentersamfundet's* første bevægede Dage, da den politiske Frihedsbegejstrings Bølger larmede højt mod Sø; ensomhedselskende som de begge var, lidenskabelige Beundrere af J. P. Jacobsen, paavirkede de gensidig hinanden i deres tidligste Vers. Jørgensen førtes gennem sine naturhistoriske Studier og sine engelske Digtere ud i det samme fri Hedenskab som Stuckenberg gennem sin Teologi. Men allerede i den lille Digt-samling, hvormed han en og tyve Aar gammel traadte ind i Literaturen, anslaaes den lyssky og lysrædde, tungsindigt drømmende Stemning, som drager sig gennem al hans senere Digtning. Disse Vers er ikke meget personligt formede, men de er meget personligt følte. Han elsker de Stunder i Skumringen, da Lyset slukner og dør og Modet i Mørket gaar under; han drikker fra døde Dage den svindende sidste Musik; han vandrer ene og fattig til Høsten ind med Hjærtet tynget af Tvivl og sygt af Drømme, og han anatomerer sin Dødsrædsel med naturkyndigt Skarpsind:

paa Rygmarvens hvidgraa Stængel skælver
min Hjerneblomsts tankefostrende Blade.

Længslen efter hans svundne Barndom suger ham om Hjærtet; han vandrer i Foraarsnatten gennem sin lille Fødebys uddøde Gader; Landet ligger stort og stille, dæmringslyst, med grøngraa Flader —

og Maanenatten stod saa stum og blaa
udover knoppetætte Foraarsskove.

Af den samme Længsel er hans første Fortælling, *Foraarssagn*, født. Han lever Barndommen om igen derhjemme i Svendborg, Ynglingalderens ensomme Elskovsdrømme i de lyse Nætter, naar Nattergalen synger med »Fløjtelyd som Tordenregns tunge Draaber og gyldne Jubeltriller som Kornmod langs Himlens Rand«; — Skoleaarene i København, hvor han sidder i sit Kvistværelses evige Graavejr og føler Længslen svulme i sin Sjæl som »en rullende Bølge af noget, der havde suget al Bladfaldets ramme Jordduft og al det muldrende Løvs vaade Spirefylde i sig, og som nu bar ud over hededirrende Sommermarker mod tæt, purpurtung Lykke«; — og det første Studenteraar, hvor han føler sig saa uhjælpeligt lukket ude fra den Livets Paradishave, han higer saa tungt imod:

Altid se til — altid gaa ensom forbi — mens lykkelige Par fandt sammen paa Tusmørkets tyste Veje og Arm i Arm vandred ind i den glødende Nat — — altid lige sky og plump og uden Mod til at gribe et Greb efter Lykken? Og denne lyse Sommernat skulde komme igen Aar efter Aar, og Aar efter Aar finde ham lige ulykkelig og lige ene — ene i Maanens kolde Lys — ene i denne Nat for lykkelige Sjæle . . .

Den kommer igen Gang paa Gang i hans følgende Bøger, denne lyse og længselsfulde Sommernat. I *En Fremmed* tegner han Hovedpersonen som en Mongol mellem Ariere, en Ætling af Stenalderfolket mellem gotiske Mænd:

Midt mellem alle disse høje blonde Mennesker med regelrette Ansigtstræk og klare, lyse Tanker gik han — lille, bredhovedet, med fremstaaende Kæber, skæglos og gul i Huden. Det sorte Haar tyndt og stridt som Tundra-Græs, Ansigtet fladt og sørgmodigt som en Steppe . . .

... hans Tanker var stumpe som Flinteknive — og han saa' Livet fra sin Hjærnes lave Jordhytte, gennem sine dumpe Følelsers matte Tarmrude.

Men der er i hans »fremstaaende Kæber« en glubsk Attraa mod Livet, et graadigt sanseligt Begær. Kvinderne, som vandrer ham forbi paa Gaden, ægger ham med deres unge Legemer, deres griske Øjne, deres vaade Læber, der staar aabne som paa et løbende Dyr. Den tidlige Ungdoms Brynde er aldrig før i dansk Literatur malt med saa hede og hidsige Farver som i Johannes Jørgensens Bøger. Det utilfredsstillende Begær skærper Sansen for alle disse mangfoldige Kvindelegemer: der er store stærke Kvinder, hvis tynde blaa Bomuldskjoler hænger løst og faldefærdigt om de fyldige Ben; unge Piger af Almuen, som er ude i de første voksne Klæder, med det første voksne Smil i de graalige Øjne og om den fulde, bløde Mund; fine unge Damer, som bærer deres smukke Hoveder og stolte Barme saa frækt bevidst og flytter Benene under Kjolen saa flot og sikkert; smaa friske Tjenestetøse med blaatærnet Bomuldskjole om de runde Lemmer; raa, æggende Fabrikspiger med blanke Øjne og Sjalene strammede tæt om Midjen og over Hofterne; dumt stirrende Kvinder, hvis fyldige Kroppes idiotiske Elskov man raat begærer at trænge ind i; krushovede Kvinder, der staar i Dørene og spejder, gulligblege som syge Roser og duftende af Pudder; gifte Kvinder, der slæber sig frem ad Gaden ved en Mands Arm, tidligt fede, meledede i Kødets som en overmoden Pære eller gule i Huden som Elfenben; Kvinder, hvis begærlige Øjne er sorte som Blæk-

væsken af raadne Coprinus-Svampe, og hvis Barme, som hænger slapt i snævre, korsetløse Kjoleliv, minder om de overfingrede Druer paa Gadesælgerens Vogne; høje, slanke Piger, der gaar langsomt henad Fortovet, som om de ventede; spæde, spinkle Pigebørn med Kjolen glat over det smalle, fine Underliv og et Ansigt af smaa, haarde vellystige Træk; unge Forretningsdamer med Kaabekraven op om de hvide Kinder og en lukket Mund, der synes barnlig fortrydelig over ikke at blive kysset — eller Piger med dumme Ansigter og smaa svulmende Kroppe — Rokoko-Engle fra Himmelsenge — Klæderne løse som Sløret over et Toiletspejl og Hjærnerne fulde af Alkovetanker....

Det er, som en løkkende Elverdans af hvide Kvindelegemer slynger sig igennem den blaa Skumring ind i den sorte Nat. Og den Fremmede — enten han nu hedder Anders, Oluf eller Aage — længes mod alle disse Kvinder, han ikke ejer, alle disse unge Legemer, der ikke favner ham. I *Sommer* drømmer han om, i den solbedøvede Lund at møde

en Gudinde for den vilde Frihed og den søde Synd og Sansernes lønlige Lyst . . . at finde hende staaende ude paa en Græs-Lysning et Sted dybt inde i Skovens Midte — slank og ung og nøgen, overgydt af Sol, skinnende hvid som et Marmor af Gudinden fra Paphos, skinnende hvid som en giftig og sødtduftende Liljebloomst.

Men han er blandt dem, som fra deres dunkle Fjærnhed med Vemod i Hjærtet ser glade Baade lande ved Elskovsøens Kyst og muntre Mænd omfavne de slanke Præstinder; han hører til

Attraaens Halvguder og Elskovens Afmægtige, Længslens Kunstnere og Kærlighedens Kraftløse, de hede Drømmes,

det bitre Savns og de søde Minders evigt hungrende Loto-
fager.

Han føler det, som om han vilde svigte noget af sig selv ved at træde Lykken nær, og det ender al Tid med, at han drejer af og søger ind mod sit eget Jegs Ensomhed. Men dette Jeg forekommer ham som et ræddeligt Skovdyb, for hvis Gaade han atter maa flygte ud mod de brogede Indtryks mangfoldige Verden. Saaledes lever han intet til Ende, fordi han al Tid vil holde Tilbagevejen til sig selv aaben: »Min Længsel ængstes for sin egen Fuldkommengørelse — min Higen foretrækker sin egen smærtelige Poesi for Tilfredsstillelsens fade Prosa.« —

Som var mit Liv kun en Vandren
ad Veje i dryppende Regn —
som stænged mig evigt inde
de røde Risbøges Hegn.

— I *Livets Træ* er Kvinden blevet til *det Onde* i Tilværelsen. Den, som en Gang har drukket de hvide Blomsters bedøvende Duft og kysset de røde Blomsters blodige Bæger, han slipper aldrig mere bort fra Livets Træ; dets bløde Grene samler sig om hans Legeme, tømmer Saften af hans Muskler og sænker hans udsugede Lig i de sorte Giftsumpe, fjærnt fra den lyse Eng, hvor Poplerne peger mod Himlen. Eller som det mere personligt udtrykkes i Digtet *Sankt Hans Nat*:

Jeg vandrer ind ad smaa og smalle Gader.
De lave Huse ramt og brunstigt svede
og stinker skiddent gennem aabne Munde
— og Længsel griber mig og sorgtung Lede.

Thi denne samme Nat, der tjældes over
 en By, som famler drukken til sit Leje,
 den rander med sin Bræm af røden Guld
 mit Hjemlands Marker med de hvide Veje.

Det er det Dobbelt-Motiv, hvorover al Johannes Jørgensens Digtning er komponeret: en dionysisk Berusning i Drik og Brunst, som slynges sammen med en sorgtung Længsel efter Naturens Renhed og Ro. Og der er det samme dybe Begær, den samme skælvende Stemningsbund og den samme skarpe Sansning i hans Naturbilleder som i hans Poesis Kvindelegemer. Han har fra Barn af levet sammen med Naturen og er fortrolig med alt dens Liv, han har studeret den som Zoolog og Botaniker, og han har en Malers Øje for dens Farver ud i de fineste og flygtigste Fortoninger. Der er et Mylr af Landskaber, Skove og Blomster, af Morgener, Skumringer og Nætter i hans Bøger, og hvert enkelt Billede staar ejendommeligt fast, kompakt i Formen og klart i Konturerne og paa samme Tid svøbt i en Stemningstaage, tilsløret af en Stemningsdis, der minder om Julius Paulsens Malerier. Hans Digtning er inddrucket og mættet med Natur:

Lyden af Liv, der synge og summe,
 fylder min Sjæl, til Læbernes Rand
 vædes af Vers — som en Kildes Kumme
 strømmer og vælder med syngende Vand.

Der er i *Sommer*, i *Livets Træ*, i *Stemninger* og i *Hjemve* en Overdaadighed af farverige Natursyner og Naturdrømme. Aage synes i sin Barn-dom, at Paaske og Pinse ligger »som hvide Kirker midt i Vaarens Skov af lysegrønne Dage«. I den

sene Augustnat hører han den sagte Lyd af Jordens Søvn:

»det var Lyd af Dagens Regn, der suged sig ned gennem Markernes Muld, og Lyden af Em, der i den lune Nat dampede op fra Jordens lunkne Hud. Det var Lyd af de tunge Natsommerfugles Flugt gennem modne Markers svagt raslende Toppe. Det var Lyd af det første visnende Løv — Lyd af Cellers Sammenfald og safttomme Kars Bristen og af Blade, der krympede sig i Døden. Det var al denne Lyd, samlet i en svag Rislen — som af en Aa, langt ude imellem fjærne Marker.«

Han elsker Skumringen over Vesterbros Gader med »de grønlig Glimt af døende Dag i de lange Lygteraders Glas«. Han vandrer i Tøvejsnætter ad Frederiksbergs Villaveje, hvis Huse og nøgne Trækoste staar imod Lysningen inde over Byen »som tegnede med sort Blæk«, og hvis vaade Skifertage lyser som Spejle af poleret Jærn. Og i det tidlige Foraar, naar Solen skinner ned i de nøgne Skove og Himlen staar sommerblaa over brune Kroner, vandrer han i lun Vaarluft over vissen-gule Skovsletter og ad Veje, som øde og stille og lyse af Sol løb mellem Hegn af »røde Risbøge og foraaarsviolette Krat«. Eller han gaar i Gribskov og føler sig som »i et ægyptisk Kæmpetempel, der var nedsænket i grønne Vande«. — Over den dagligdags Virkelighed bygges der Fantasier, hvis Farveberusning undertiden minder om van Goghs Billeder, som f. Eks. i *Hjemve*:

Hans Vej førte ham over Amagertorv, og han standsede ...

Der stod i den solvarme Luft en Vellugt over hele den brede Plads, en frodig Duft, blandet af Køkkenurter og Blomster.

Og hele Torvet var randet med Blomster. Blomster i Knipper og Klynger, i Krus og i Kurve, i Urtepotter og i hele Vogne.

Blomster . . . stærke, straalende Blomster . . . Blomster i alle Foraarets friske og klare Farver. Rene Blomster i hvide, gule, blaa og røde Kjortler — den jomfruelige Jords førstefødte Farver. Sarte, skære Helgenblomster med himmelsk Aande — Hyacinter og Violer, Vintergækker og Narcisser, Krokus og Tulipaner.

Der steg en Drøm af alle de mange Farver i den stærke Sol — der steg en Drøm, berusende som den blandede Duft af Selleri og Hyacinter. En Drøm om et Foraarsland — et Land, som endeløst naaer fra Horisont til Horisont med flade Marker — og alle disse Marker er gule af Tulipaner og Paaskelillier og Krokus og bleggrøde og blaa af Hyacinter og Violer og hvide af Vintergækker og Tulipaner . . . Et Blomsterland fra Horisont til Horisont — et Hav af Gult og Blaåt og Hvidt under en skinnende Foraars-himmel . . .

En bestandig Vandren og Drømmen er disse Digtninge. Dagen svinder, og Aftenrøden ulmer i Nattens Grund

som en sidste Vinrest gløder
i en bleggrøn Rømers Bund.

Livets Træ — det er den sidste Vinrest af Berusning i Natur og Kvinder, det er Bærmen, Kvalmen og Tømmermændene. Bogens unge Mand føler en Længsel efter at favne og fatte alt Jordens Liv »i en almægtig Følelse af Menneskehedens Vandren paa Bunden af Uendelighedens evige Hav«. Og han drømmer, at Evigheden kommer ham i Møde i en Kvindes Skikkelse. Men da han har favnet hende, vil han favne alle Kvinder og beruse sig i deres vekslende Vellyst — »O, slanke, hede Vaser, fyldte af Livets Vin!« Naar Skumringen falder paa, driver hans

Begær ham ud blandt Gadens Kvinder, som vandrers langs Fortovet og med et Blik falbyder »deres Munds Blomst og deres Barms Bæger og deres Køns skjulteste Kalk«. Livets Træ tager ham i Favn, og han føler sit Legeme besudlet, sin Sjæl træt og ødelagt, og syg af Sorg stirrer han op »mod den sølvlyse Himmel over de sorte Tage — den samme lyse Himmel, som nu hvævede sig over Haven derhjemme . . . det var, som blev han ventet i det Fjerne — og som forsømte han noget uopretteligt, blot han tøvede et Sekund endnu . . .«

Der er i denne Bog, saa personlig følt den end er og saa meget den i sin Stemning ligner de foregaaende, trængt et nyt Element ind; en kristen Synsbevidsthed rejser sig mod den hedenske Livsattraa og fornægter den. Der fornemmes en Paavirkning fra den katoliserende Strømning i moderne fransk Kunst og Digtning. »Afgrundens Fyrste gaar usynlig gennem de elektrisk oplyste Gader og saaer den Sæd, hvis Frugt er Synd« — det er Felicien Rops. Aage elsker »alle giftige og grønne Ting« — det er Baudelaire. Han synker foran en Chartreuse-Flaske hen i Drømme om Klosterhvælvinger — det er Huysmans. Det hulker i hans Sjæl: »Herre, Herre, hvor længe endnu?« — det er Verlaine. Denne poetisk udtrykte Følelse af sanselig Mathed, Verdensforagt, Anger og Higen efter en ny Tro, et nyt Livsindhold i den tomme Sjæl, smaltede nøje sammen med Johannes Jørgensens egen Sindstilstand paa dette Tidspunkt. Og han følte sig kaldet til en Mission.

Han boede ude paa en af de frederiksbergske Villaveje, hvor den unge Mand i hans Digtning saa

tidt vandrer i drømmende Foraarsnætter og lytter til Trækfuglenes bløde Fløjten oppe i den graa Luft — som blege Genfærdslyd af Sommerens Fuglesang. Paa det Hus, hvor han boede, var der et Taarn, og mangen tidlig Morgenstund samledes i dette Taarn et muntert Selskab, som havde tilbragt en festlig Nat med Vin og Poesi i hans Hjem, og som nu fra Taarnets Glugger saa' Solen staa op og Byen vaagne for at gaa til Arbejde. Paa Taarnkammerets hvidkalkede Vægge skrev Digterne deres Navne, og Malerne henkastede fantastiske Sortkridtstegninger. Men en Morgen, da de glade Bakkanter var draget bort, stod der en Mand ene, træt og fortvivlet tilbage i Taarnet, og mens Solen steg, følte han sig greben af en uendelig Forladthed og Længsel, som formede sig til Vers paa hans Læber:

O Evighed, hvi vil fra Dig vi flygte?
 De bryndesyge Violiner tier,
 og Festen slukker snart sin sidste Lygte.

Men Dine evigt høje Melodier
 som Solskin Sjæl og Sind og Sanser bærer —
 o Evighed! Forløser og Befrier!

Og en Drøm blev til Beslutning hos ham; han vilde bygge et højt og helligt Refugium for en Kunst, der var *Evighedens* Afglans. Han gik ud i Byen og stiftede et Tidsskrift, som han kaldte *Taarnet* i Haab om dèr at samle Vennerne fra det gamle Taarn. De samledes der ogsaa en Stund, men det viste sig snart, at Uoverensstemmelsen mellem dem var for dyb. I *Taarnet's* første Hæfte udtalte Sophus Claussen sin Forundring over den kristne Angerfølelse, der gjorde sig gældende hos

udtalte Sophus Claussen sin Forundring over den kristne Angerfølelse, der gjorde sig gældende hos Hovedpersonen i *Livets Træ* — »i Stedet for, at han — som en Hellener — skulde betragte en Følelse af Religion som en Vin mere i sit Bæger«. Men for Johannes Jørgensen var Religionen netop bleven den eneste Vin, hvori han begærede at beruses.

Taarnet gik snart ind, og han drog paa den Pilgrimsfærd, han har skildret i *Rejsebogen* — en Følelses-Rejse »ins alte romantische Land«, en Rejse tilbage til Middelalderen, til de gamle tyske Byer, som huser Gothikens ypperste Kunst, og til Italien, den katolske Tros gamle Hjemland. Det er ham, som om han kommer til sit Barnheds Land, sin Sjæls Hjemland. Han har inderst inde al Tid været en Romantiker, og Skuet af Middelalderens Kunst, Gothikens uhyre Storhed og den smærtelige Inderlighed i de gamle Mesterses Billeder vækker Minder hos ham om noget, han aldrig har set, men som han bestandig har kendt og haft kært. I det Parti af Bogen, som hedder *Tyske Dage*, er der Stemninger af en dyb Skønhed, udtrykte i et Sprog saa enkelt og ædelt som i de gamle Folkeviser, med hvis Gemyt hans eget er saa fortroligt. Han har her fra den stærkt billedprydede Stil i sine tidligere Fortællinger og Vers arbejdet sig frem til en Simpelhed og Renhed i Udtrykket, som genkalder Ingemanns Morgen- og Aftensange. Ganske dejlig er f. Eks. en Aftenstemning fra en lille By, hvor Landskabets drømmende Fred, Folkeviserne, han nylig har læst, og et Helgenbillede, han nylig har set i Kirken, smelter sammen i en svulmende, bedrøvet Længsel.

Under Opholdet i Italien bliver Katolicismen et Livsspørgsmaal for ham, det eneste afgørende. Men endnu oprøres han imod Troen; den Lykke, det er for ham at sidde alene dybt inde i en lysegrøn Foraarsskov og se det gyldne Sollys over den anemonedækte Bund — den er saa fjærn fra Kirkens Verden, hvor der er fuldt af Jærtegn og Banbullaer og Aflad. Og det synes ham, som om han fra Paradisets uforanderlige Salighed maatte længes tilbage til de foraarsgrønne Skove, hvor Kukkeren slaar i de lyse Nætter. Men saa svarer en anden Stemme i ham, at Mennesket intet er som blot Naturvæsen, men at det er Menneskets Pligt at gaa *ud over* Naturen, og at kun i Selvets Fornægtelse, som Kristendommen lærer, er der Lykke. Disse to Stemmer taler imod hinanden i hans Sjæl, og han véd ikke, hvilken af dem han skal lytte til og tro paa:

Den hedenske Morgen, naar Sjælen hvælver
sin Himmel over en frugtbar Jord . . .
Den kristne Aften, naar Hjærtet skælver,
en Stjerne mod Nat, og kun Gud er stor . . .

Denne sjælelige Brydning har endnu digterisk Værdi og kunstnerisk Interesse. I moderne fransk Literatur har den spillet en stor Rolle; dybest og dristigst har Huysmans skildret den i sin mesterlige Roman *En Route*. Men i sin næste Bog tager Johannes Jørgensen Standpunkt i det absolute Dogme, og Fortællingen *Den yderste Dag* er skrevet ud fra den katolske Fordømmelse af Livsglæden som Synd. Det er atter en ung Mand, der tørster efter Lykke og beruser sig i Elskov, men hvis Sjæl bryder ud som en ulægelig Sygdom: »en dyb og tung og blind Sjæl — en Sjæl som et

sort, bundløst Vand i en Skov, hvor der er evig Skygge«. Han bærer ikke mere stolt »sit Liv som en Gud bærer sit Værk«; han sover ind »som en Forbryder, der er tilfreds med sit Værk«. Og som en dødsdømt Forbryder omvender han sig i sit yderste Øjeblik.

I en lille Samling *Digte* overskues for sidste Gang den gennemlevede Udvikling. Stemningen spejler sig saa rent i disse simple Vers som en sitrende Stjerne i stille Vand. Livets Sang dukker op og svinder som et fjærnt Minde:

Blaat er dit Blik, Veninde,
og grøn er vor Alkove.
Kom, lad vort Liv forsvinde
blandt disse gyldne Skove.

— — — —
Blomster falme, Blade falde,
det er Høst og Død,
og de sidste Fugle kalde,
og den sidste Blomst vi brød —

— saa toner Digtsamlingen ud i Orgeltoner af gamle latinske Hymner og slutter med et *Amen*, *Alleluia*. — Saaledes er vore Dages literære Symfoni bleven beriget med en ny Klangfarve, en Himmeltige af Toner, som har sin rent musikalske Skønhed for hvem der kun søger det Personlige i Poesien.

SOPHUS CLAUSSEN

SOPHUS CLAUSSEN

I den danske Poesi, hvorom jeg drømmer, er alle Linier rigt udfyldte, til de bugner som frodige, frugtlunge Grene og bærer den danske Muldjords saftigste og mest duftende Frugt . . .

DER tegner sig i Sophus Claussens Poesi lige som et Billede af en kaad ung Plag, som med klodset-bløde og yndefulde Bevægelser tumler sig paa en grøn Eng. Der er noget af det tidlige Foraars Friskhed og Bristefærdighed i alt, hvad han har skrevet; det bryder og gærer, det mylrer med nysgærrige og skælmske Kim, som lige er begyndt at stikke op af Jorden. Der er en Frodighed i hans Væsen, som — skønt han ikke længer er pur ung — endnu ikke har baaret fuldmoden Frugt, men synes at bebude en rig Sommer. Han har den danske Bondenatars medfødte Sindighed og Fylde, en nærende Jordbund for visse fremmede Aandsfrø, som føres med af Vinden og trives her, som om de var hjemme. Han er maaske den mest oprindeligt danske af vore Dages unge Lyrikere; der er et lunefuldt Aprilsvejr i hans Poesi; han er Regnvejrets Digter; hans Vers er »indsvøbt i en Støvregn«, som det hedder et Sted hos Johannes Ewald. Og netop det Ufærdige hos ham har sin egen Charme, som en Skitse hyppig er friskere end det fuldførte Maleri.

»Dette Landskab er vægtigt som at løfte paa et gammelt Horn«, lader Johannes Jørgensen i *Sommer* den ene af de to unge Digtere sige. Udtrykket er ganske Sophus Clausen'sk. Selv har han i et Digt dybere end i hin Bog udtrykt Forskellen mellem sig og Vennen. Medens Johannes Jørgensen er den bestandige Vandrør, som »tørner sin tørstende Hjerne til Blods paa Klodernes Gaader af Stene«, sidder Clausen som »en Plovjærnsfyrste« paa sin grønne Gaard, hvor der hver Nat gaar Dans »til Giger og Folkeviser«:

De Jomfruer binder og flætter deres Haar
og træder i Dansen med Glæde.
Men naar den almægtige Nattergal slaar,
vil begge mine Øjne græde.

Jeg breder for Skønjomfru min Ridderkappe blaa,
løser hendes himmelske Flætning.
Hun straalør blond af Ungdom mod Natdybets Fløjl;
en Nattergal slaar i en Tætning.

Mit Kongehjerte undrer derpaa,
lytter til Skønjomfruens Stemme.
Jeg hørte sliq Røst i min Ungdoms Morgengraa,
den Pigestrube kan jeg aldrig glemme.

I saadanne Vers er en gammeldansk Folkevisestemning fornyet med en ejendommelig Fylde og melodisk Finhed.

— Sophus Clausen er født 1865 i Landsbyen Helletofte paa Langeland; hans Fader er en af Demokratiets gamle Folkethingsmænd, Gaardejer Rasmus Clausen. Skønt han allerede som Barn forlod Øen, betragter han sig af Natur og Temperament nærmest som Langelænder. Det er et livslystent og ræsonnabelt Folkefærd, som dyrker

deres Agre vel og har en vis lunefuld Skønheds-glæde, fordi Stranden snart blinker til dem fra den ene, snart fra den anden Side, og fordi de foran deres Hus kan have en jævn Mark, men tæt bagved Køkkendøren en overraskende lille Banke, der staar og stejler op over Husrygningen med en tæt Krone af gamle Bøgetræer, som drys-ser deres Fnug og deres Frugter ned paa Taget.

I det bevægede Aar 1884 blev han Student i København, og et Par Aar efter gjorde han Strand-hugst i Horsens, hvor han som Venstrejournalist skrev mod Regeringens provisoriske Foranstaltninger. I sin første Digtsamling, *Naturbørn*, som han maatte udgive paa eget Forlag, slap han en Kurvfuld kaade, drilske og forargende Eroter løs: »Hvad er Hundrede Kys af ét Par Læber — mod at kysse Hundrede Piger?» og »Hvad er vel saa tungt at erindre — som Synder, man ikke har gjort?» Der var Aarestrup'ske Efterklange, hist og her en personlig Tone:

Luften er hed af Længsel
og dufter af Blomster og Løv.
Lykkelig du, som kan træde
i Jordens dejlige Støv!

Saa blev han Redaktør et Par Aar i Nyborg og kom saa atter til København, hvor han dryssede lidt rundt og i Ny og Næ offentliggjorde nogle Digte om sine erotiske Kyllingsorger. Han var tidlig en Elsker af Baudelaire og søgte kræsne Udtryk for sære Stemninger. Berømt blandt Vennerne var f. Eks. et Vers, som der hyppig var Anledning til at citere efter veltillagte Nætter:

Hvad er der saa sært som en Lygte ved Dag,
 naar blankrudet, bleg og forsovet
 den løfter mod Lyset i udslukt Ro
 sit fine og tænksomme Hoved —?

I Efteraaret 1892 blæste en god Vind ham til Paris, hvorfra efter et Par Aars Forløb en anden venlig Brise førte ham til Italien. Hjemkommen lykkedes det ham endelig at faa sin første Roman, *Unge Bander*, trykt og udgivet. Den foregaar i en Købstad paa Jyllands Østkyst og indledes med et lyrisk Forspil, hvori den unge Digter smelter sit Sværmeri for en blufærdig surmulende Købstadfrøken og for den danske Sommerregn sammen i én Stemning, som han døber *Frøken Regnvej*. Der anslaaes her en ejendommelig ny poetisk Tone:

Hvor drypper, siver, nynner Stadsgravens Strøm, og se:
 der risler Maaneskin ned i den gamle Allé,
 hvor under Kastaniers Tag og kongehøje Linde
 Stenbroen pletvis lyser, mens Gravens Vande spinde
 en dæmpet fjærn Musik til Lysets og Bladenes Spil,
 en tropisk Drøm om at dø og fornys, som viljeløst Draa-
 berne vil.

Virkningen af disse Vers beror paa noget musikalsk ubestemt og sammenflydende i Forestillingerne, som tilsammen frembringer den købstadsfjærne og anelsesrige Stemning, Forfatteren vil. Der var i *Frøken Regnvej* en kendelig Paavirkning fra ung fransk Poesi, men den var omsmættet i det danske Naturel, der aabenbarede sig i Bogen; det kælne og flygtige, det sværmerisk lette og tilfældige forekom netop saa ægte dansk. F. Eks.:

Alleens Træer blev grønne ved de første milde Regne,
 det mylred og det summed med Foraars alle Vegne.

Bedst var det tidlig Morgen at vaagne i sin Seng med Mindet om en Solskinsdag imellem grønne Banker, at styrte rask besluttet til sin Juras skæve Tanker og bag de sorte Skriftræk se Aasumgræsset gro, mens du steg ned ad Linjerne i muntre Morgensko.

Lys og let, blond og blussende er Fortællingen selv. Til den lille østjyske Købstad Aasum kommer Erik Kølby som ung Student, drømmende om at være en Fløjtespiller, der »skulde dudle lidt Politik ind i Menneskene og lidt Menneskelighed ind i Politiken«. Det er i Provisorieaarene; der er en forventningsfuld Uro i alle Sind; det er ikke blot i Politiken, at Løsenet er »nu eller aldrig«, men ogsaa Aasums de slanke og vævre Døtre føler, at der maa »elskes nu eller aldrig«. I denne let hidsende Atmosfære svirrer Erik omkring som »en syngende, gnistrende Ildflue, der elskede Damerne af filologisk Glæde over Aasumdialekten paa deres Læber«. Hans unge Drømme flager saa lystigt som Festvimpler for Foraarets Blæst, indtil en virkelig Forelskelse falder som mild Sommerregn paa hans Hjerte og gør ham øm og blød og længselsfuld til Mode. Det er den blonde Frøken Margrethe, den undselige Frøken Regnvej, til hvem Kæresten siger i Forspillet:

Først er du som en Skydag ubrydelig og graa:
saa lister sig en Taare fra dit Øjes Vipper, søde,
hvorefter hele Egnen tyst begynder at bløde . . .

Der er en Rigdom af nydelige Naturstemninger i Bogen, f. Eks. en Foraarsnat som denne:

Over den vaade By laa en lys og liflig Silkeluft, hvori en blændende gylden Maane svømmede som et forelsket

Barn. En Luft saa lindrende, som følte man, at nu kunde alle Kilder frit strømme og alle Planter frodig grønnes.

Der er det unge Sinds Drømme og Længsler »vestover, mod den yderste Grænse mellem Dag og Tusmørke, hvor grønne Træer bruser mørkt og vidunderligt, og hvor blaa, ubegrænsede Luftstrøg gennemisner et ungt Menneskeblod med deres Sødme, deres Skønhed og Kulde, deres altfor luftige Dejlighed« — eller forelskede Natstemninger som i det henrivende lille Kapitel, hvor Erik ligger i sit Vindue ud til den lille stille Gade og i Tankerne bliver ved at gentage de tre Ord *rose* — *rosée* — *rossignol* (Rose, Dugg, Nattergal), mens to seminaristiske Tværdrivere vandrer op og ned paa Brostenene i en uhyre vigtig og grundig Drøftelse af samfundsnyttige Anliggender.

Som en Musling søger at danne sin Perle, søger Erik Kølby at krystallisere sine Stemninger i sære og skønne Ord. Der er en aaben og følsom Oprindelighed, en Sjælens Uskyldighed hos denne Letsindige, som retfærdiggør Forfatterens Ord om, at han i sin lille Krig giver Udkast til »lutter nye, danske Dyder«.

Den næste Fortælling, *Kitty*, er baaren af den samme Købstadsforelskelse, og det er den samme stilfærdige og inderlige Købstadslyrik, som pibler og sprudler, spiller og strømmer i den med en munter og vemodig Ynde. Sophus Clausen har forelsket sig i den lille danske Købstad, som tidt har maattet høre saa meget ondt for sin Smaat-skaarenhed og Sladdervornhed; han har forelsket sig i dens hyggeligt stille og indadvendte Liv, dens snurrige Smaaborgere, dens unge Piger,

som er saa nysgærrige og længselsfulde, saa ærbare og skælmske. Og han er, i den Generation af Digtere, han tilhører, bleven Købstadens Trubadur, de smaa Købstadpigers Ridder og Besynger. Han har virkelig bragt den lille danske Købstad til Ære i Literaturen — for første Gang tilmaalt den netop *den* poetiske Hyldest, som tilkommer den.

Drømmende om sin fjærne »Vinterkæreste« i Helsingør gaar Fortællingens unge Mand i den falsterske Købstad og indsuger med alle Sanser dens fredelige, naive Liv, nyder Naturens Skiften i det omgivende Landskab, elsker den skumvaade Sondenregn, der læsker Bondens Jord, Foraarets Nætter, naar det risler og drypper paa alle Kanter som i hans eget uroligt virksomme og lysvaagne Jeg, Sommerens Sol og milde Byger:

Saadan en sivende regngraag Dag
er som det hidsige Aandedrag.
Landsbytøsens halvmodne Bryst
sukker i sejstenaars Kysselyst.

Solen føles usynlig blid.
Det er Pilefløjternes Tid:
bagved hvert Gærde paa en Sten
sidder en Dreng og skærer sig en.

Der er det smukke Tusmørkedigt, hvori den unge Piges Længsler mødes med Kærestens, og som begynder:

Det bliver mørkt, og Regnen
som tusind Kærtegn, vilter, lun,
tæt over Byen og Egnen
drysser sine Draabedun.

Saa vilter og lun som den danske Sommerregn er Sophus Claussens Poesi. Og som Jorden drikker

Regn i rolige, tørstige Drag, inddrikker han Glæden blot ved at *være til*. Det er kun »smaa Ting«, hans Vers og Prosa i Reglen drejer sig om, ubetydelige Følelser, flygtige Krusninger paa Hjærternes Overflade. Men Digteren ser i hver af disse smaa Ting noget al Tid lige nyt og forunderligt, han vier dem en ærbødig Opmærksomhed, det er i hans Øjne dem, der sammensætter Livets sælsomme Krimskrams, giver Tilværelsen Mening — eller gør den netop saa meningsløs, som den er. Han attraar blot »at kunne fange det uopnaaelige, der som blanke Guldfisk smutter bort gennem Livets Masker — at være altid klingende som en bristefærdig Stræng, urolig (og fuld af Fryd) som et skælvende Vand«.

— Siden 1895 har han været Redaktør i Nykøbing paa Falster, og —

takket en genfundne Lykke
fra mine helt mosgrønne Dage
er Mos og er Vers vendt tilbage.

I de to Bøger *Antonius i Paris* og *Valfart* har han forvandlet sine Rejseoplevelser til Lyrik. Særlig de »naive Breve« i *Antonius* er skrevne i en fortryllende skælmsk og yndefuld Stil, som er ganske særegen paa Dansk, og som dog er ægte dansk ved sin Mangel paa al Pathos. Han forstaar saa nydeligt at finde Sangbund for de parisiske Forhold og Mennesker i sit eget Naturel, at faa det Fremmede til at klinge sammen med hjemlige Stemninger, snart følsomt, snart selvironisk og spøgende. En Nordbo, som har indsugget germansk Romantik med Modermælken, har jo gode Be-

tingelser for at forstaa de franske *Symbolister*, som foragtede vender sig bort fra den galliske Aands Klarhed og intet hellere begærer end at favne Thules Taager. En Nordbo kan endogsaa tillade sig at smile forstaaende overlegent ad dem. Men der er samtidig noget Nyt i deres Form, som han tilegner sig, det antydende, det suggestive.

Han deler Baudelaires Mistillid til Inspirationen: han véd, at netop naar det Skrevne skal virke umiddelbart, som om det var født i samme Nu, maa Ordene udsøges med særlig Kræsenhed. Det tilsyneladende tilfældige, unøjagtige, henkastede i Ordvalget er da i Virkeligheden et Spil af Kunstnerens Magi: han anslaaer én Forestilling og vækker maaske en ganske anden; han trykker paa en enkelt Tangent i Stemnings-Klaviaturet og kalder en hel Melodi til Live. Sophus Clausen har intet af den flydende og blomstrende »Veltalenhed«, som Verlaine advarer Digterne imod. Hans Sprog er søgende, spørgende, det afløkker Tingene nye Hemmeligheder og overrasker ved pludselige, uvilkaarlige Vendinger — som Muldvarpeskud.

Ind imellem de literære parisiske Oplevelser slynger der sig smaa erotiske Æventyr, som anes mere end beskrives. Det er, som en fin Foraarsstemning dufter gennem Bogen, gryende Elskov, gryende Poesi:

Hun hvisker selv i Trængslen: »Krøl mig ej!
Rør ej min Stads, den bærer jeg for Verden;
men tag min Haand — da rører du ved mig.«

I *Valfart* er det Italien, hvorover Digteren bygger sine luftigt fantastiske Brobyggerdrømme, sin forelskede Farveglæde, sit Spind af legende Mun-

terhed — »Mit Hoved er som en Sølvrangle med lutter lystige Tanker«. — Der er i disse Bøger som i det meste, han har skrevet, en vis polemisk Skønhedsopfattelse, et Hang til at løfte, hvad ingen anerkendte eller tænkte paa, og udraabe det som nyt Ideal. Deraf Skuespillet *Arbejdersken*, som med al sin Uvirkelighed i et Milieu, der synes en Blanding af Paris og Nykøbing, er fuldt af en egen fin Poesi, Forstadens og den unge stolte Fabrikspiges Poesi og Stemningen af den røde Fane mod den lysegrønne Foraarskov. Det, som Claussen her har villet — og som vist er dramatisk umuligt — er ikke at fremstille selve Menneskene, men at gengive den *Tone*, som hver især af dem har vakt hos ham selv, en lyrisk Genklang af Virkeligheden. Og Klang er der ganske vist i disse Figurer: i Jenny, i Galt, i Rickardt, men ikke meget Kød og Blod, og den ydre Handling med dens voldsomme Afslutning forliges daarligt med den ulegemlige Lyrik. Toner er jo ikke til at tage og føle paa, og hvad Sophus Claussen søger i sin Poesi, er bestandig kun Lys og Tone: ligesom den naive Antonius tillader han ikke, at Livet berører ham uden at *give Tone*.

NIELS MØLLER

NIELS MØLLER

*Men bød os Verden vrede Kaar,
og jager Nattens sorte Hund
og sluger Dagens hvide Faar,
og syder bratte Vover
i Vejens snævre Sund, —
jeg klager ej derover
Naar Sjælen raader selv sin Færd
med Mande-Viljens faste Tag,
faar Livet rigest Værd.*

MANDIGHED er et Ord, som sjældent falder den i Pennen, der søger at karakterisere vore Dages Skribenter. En selvvironisk eller lyrisk forklædt Afmandelse og Afmagt synes at være Sjælen i disse Tidens Digtning. Den bliver undertiden saa dyb, at den foragtelig skyder al kunstnerisk Illusion til Side og ligesom stiller sig nøgen Ansigt til Ansigt med Livet, f. Eks. naar Karl Larsen lader Doktor Ix ende i den Erkendelse, at han i og for sig slet ikke eksisterer, eller naar Johannes Jørgensen i Religionen søger en ny Livsmagt *udenfor* Kunsten at klynge sig til. Kun faa af Literaturens Mænd sætter deres Kunst ind paa at forespejle positive Værdier. Gjellerup er en af dem. Niels Møller er en anden. De er begge to idealistiske Moralforkyndere i deres Digtning, og de ligner ogsaa hinanden deri, at de begge er stærkt literært inspirerede: Gjellerup af det klassiske Tyskland, Niels Møller af det moderne England, Swinburnes dunkeltglødende hedske Pessimisme, Brownings dybtsøgende Psykologi og høje, strænge Ethos.

Niels Møllers originale Produktion — han har ved Siden af denne ydet værdifulde Oversættelser bl. a. af græske Tragedier — falder i to skarpt adskilte Dele, som gensidig udfylder hinanden: i sine Noveller (*Hændelser* og *Koglerier*) søger han at forlænge Sjælestudiets banede Stier ind i de dunkle Dybder, som ligger bagom den dagklare Bevidsthed; han opsøger de hemmelighedsfulde Magter, som forvirrer Fornuften, de ubevidste Indskydelser, som kogler for Viljen og brygger Sejd for Sanserne; og i sine Digtsamlinger (*Efteraar*, *Røster*) søger han som Modsætning til denne Genfærdsskare, der stiger »frem af Sindets Sø«, at fremmane de store Aander, som viser Vej i Livets Vildskov, at forkynde Tankens Klarhed og den faste Mandsvilje som det frelsende Ideal.

Ogsaa *han* drog i sin Ungdom ud med Sindet fuldt af stolte Drømme; ogsaa *han* skræmtes tidlig ind i sig selv af den Skygge, som Despotiet fraoven og Fejgheden franeden kastede over Landet; og mismodig trevlede han Drømmespindet op:

Livet lyste mig i Møde som en Frugt i mine Hænder,
 liflig glat og rund at finde, stærk i Duft og sød i Smag . . .
 Frugten blev en bitter Løgurt, og dens skøre Skal jeg kender;
 jeg har plukket den i Stykker, Skal for Skal og Lag for Lag,
 og jeg vandt kun vaade Øjne og den salte Graad, som brænder.

— Niels Møller er født i Svendborg 1859; hans Fader var Skibsfører og tog ham i hans tidligste Ungdom ofte med ud at sejle. Derfra stammer den Kærlighed til Havet og den Fortrolighed med Sømandslivet, som er et saa fremherskende Træk i hans Digtning. Havet er det stadig genkommende Sindbillede paa de lønlige Dybder i Menneskesjælen,

Ritornel hilses den Elskede — som »bringer Glæde til mit Skyggerige« — med Navnet »Persephoneia, sollysgyldne Pige!« og i Skikkelse af en Timon eller en Prometevs udtrykker Digteren sin oprørske Foragt for Tidens Usselhed: for dem, der ejer Verdens tunge Magt, men ikke lyder Lovens stille Stemme, og for Folkets Flok, der klager sig forsagt, men ikke vover Haand om Skaft at stemme. »Sløvheds Dynd« er Slægtens Brøde:

De fleste fødes uden Ild i Sindet,
og ingen Mester Luen i dem vækker,
de kryber om fornøjed' og forblinded'
og ofrer gærne hver, hvis Sind er Flamme,
naar blot de selv faar Lov at redde Skindet —

— og i Digtet *Il Crepuscolo* hedder det:

Se hvilket Liv! En Ungdom uden Brød;
hver frodig Ævne faar kun fattig Væde,
hver modig Tanke lister om i Nød
og kastes snarlig bort for Guld og Glæde.

Prometevs, som har drevet Menneskene bort fra Dyrets træge Veje, sér dem slavisk sænke deres Pander mod Jorden; tunge Magter kuer Livet, og Brødet besudles i blodig Kiv. Og han gaar til Havet, hvis Bølger bruser i Trods, og anraaber det som en Frænde om at øde de usle og rydde Jorden ren med sine dybe Vande. Harmen og Sorgen over denne trælske Tid stiger i Digtet *Sibilla Persica* til Pessimisme i Synet paa Menneskelivet:

Er vi ikke Dyr i Vaande? Er vort Fortrin ej en Brist?
Er vi ikke syge Arter, hvem Bevidsthedsvanvid plager?

Tvivilens sorte Frø flyver ind i Digterens Hjærte,
og han tyer til Fortidens Skrifter, over svundne

Dages Slette, for at søge Klarhed. Men ak, det er den samme Vise:

Kun en enkelt Stordaad lyser, som et Guldkorn gemt i
 Gruset,
 magré Mænd med blege Aasyn bærer Verdens bedste Ry.

Disse tungsindige Stemninger og tunge Tanker er hamret ud i Versemaal, der er som svære Smedejærnsforsiringer. De faste, sikre Former synes ham »Livets Mærke«, og for at give sine Vers et varigt Præg anvender Niels Møller med megen Sindrigheid og Kunstfærdighed skiftende Rytmer, Bogstavrim og Ordlyde, som slutter tæt om Følelsesindeholdet. Snart er Virkningen musikalsk som i disse Vers:

Der stiger Duft fra Bladehang, det lokker mig, det vinker —
 det ildner i min Tanke, det suser i mit Sind, —
 paa Svalevinger svinger sig min Hu paa Nattens køle Vind
 til fjærne Fjæld til Bjærgetind, hvor Maanelyset blinker.
 Der hæver højt den brede Eg sin sorte, vredne Stamme,
 i Gren sig fletter knudret Gren, et tusindmasket Vildskovsnet,
 og glinsende i Glitterlys fra Maanens blege Flamme
 de dunkelgrønne Blade flokker sig trindt og tæt.

Snart er der en fantasifuld Farvepragt i hans Strofer:

Se, han kommer, Dionysos, lænet lad i Karm tilbage —
 Gyldenkarmen, blomsterkranset, med Rubiner rundt besat;
 let i Løb de broget-gule Pantre Gudene fremad drage,
 hvide lyser deres Tænder, Øjet grønt i Skovens Nat.

Eller han samler Havets Røster i sine Vers som i en kogende Konkylje:

ud af de brydende Søkløfter bobler det, breddes det, stiger
 det,
 hilser og hidser og kogler og ruller og dunder og ler,

ind i det dragende Hvirvelsug synker det, rives det, viger det,
 klynker og hulker og gurgler og kvæles og kan ikke mer.

— Digtene er den ene Side af Niels Møllers Personlighed, forstørrede Skyggerids af hans Drømme og Fantasier, naar han vandrer i Sangens »rene, evig unge Luft«, fjærne Idealer for Hverdagsmenneskenes Krøbling-Sjæle. I Novellerne studerer han disse Hverdagsmennesker, afdækker deres Sjæle Lag for Lag og Skal for Skal. Han viser, hvorledes der bag det tilsyneladende Hverdags er skæbnsvangre Kræfter i Virksomhed, Drifter og Instinkter, som stiger op af det Ubevidstes Bund og viljeløst opkaster sig til Herre over Viljerne, og han udfolder den yderste Skarpsindighed og Finhed i Studiet af saadanne halvmystiske Fænomener, idet han forklarer dem gennem en rent naturlig, strængt lovbunden Aarsagsrække, paa lignende Vis som Edgar Poe i sine uhyggelige Historier. Psykologien i disse Noveller er Miniaturmaleri, et Mosaik af lutter »smaa Ting«, som kalejdoskopisk indgaar allehaande uforudsete og sælsomme Forbindelser — det Naturliges Mystik.

I *Vindstille* f. Eks. er det en Fisker, der har været til Marked og sejler hjem med sin Kone. Han er en Smule beruset, han har været sammen med en gammel Ven, som sejler paa Langfart, og som har vakt glemte Æventyrlyster til Live hos ham. Nu sidder han i det dorske Vindstille og sér sig efterhaanden mere og mere irriteret paa sin intetanende Kone. Hun begynder at ældes, blive fed og faa hængende Bryster. Om nogle Aar vil hun nok være en lasket og svedig Kælling. Og

han bliver først tre og tredive til Fastelavn. Han synes ligefrem, det er Synd og Skam for ham selv . . . han staar paa Grund og sander til og raadner op, kommer ikke ud, bliver en stiv Stakkel med en Klods om Benet, mens andre kiler Verden rundt. Og lige paa én Gang faar han den Tanke, hvor let det vilde være at stikke Hænderne ind under hendes Ben, løfte hende op og vende hende ud i Vandet. Ingen vil vide, hvordan det er gaaet til. Og saa er han fri som en Fisk og kan stikke af ud i den vide Verden. Indskydelsen tager Magten fra ham, han begynder at fingre ved hendes Ben . . . saa kommer der pludselig en Kuling op og blæser det Hele væk.

I *Taage* er det en rig Grosserer, en velanset Mand i det gode Selskab, som paa en Sejl tur pludselig sér sig stænget ude fra Omverdenen og stedet Ansigt til Ansigt med sig selv. En Signalklokke, der uafbrudt kimer gennem Taagen, vækker lidt efter lidt en Kæde af halvglemte Minder til Live hos ham; det ene slæber det andet med sig, uden at han kan afværge det, og tilsidst er han et hjælpeløst Bytte for sit længe neddyssede Samvittighedsnag over den Brøde, han for mange Aar siden begik, ved at fare frem som ubarmhærtig Aagerkarl mod en fattig ung Pige. Virkningen svækkes her, som undertiden ogsaa i andre af *Koglerier*'ne, ved den lavede dramatiske Slutning, som Forfatteren paasætter.

Derimod falder der i *Den brudte Ring* en virksom Ironi tilbage over Fortællingen. Det er her en Ægtemand, som en Aften, da han kommer

hjem i glad Forventning om at faa det hyggeligt sammen med sin Hustru ovenpaa Dagens Slid, finder Huset tomt og koldt og Fuglen fløjet — formentlig løbet bort med en Elsker. Og nu skildres alle de Stemninger, som denne ubehagelige Overraskelse fremkalder hos Manden — Skuffelsen, den krænkede Egoisme, Raseriet og Hævn-sygen, som atter afløses af indbildt Medlidenhed med den Bortdragne, af sentimental Selvbeklagelse og af en vis forborgen Tilfredshedsfølelse —

Naar han skulde være helt ærlig, kribledede der saa ikke inderst i hans Harme en lille bitte lebendig Orm, der krølede sig af Vellyst, for nu var der dog Udsigt til nyt Liv for ham, en anden Ungdom, Eventyr, en Mulighed for at vinde nye Kvinder, en yngre hedere Hustru, Forandringens Fryd; gik han ikke ogsaa og pyntede sig én Kende med sin Sorg, ynkedes over sin Skæbne, skønt han godt vidste, at han i Grunden slet ikke var saa ynkværdig. Listede han sig ikke ganske hemmelig til at trække Billederne frem af de Kvinder, han kendte, og gik dem igennem, prøvede deres Egenskaber, overvejede, om de kunde være tjenlige, om de havde noget tiltrækkende, som Astrid manglede. Eller var det Ungkarlelivets Nydelser, der lokkede, Kvinder, man kunde lade fare med kort Varsel: de fængsler En; for der er Modstand at overvinde, men ikke saa frygtelig megen; det vilde tage alt for lang Tid, koste mere Umage, end Sejren var værd; de har nogen Uskyld, saa der kan være Blufærdighed, men er dog saa kendte med den forbudne Frugt, at der ikke bliver Graad og Tænders Gnidsel bagefter.

Aa, Pral! en Don Juan, der er klippet temmelig tæt oven i Hovedet! Nej, det var nok nærmest en egenkærlig Sorg over, at han følte sig for gammel til saadan at begynde Livet paa en frisk; han var ikke mere smidig og letsindig nok, kunde ikke kappes med de yngre; han havde Vinden

mod sig. — — Mente han egentlig, hvad han gik og tænkte? Løj han for sig selv nu eller før? Det er saa umuligt at faa Sandheden fat i sin egen Sjæl. Selv om man et Øjeblik tror, at man vil sætte Livet ind for en eller anden Mening, — et Minut efter er den skrællet løs, og bagved vokser Spørgsmaal og Tvivl og Kritik frem saa hurtig som Skimmel og Mug. Og hvor kan man da faa Rede paa andre?

Alle disse Stemninger udredes med minutiøs Nøjagtighed, med aarvaagen Sporsans for de skjulte Associationer og Analogier, som knytter Forestillingerne til hverandre og danner det Stillads, hvorpaa Bevidsthedslivet hviler. Ægtemanden har, mens disse vekslende Stemninger fór igennem hans Hjerne, været ude i Byen, gaaet om i Gaderne, spist paa Restauration. Da han kommer hjem igen — sidder hans Hustru og venter paa ham, som om intet er sket. Hun har fortrudt det og er kommen tilbage.

I *Sommerblæst* er det et nervøst overkultiveret Hovedstadsmenneske, som i en Sommerferie indtages i en ung Dame og for Alvor tænker paa at fri til hende; alle Betingelser for Sympati synes at være til Stede mellem disse to Mennesker, der tilhører samme sociale Sfære og drages mod hinanden af en spirende Erotik; en ung Landmand, som gør lidt kejtet Kur, virker uvilkaarlig pudsigt i deres Øjne — og dog bliver det denne tilsyneladende ufarlige Rival, der gaar af med Sejren og fører Bruden hjem. Paa en Sejlads i Stormvejr er det nemlig *ham*, der er den handlekraftige Mand, og hvis Mod forkogler den Skønne, mens Københavneren bliver syg og afmægtig paa

de oprørte Bølger. Fortællingens Finhed beror paa Fortællerens Iagttagelser af sig selv og paa den Ironi, hvormed han anstiller disse Iagttagelser. Hans uophørlige Reflektionssyge, hans æstetiserende Skepsis og nydende Flegma, de bestandig opdukkende Reminiscenser af boglig Dannelse, som han behager sig i, men samtidig irriteres af, fordi de nøder ham til at forstaa alt, tage Hensyn til alt og bære over med alt, saa at han bliver staaende viljelammet som en uvirksom Tilskuer i Situationer, der paa det nøjeste angaar ham selv — alle Farvespil og Nuancer i denne psykologiske Mosaik er let og nænsomt gengivne som i smaa muntre Blink.

Spejlet skildrer den halvt afsindige Rædsel, der om Natten paakommer en gift Kone, som ligger alene paa et uhyggeligt Kvistkammer i en Villa paa Landet. Hun har, før hun gik til Sengs, kastet et Blik i Spejlet og er bleven bange ved at se Alderdommens Furer i sit Ansigt; nu i Mørket, hvor hun hører allehaande skræmmende Lyde, griber Angsten for Døden hende med lammende Magt. Hun føler det, som om hun havde en hel Række Ansigter, der ligger i Lag som Bladene i et Løg:

Naar det ene var slidt op, kom det andet frem. Men saa var der det gruelige, at det ny før Tiden kunde skinne gennem det gamle. Og det ene blev stadig skarpere end det andet, indtil Benraden endelig tog den inderste Maske af og viste sit eget grinende Ansigt.

Saaledes som det ene Ansigt her tænkes at skinne igennem det andet, saaledes forstaaer Niels

Møller i sin Fremstilling af sjælelige Tilstande at lade den ene Stemning ligesom ubevidst gennemskinne og afskygge den næste, at lade halvskjulte Anelser foregribe den færdige Tanke og dunkle Drifter tage Styret over Viljen. Og inderst i hans Digtning staar Døden som Dommer over Menneskenes moralske Usselhed, Følelsesfejghed og Sansseforvildelser.

SOPHUS MICHAËLIS

SOPHUS MICHAËLIS

*Tag denne Sang, som mine Nerver syng,
og mine Aarers sagte Symfoni,
de tusind Toner, som fra Hjertet slynge
sig ud i Livets muntre Melodi.*

SOPHUS MICHAËLIS er en Solblomst. Han er den lysest anlagte af vore unge Lyrikere, den rankeste og smidigste og den, der lettest ryster Vers ud af Ærmet. Hans Væsen er en gratiøs og spillende Munterhed, som i Begyndelsen er ganske overfladisk, men senere bliver til en dyb og rolig, festlig skinnende Livsglæde, saaledes som den aabenbarer sig i Romanen *Æbelø*. Hans rent hedenske Romantik er af en særegen Art, man kunde fristes til at kalde den en *fysiologisk* Romantik: det er en Jubel ved at føle Livets Safter strømme gennem Legemet, ved at fornemme Blodets Rullen, Cellernes Vækst, Musklernes Svulmen og Nervernes Sitren; ved at føle sit Jeg som en Plante, der aander ganske sagte i Foraarets lune Luft, og ved at suge Næring af det Ubevidstes Mystik som af et uudtømmelig frugtbart Muld.

Der er i denne Lyrik et nært Slægtskab med den moderne videnskabelige Forskning, som søger at udrede Sammenhængen imellem de organiske Processer og det, man kalder *Sjæl*. Der forekommer ogsaa i hans Elskovsromaner saadanne endnu

uopklarede Fænomener som Fjærnsyn og Fjærnfølelse (Telepati). Men man maa ikke derfor tro, at der er noget tørt videnskabeligt ved hans Digtning, tværtimod. Hans Vers kan vel undertiden plettes af enkelte kunstige Udtryk som »Organisme«, »min Hjærnes Prisme«, »kompakt« o. lign., som lyder mindre godt i Poesi, men i Reglen behøver han dem ikke, Rytmer og Rim falder let og legende under hans Pen, og man mærker ligesaa lidt til det »organiske« i hans Lyrik som i en Blomsts Duft; den har inddrucket Lyset af den Sol, han tilbeder, og er som mættet med dette Lys:

O stærke Glød, som Millioner Mil
udstrækker dine milde Straalearme
og gyder i min Sjæl din gyldne Varme
og smitter Kinden med dit Purpursmil!

Du farver Blodet i mit Hjærte rødt
og havblaa Ringen om Pupillens Mørke,
i Farver spalter du din hvide Styrke
og smelter dem paa mine Kinder blødt.

— Denne Solblomst er fra først af opvokset paa Skyggesiden af Livet. Sophus Michaëlis er født i Odense 1865; hans Fader (indvandret Hannoveraner af gammel Göttingen-Slæggt) var en fattig Skræder, hans Moder af fynsk Familje; han kom først i Almueskole, hvorfra Byraadet tog ham ud for at sætte ham i Realskole, senere bekostede en stedlig Mæcen hans Studier, som førte til Magisterkonferens i 1891. Han har særlig studeret Fransk og har oversat den oldfranske Elskovsroman *Aucassin og Nicolette*. Stærkest Indflydelse har Georg Brandes — og samtidig Julius Lange — naturligvis

i hans Studenteraar haft paa ham som paa næsten alle de Forfattere, der omtales i denne Bog.

Allerede i sit sidste Skoleaar fik Michaëlis udgivet en Hoben romantiske Efterklangedigte, *Vintergrønt*. I 1889 udkom den lille Samling *Digte*, hvormed han dansede ind i Literaturen; de var lidt spinkle og blodfattige, pyntelige, sirlige, hist og her med Aarestrup'ske Reminiscenser, men af en egen skær Gratie, som flyvende Spindelvæv, som Flageoletstrøg paa en Violin eller som regnbueglinsende Sæbebobler, der brast, naar man bare saa' lidt nærmere paa dem. Der var *Myggedans*, og der var *Æbleblomster* med disse rytmisk fine Vers:

Ja, husker du Æbleblomsterne,
de hvide, rødmende hvide?
Hvor de pudred dit Haar, da sammen vi sad
under Træet Side om Side.
De fygede til som dunfin Sne
kælende blødt for din Fod —
husker du saa, hvad der skete mer,
hvor det bruste hedt i vort Blod?
— En blæstfuld Nat med hærgende Vind,
saa var Sommerfuglene fløjne:
Træet stod med sin nysatte Frugt,
men med Grenene blomsternøgne . .

Der var ogsaa enkelte Toner af en Smule ungdommelig Melankoli, af hedensk Trods, Livsbegær og Oprørsfølelse. Der anslaaes et Par Motiver, som senere skulde klinge stærkere igennem, f. Eks. naar Digteren føler sig som »Jordens Fange, lagt i Bolt og Jærn«, og er bange for Luften, som hvisker videre, naar han hvisker (smlgn. *Æbelø*), og naar

han efter at have forkastet Kristendommens Gud udbryder:

Da kaarer jeg til Gud den gyldne Sol,
som pløjer Livet frem fra Pol til Pol.

Hans næste Bog var et Par fladt-naturalistiske Noveller *Synd*. Betydeligere er Romanen *Vanemennesker*, som er født af en Kunstnersjæls Lede ved den bestandigt-borgerlige og regelmæssige, graa Tilværelse. Alene det, om Morgenen at skulle trække i det samme kedelige Par Bukser, som han tog af om Aftenen (man maa erindre, at en ung Digter sjældent har mere end ét Par Bukser), det irriterer ham, og saa at komme ud paa det moderne Københavns Gader, hvor Husene staar paa Geled som Soldater, stive, flade og ensartede, og hvor Menneskene er lige saa uniformerede som Husene, uniforme i Klæder og Sæder, automatiske Vanemennesker i den evig samme Trædemølle —! denne By forekommer Forfatteren som et uhyre Tugthus, hvor Fangerne vel har Lov at gaa visse Ture ad alle Fængslets krinklede Gange, men hvor hver især søger tilbage til sin større eller mindre Celle, sin fastsatte Beskæftigelse, sit stereotype Liv. Og han føler Kunstnerens Foragt for denne Hjord af Daglejere, som slider sig frem fra Dag til Dag, fra Arbejd til Maaltid, fra Arbejd til Søvn, og hvis forarmede Hjærner er uimodtagelige for de friske Skønhedsindtryk, hvoraf Fantasien brygger sin berusende Drik.

Han nærer Kunstnerens Afsky for de Institutioner, hvor Menneskene støbes i denne trivielle Form, og hvor de faar tilmaalt deres én Gang for

alle givne Indhold af Autoritetstro og Fordomme — Institutioner som Statskirken, Pressen. Han har Kunstnerens Rædsel for de ægteskabelige Dyner, hvor den store skønne Eros gisper efter Vejret — og han har endelig Kunstnerens Ængstelse for selv at komme i Marschtakt med Hjorden og blive som alle de andre, en Ængstelse, der gør ham aarvaagen og nervøs overfor Dagliglivets Tusind smaa nødvendige Smaating og indskyder ham en trodsig Lyst til at bryde overtværs med det Tilvante, en romantisk Længsel efter æventyrlige, stærktfarvede Oplevelser. For han føler jo paa Bunden af sin Sjæl, at han med utallige fine, seje, ubrydelige Traade er groet fast i dette Samfund, hvis Vaner og Ejendommeligheder er nedarvet i ham fra Fædrene af.

Og da vi forlader ham ved Bogens Slutning, er denne Slægtsarv, denne Afhængighed af Natur og Omgivelser paa gode Veje til at faa Bugt med hans »Selvherskervilje«: en aristokratisk Dejlighed har skænket sig til ham, han har i en Feriesommer nydt Elskovens højeste Salighed, men han vil ikke, at deres Lykke skal bedugges i et Vane-forhold, den skal staa ren og ubesmattet for hans Sjæl; derfor river han sig løs af hendes Favn og rejser — thi »evig ejes kun det Tabte«; men hun sender Brev efter ham til den Købstad, hvor han er rejst hen, hans Fødeby, hvor Barndomsminde-erne og Faderens Stemme kalder ham tilbage paa »Pligten«s Vej — hun anraaber ham om at komme tilbage, og han staar der, tvivlende, paa Nippet til at gaa paa Akkord, til at forsone sig med Livet. De lyse Nætters Drøm er ved at svinde,

og det graa Vaneliv, Arbejdsliv, gryer allerede i Horisonten: snart vil ogsaa *han* finde sig til Rette i det. Det er Romanens sidste melankolske Akkord.

De fleste udviklede Mennesker vil mere eller mindre genkende egne Følelser og Tanker i denne Roman; de vil have erfaret den samme Lede, den samme Skræk for Vanelivet, som Hovedpersonen i Romanen bærer til Skue. Forfatteren havde derfor ikke behøvet at udtale sig saa direkte, som han mange Steder gør; han lader sin Helt holde lange docerende Udviklinger, som i og for sig intet nyt indeholder, selv om de i Modsætning til herskende Anskuelse er nye. F. Eks. han møder en Teolog paa Gaden, og vi faar straks et længere Foredrag i Kierkegaard'sk Stil om Statskirken kontra Kristendommen. Eller han spaserer en Aften paa Østergade sammen med en Ven, og vi faar nogle ret trivielle Betragtninger over Kønndrift osv. Eller en gammel Dame spørger ham, om han ikke synes, Aviser er noget mageløst noget, og han udvikler øjeblikkelig paa seks Sider sin uforgribelige Mening om Pressens karaktérudviskende Indflydelse. Og saa fremdeles: der ræsonneres og debatteres altfor meget og for lidt originalt i Bogen, og disse Ræsonnementer og Diskussioner virker blot som store nøgne Pletter, hvor Stemningens Grønsvær er svedet af. Andre Steder ledes Forfatteren paa Afveje af et altfor søgt og sirligt Billedsprog, f. Eks. naar han bruger et Udtryk som »Fortidens Dørstolper« — det er af samme Art som Glædens Veranda eller Sorgens Bagstue. Lignende Billedblomster er Skyld i, at man ikke rigtig fornemmer københavnsk Luft i de Gader og Hjem, som skild-

res. Men der aander en sart og lidenskabelig Skønhedskærlighed igennem Bogen — en sværmerisk Forelskelse i det udsøgt Skønne og Fine hos Kvinder og Blomster, i Farver og Musik. Den Erotik, som udfolder sig henimod Slutningen af Romanen, er særegen øm og skær; der findes her en Skildring af Elskerens mystisk-anelsesfulde Forventning om den Elskedes Komme, som er ejendommeligt for Michaëlis. Han er i Længsel efter hende gaaet ind i Skoven ved Nattetid, men vender om, greben af pludselig Angst, fordi han tror at høre Trin. Lyden af disse Trin forfølger ham helt hjem til Huset, hvor han bor:

Han gik frem og tilbage paa det lille Stykke Stenbro derude i Gaarden for at døve denne indbildte Lyd ved sine høje Fodslag. Men det blev ved at gaa og gaa inden i ham selv, og Fjeddene lød, selv naar han stoppede Fingrene i Ørene. Saa gik han ind og satte sig med lukkede Øjne, og der faldt i det samme en Skygge over hans Øjenlaag, som om noget mørknende gled forbi Vinduet. Og nu hørte han virkelig lette smaa Fjed gaa over Gangens Murstensfliser, træde paa Gulvet og standse bag hans Stol.

Han tog ikke fejl — der var Sandellugt i hans Stue, og paa én Gang hørte og følte han varme Aandedrag over sit Ansigt.

Et jublende Suk højnede hans Bryst; han aabnede ikke sine Øjne, men hans Mund løftede sig, dragen af en sikker Anelse, der steg til et Møde med en anden Mund, fugtig og frisk, og dog saa varm, som flød der levende Blod fra disse Læber over i hans.

I Skildringen af dette Elskovsmøde hæver Michaëlis sig højere over Vanemenneskene end i de polemiske Udviklinger og Udfald, som ellers fylder Romanen. Den samme sarte Længsels-Erotik klinger igennem Digtsamlingen *Solblomster*:

Jeg sidder i den stille Nat
og hører Hjærtet sitre —
der er imellem dig og mig
vel tusind tunge Gitre

— og Længslen modnes til Lidenskab under Solens gyldne Ild:

O lad mig i dit Hjertes Urskov trænge
og kysse Jordens jomfrukyske Skød.

Digtene afspejler en Udvikling fra det snerleagtig-spinkle og altfor-sirlige (f. Eks. »Paa Afrodites Rosenkarm med Dueforspand er Du til mig fløjet«) henimod et fyldigere, personligere Følelsesliv, omsluttet af en mere sanselig Form. Som Harpe for en ukendt Gud føler Digteren sit »syngende Hjærte« og sine »Aarers Strængeleg« tone under Elskovens Greb. Han lytter i salig Fryd til Musiken i sit Indre og anraaber Solen, som straalere gylden god, om at skinne Glæde og Skønhed i hans Sind.

Rigest udfolder hans hedenske Livsdyrkelse sig i den lyriske Roman *Æbelø*. Den er i sindbilledlig Form en Fremstilling af Elskov mellem Mand og Kvinde fra dens første Opstaaen som Naturinstinkt gennem dens Forfinelse af Sjæl og Sanser til dens Modning som Forældrefølelse. Sceneriet er taget fra Skanderborg Sø med den dør liggende lille Ø af samme Navn. Motivet bunder i et oplevet Kærlighedsforhold, som knyttede sig til dette Sted, hvor ogsaa hele Bogens Natursværmeri er født. Men det *virkelige*, der saaledes ligger til Grund for Skildringen, er transponeret over i en fri Fantasier verden af Farver og Musik. *Æbelø* er digtet om til Elskovens Urtidsø, »hvor Begreber

som Arvesynd, Last og Moral aldrig har slaaet deres plumpe Plakater op«. Her midt i Naturens vildtvoksende Yppighed sér Junker Sølvør første Gang Jomfru Gro i al hendes nøgne Skønhed. Men da han griber efter hendes Legeme, flygter hun i Angst og Had. Og hendes Fader, som i sin rovdyragtige Menneskeforagt personliggør Naturens blinde Drift, kaster Sølvør ned i sin Fangekælder: dér ligger han i Mørket blandt Kryb og Svampe som Jordens Fange. Men alle hans Tanker, alle hans Længsler og al hans Vilje stiger op gennem Borgens Mure til Gro; han tvinger sit Blod til at kime hendes Navn gennem Dages og Nætters uafbrudte Stilhed; han føler, at han kan faa Stenene til at synge, saa de tilsidst bliver som en Kube af syngende Celler om hendes jomfruelige Leje, og han sover ind »som Nattergalens Han, naar den i den lyse Nat har ladet alle sin Strubes Toner sprudle for sin Elskede og endelig føler Laagene sænke sig selv til det lille lette Blund, som en nyfødt Solstraale kan sprede ved sin lune Kildren paa Brystets Fjer«.

Dragen af denne hypnotiserende Elskovslængsel kommer Gro vandrende til ham i Søvn; ubevidst — som Kätchen von Heilbronn under Hyldetræet — tilstaar hun ham sin Kærlighed, og ubevidst giver hun sig hen. Deres Legemer forenes. Hver Blodsdraabe i ham »blev en begærende Mund, der vilde mødes med hendes Blods tusinde Munde«. Hun tilhører ham, men véd det ikke; endnu farver ingen Elskovsbevidsthed hendes Sind. Sølvør, som er bleven befriet fra sit Fangenskab, bliver hende kun en god Ven, nu da hun ikke mere sér Brynden

i hans Øjne. Saa drager han bort. »Ungdommens flyvende Udve sad ham i Kroppen som den Luft, der fylder Fuglenes Knogler og gør dem lette.« Gro strider endnu mod Magten i sit eget Hjærte. Men det er, som noget suger Kraften fra hendes Vilje og bøjer hendes Tanker mere og mere om Sølvets Navn; hun synker hen i en træt vegetativ Dvale, hun sænker sine Tanker dybt ned i sig selv, og

da var det, som følte hun sit Blod i alle dets rislende Forgreninger, som saa' hendes indre Øje ned i det skjulteste Mørke og anede, hvad der sugede og levede af hendes Hjærteblod, og hun lyttede dybt ned i sig selv, og hun greb et Nu, som et svagt, hastigt klingende Ekko af sit eget langsomme Hjærte, et travlt levende lille Hjærte, der dikkede højere og højere, saa det tilsidst overdøvede hendes eget . . .

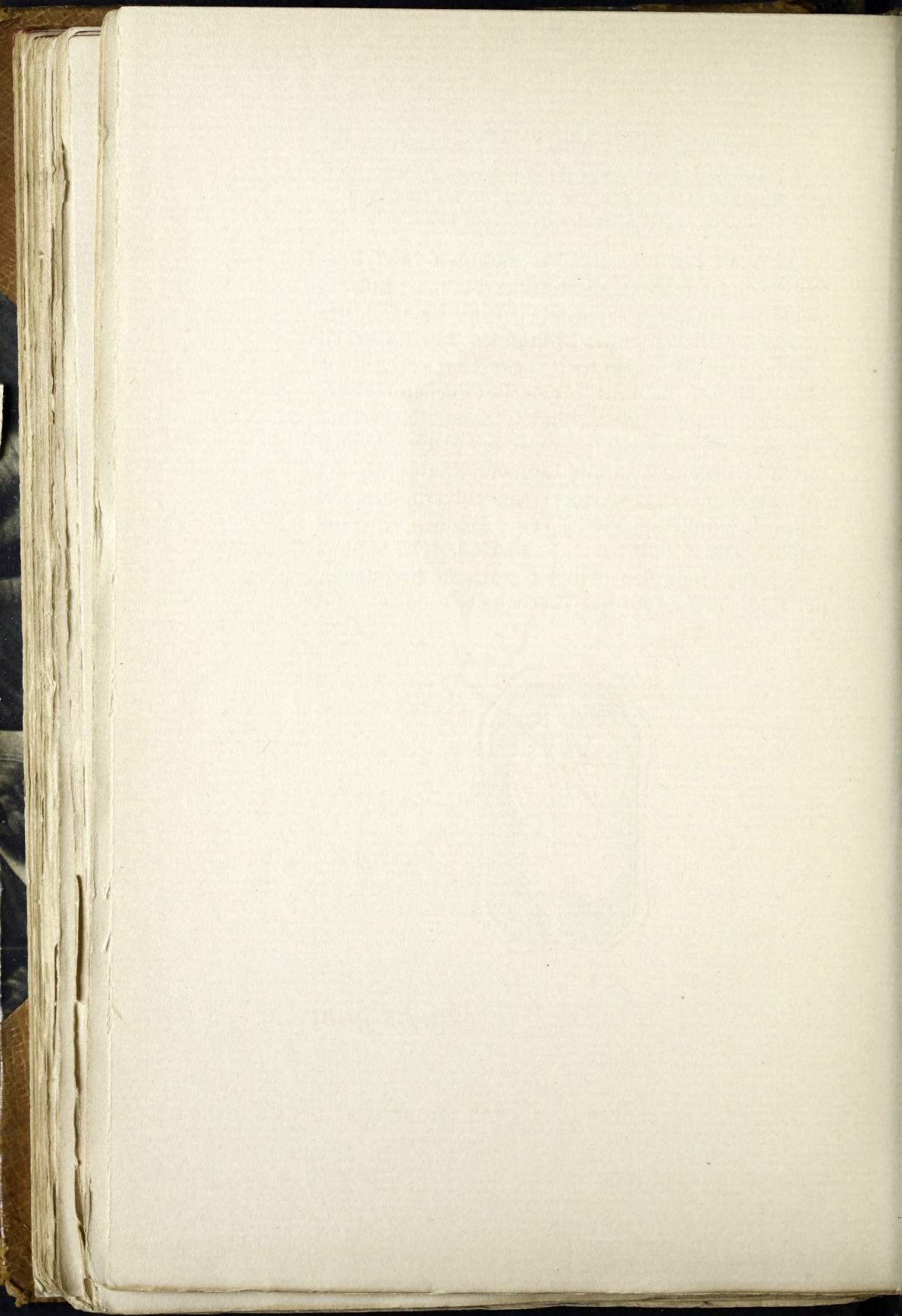
Gro skulde aldrig slippe sin Sølv, thi hun bar ham i sig. Hun bar sin Kærligheds levende Foster, og hver Nat, naar hun bøjede sig ind i sig selv som en Blomst, der lukker sin Krone over sin Frugt, hørte hun det lysne og synges i alle sine Aarer, og hun hørte Livets Safter risle til Side, til Næring for dette ufødte Liv, hvis hastige Hjærte kimede, saa hun glemte sit eget Hjærtes Slag.

Sølv vender hjem og finder Gro med Barnet. »Og de to, der tilsammen ikke kendte Frygt, Askese eller syg Religion, de hilsende Stjærnernes gyldne Hærskarer over deres Kærligheds grønne Ø og sov ind med Udødeligheden midt imellem sig.« Saaledes er da *Æbelø* en Lovsang over Kærligheden som den hellige Naturmagt, en Hymne til Elskerinde-Moderen, Afrodite-Madonna, om hvem det i et Digt af Michaëlis hedder:

Du føde skal en Frelser for vore bange Sjæle,
du skabe skal det Liv, som frelser os fra Død,
— du ene er det Alter, for hvilket jeg kan knæle.

Lyriken i *Æbelø* smelter sammen med Paa-
virkning fra franske Middelalderromaner; Sølv-
Indespærring, den sanseligt-sjælelige Længsel, der
driver de Elskende mod hinanden, har f. Eks. sit
tilsvarende i *Aucassin og Nicolette*. Men særegen for
Michaëlis er de rent organiske Fornemmelsers
Omsmæltning i Poesi, Blodets Sange, Nervernes
Strængespil, den salige Sitren ved at lytte Sjælen
frem af Legemets skjulte Liv, svinge Sanserne op i
et oversanseligt Sværmeri saa sølverne-klingert
som de svimlende Violin-Toner i *Lohengrin*-For-
spillet. Der er noget af en Svaneridder ved Sophus
Michaëlis: men den hellige Graal, som han tjener,
er fyldt med en jordisk Kærligheds Blod.

HELGE RODE

HELGE RODE

*Jeg tænker stundom, at en ny
Skønhed er i Færd med at fø-
des; men den er for svag . . .*

DANSEN GAAR.

EN Septembraften i 1887 var der et Sted paa Østergade i nogle smaa elegant udstyrede Rum forsamlet et meget lystigt og larmende Selskab af unge Mennesker, som havde startet et nyt københavnsk Blad, en rask lille Fribytter ved Navn *Piraten*. Redaktøren hed Ove Rode, og Bladet blev holdt over Daaben af Georg Brandes og Hørup. I dets første Nummer debuterede en syttenaarig Forfatter, Redaktørens Broder Helge, med en lille Historie om en lang uartig Dreng, hvis Følelser var iagttagne med en minutiøs realistisk Nøjagtighed, som endnu den Gang var egnet til at forarge. Og *Piraten's* ungdommelige Formaal var netop at vække Spidsborgernes Forargelse.

Stuckenbergs har i sin Fortælling *Messias* givet en Beskrivelse af hin Aften, og han har ogsaa skildret, hvorledes den unge Trup snart opløstes under Tidens Tryk og hver især søgte sine egne Veje. Helge Rode (som er født i København 1870 og vokset op i Norge) rejste nogle Aar til London, kom saa tilbage og udgav i 1891 sin første Bog, Fortællingen *Styrke*. Det var som en sidste, hændende Efterklang af Firsernes dekadente, sentimentalt-ironiske Literatur; den var lidt i Slægt

med Esmanns *Gammel Gæld*; der tegnede sig i den en fin, bleg Skikkelse, en sørgmodig skeptisk ung Mand, famlende, usikker overfor Livet, forelsket uden Ævne til at elske eller føle Glæde, nydende de skønne Øjeblikke, da han tvivlende lær bag sin egen Kærligheds Ryg:

Dejlige Øjeblikke, levede som paa Havsens Bund, hvor der er sælsom Skønhed og lydløs Hvile, dybt, dybt under den larmende Overflade. Dejlige Øjeblikke, levede i Sjælens dunkle, gaadefulde Dyb, hvor Sorgens, Kærlighedens og Skønhedens Kilder rinde.

Da en stærkere Medbejler gaar af med Sejren, føler han det som en Befrielse; nu behøver han ikke mere at kæmpe med Livet, han er dog for svag dertil, nu kan han helt leve i sin Drøm. Og i Helge Rodes næste Bog, Digtsamlingen *Hvide Blomster*, stiger Drømmen op fra Sjælens Havbund som en nyfødt Glæde over Livet:

Jeg elsker i Sjælen de dybeste Strømme,
jeg elsker de Taarer, der frem sig lister,
jeg elsker i Sjælen de særeste Drømme,
jeg elsker Klangen af det, der brister.

Jeg elsker Jubel mod Himmelborgen,
jeg elsker Længsel mod Aftenrøden,
jeg elsker Natten, jeg elsker Sorgen,
jeg elsker ogsaa min Angst for Døden.

Thi ogsaa den er i Slægt med det Stærke,
det dunkle, det dybeste i vor Væren.
Thi ogsaa den har Mysteriets Mærke.
— O skønne Mysterium, dig gi'r jeg Æren.

— Der var paa den Tid, i Begyndelsen af Halvfemserne, blevet underligt stille blandt de unge

Forfattere, der mødtes paa Kafé *Bernina*. Man førte ikke mere højroastede Diskussioner over Mar-morbordene som tidligere, man sad to og to i de røde Fløjlssofaer og *lav med hinanden*, som Mæ-terlinck kalder det, i Stedet for at tale med hin-anden. Man havde ødslet saa meget med Ord, at man tilsidst forstod, hvor lidt de udtrykte af, hvad man inderst inde følte, tænkte, *var*, og at saa snart man talte, var der et Sted »guddommelige Porte, der lukkede sig«. En var begyndt at bede Aften-bøn, en anden læste Swedenborg, en Maler var gaaet over til Katolicismen, og *Taarnet* forberedtes.

Der var noget Søgende i Sjælene, en træt Bort-vendelse fra Virkeligheden, en Trang til at dykke sig dybt i sit eget Selv, en andægtig lyttende Stil-hed. Man følte sig, som Johannes Jørgensen ud-trykte det i et Digt, siddende »ene i en evig Nat — paa Tærsklen til det store Ubekendte«. Af denne Nat fødtes de mystiske Roser og de *hvide Blomster*:

Der er noget smukt et Sted i mit Sind,
saa skønt som Aftensols rødmende Skin.

Der er noget ømt og forunderligt kært,
der er noget sælsomt og bristende skært.

Det er som en fjærn og smilende Ø,
der stiger af Sjælens brusende Sø.

Den Tone, der her er anslaaet, fastholdes som et Orgelpunkt gennem al Helge Rodes Poesi. Det er, som Døgnets Verden med alle dens Tilfældig-heder og haarde Kanter, hvorpaa Sjælen river sig til Blods, viger tilbage og forsvinder ud i det lige-gyldige, og midt i Menneskenes mylrende Liv standser den Enkelte for at føle selve *Livet* som

fra nyt af og beskue Verden som med det første Menneskes undrende Øjne. Skønt Gud véd, om det første Menneske har været filosofisk nok til at forundre sig over sig selv? Til at føle sig stolt over at være »en Gaade, som ingen kan raade«? Det er vel snarere en overkultiveret og tanketræt Hjerne, som søger at fremkalde denne ny Forundring i sig:

Mine Fødder er paa Jorden,
paa den underlige Jord.
Mit Hoved stikker op gennem Luften —
gennem den sære Luft

— og sér sit *Jeg* som Verdens Midtpunkt, som skrevet med Ildskrift langt ude i det sorte Rum. Men ud af denne Forundrings-Stemning — »Dig, hellige Forundring vil jeg dyrke, Du lærte mig min egen Skæbnes Styrke« — har Helge Rode i sine Digte og Dramer formet Billeder af en egen storladet og enkel Skønhed. Det synes ham, som skaber han selv hver Morgen Verden paany, udspænder *sit* blaa Himmeltelt og tænder *sin* Sol. Han nyder Lykken ved i sit *Jeg* at eje »en Sø, hvor ej Blikkene bunder«. Han sænker sig i Nattens dybe Stilhed:

Nat, Nat, Midienat!
og Støjen og Stormen forstummet.
Sitrende sejler den sorte Jord
sin lydløse Vej gennem Rummet.

Nat, Nat, Midienat!
nu vaagner, nu vaager mit Hjærte.
Tavsheden toner. I Dybets Mulm
lyser en blafrende Kærte.

Han føler sig saligt gennemstrømmet af Livets blodvarme Strøm, Sjælen klar af en Munterhed, der lér

helt til min lille Taa,
naar Himlen straalere gyldenblaa.

Eller som Oinos siger i *Kongesønner*: »Livet ligger foran mig som et stort spejlblankt, straalende Hav, og jeg kan svømme med min hvide Krop, hvorhen jeg vil, saa langt jeg vil, og saa dybt jeg vil.« *Kongesønner* er et plastisk formet Udtryk for denne dybe Vellystfølelse ved at leve, Lykken ved i Glæde og i Sorg al Tid at finde Livet lige forunderlig nyt og svulmende stærkt. I græske Klædebon, mellem hvide Marmørsøjler under en høj blaa Himmel foregaar Dramaet. Den lyse Oinos og den mørke Telamon er selve Glæden og Sorgen, som begge haaber at arve Livets Trone. »Der er kun én Glæde, der er dyb og ren« — siger Telamon — »det er Længslen efter Døden. Der er én Skønhed i Verden — Sorgen og den dybe Kærlighed til Menneskene, det er alt-sammen Længsel efter Døden. Har I aldrig anet ligesom en hellig Klarhed bagved Alt . . . Langt, dybt inde i Fremtiden sér jeg en Slægt, der kun er Aand. Det er de rensede Sjæle, der for sidste Gang betræder Jorden.« Men Oinos straalere af Livsbegær: »Nydelsen er det gode og det skønne. Nydelsen er det alvorlige . . . Der vælter Blomster frem af Jorden. Farver, Farver og Duft. En uhyre Fest!«

Oinos bliver Konge, og han vil, at hans Liv skal være en lykkelig Stund for hans Folk. Hvad skal vi gøre, siger han, for at faa noget stort og pragtfuldt ud af Menneskene. »Der gaar saa meget til Grunde. Vi maa samle alt, hvad der har Værd — alle dem, der har Sindets Rigdom . . . Jeg synes, Menneskene er som blege, farveløse Myrer, men de skulde være som Guldbiller — og som flagrende

Sommerfugle.« Og Midsommersangen lyder til Livets Pris:

Purpurfarvet er Blod og Vin.
Kvinderne er ved vor Side.
Hvide Lemmer bag hvide Lin,
slanke Bægre for Blodets Vin . . .

Da et Ligtog kommer dragende under Jammer-sang over Altings Forgængelighed, springer Oinos i sit Overmod over Baaren. Glæden skal stige mod Himlen! Og Ungdommen tiljubler ham. Men Glæden bliver Oinos for stærk, thi den kender ingen Grænser. Han vil favne hele Verden, men den bliver borte mellem hans Fingre, hans Aand formørkes, og han føres som en Skygge til Slottet. Han er bleven gal af Glæde. Han er som et sygt Barn, og hans Moder synger ham i Søvn med en Vuggevise, der genkalder H. C. Andersens Tone:

Luk nu dine Øjelaag,
sød er alle Trættes Blund,
Livets store Billedbog
gemmer vi en Stund . . .

Den skønne Helenas Kærlighed læger ham. Der er imellem dem en henrivende smuk Scene, hvor deres Elskov smelter sammen med al Naturen om dem. Den er paavirket af Maeterlincks Form men ejer helt sin egen skære Stemning:

HELENA (plukker en Blomst). Se her er en Blomst til dig fra mig.

OINOS. Kære, hvor din Blomst er smuk. — Du er ogsaa en Blomst. Dejlig gylden med et Skær af Rosenrødt.

HELENA. Af Aftenrødme?

OINOS. Af Morgenrødme. — Se Helena. Se Jorden! — Jorden er ogsaa en Blomst — en uhyre pragtfuld Blomst med alle Verdens Farver, vokset frem af Natten. Af den sorte Nat, der er som frugtbar Muld.

HELENA. Saa er Solen ogsaa en Blomst.

OINOS. Solen er en Guldblomst. For Millioner af Aar siden sprang den ud.

HELENA. Men alle Blomster visner.

OINOS. Alting visner, og alting springer ud paany. Der er ingen Grænser for denne Frugtbarhed. — — Se den store skønhedsdrømmende Natur. Den er i os, og vi er i den. — Jeg lever og dør, saaledes er jeg nu engang. (Med et Smil). Jeg bliver ikke vred paa mig selv derfor. — — Vi er som Kilder og Floder, Helena. Himlen og dejlige Landskaber spejler sig i os, mens vi rinder ud mod Havet.

Deres Lykke er for ren til ikke at formørkes. Den misundelige Telamon dræber Helena. Og nu har ogsaa Oinos lært Sorgen at kende, lært hele Livet at kende og at elske det, i Glæde og i Sorg: »Denne løndomsfulde Verden elsker jeg: Livet og Døden.« Og mens Telamon søger Døden, gaar han »til Dagens Gærning«. Der er saa fin og frisk en Ungdom over dette Skuespils Poesi. Den er som en Foraarsdag eller som et hvidt Blad, hvorpaa Livet selv indskriver sine Skrifttræk — store barnlige Tegn for de store simple Ting: Dag og Nat, Ondt og Godt, Glæde og Sorg. Stemningerne skifter, som Solskin og Skygge skifter over Menneskelivet, ligesaa naturligt og ligesaa uforklarligt. Der er over Sproget en egen uberørt, lidt kejtet Ynde, som genkalder de primitive Maleres Naivetet, en Botticellis enkle Linjer og Enfold i Følelsen. Helge Rodes Digtning er nær beslægtet med den prærafaelitiske Retning i moderne Malerkunst; man kunde kalde den en *dekorativ* Digtning.

Hovedpersonen i *Livets Dans* er Maler. Han har i sin tidlige Ungdom malet Billeder af Fattigdom, Sult og Last; han fortæller selv, hvorledes der saa kom noget nyt op i ham — ligesom Musik:

Jeg kom til at tro mere paa Skønheden — at den kunde gøre noget godt — paa Farverne og Solen og Stjærnerne og Blomsterne, at de kunde komme til at betyde noget mere for Menneskene. Jeg tænkte mig en ny Skønhed — jeg mener ligesom en klar, aandsbevidst Skønhed, som gjorde Menneskene større, højere, saa de foragtede det lave . . .

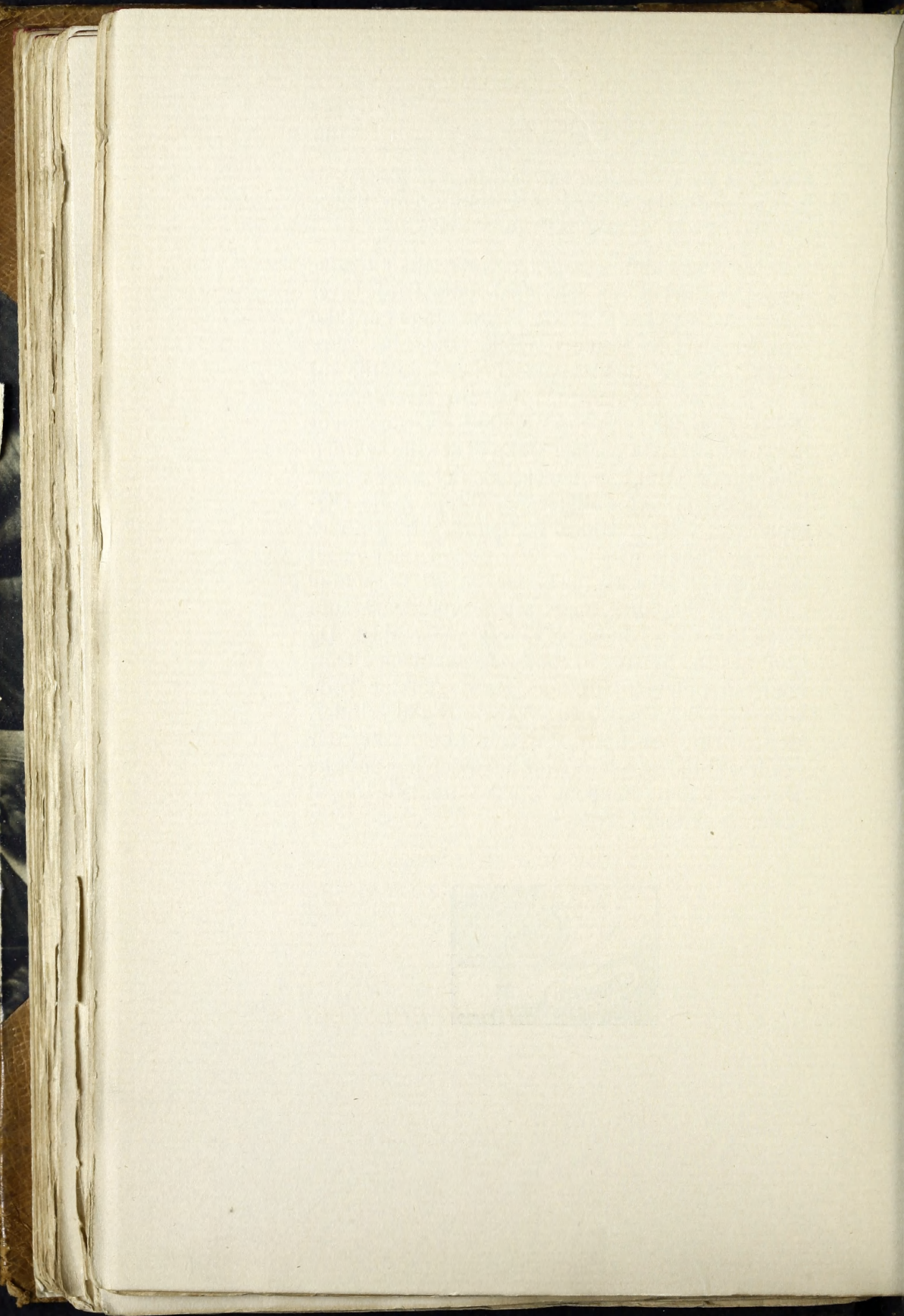
Det er Helge Rodes eget Syn paa sin Kunst. Ogsaa han tror paa, at Skønheden kunde »skabe Samfølelse — at den kunde aabne det store Liv for os — gøre det klarere, gennemsigtigere. Baade Livet og ogsaa Evigheden«. Aages Ven, den skeptiske Grev Adam, finder det kun kedeligt, at Folk ikke vil se den nye Skønhed. De fleste har ikke Tid; Livet danser afsted; for nogle er Dansen noget raat, for andre noget vildt og lystigt. »For os« — siger Aage til den unge Pige, han elsker — »synes jeg, den blev noget alvorligt, skønt vi var glade. Vi blev baaret af Tonerne i vort eget Indre. Den Musik, de spillede, den blev vist bedre i os. Der var dybe Toner i os begge.« De danser af Sted som i en lys Nat gennem en Allé af sorte Cypresser og røde Rosenbuske, blussende af Jordens Blød. Foran dem er Afgrunden. Og udenom dem er den raa Virkelighed, Livet, som Aage ikke taaler at se ind i dets onde Ansigt. Han synes, det kun er en Vrimmel af Djævla, som marttrer hinanden, skønt de prøver paa at være gode. Han tror ikke, Skønheden vil leve paa Jorden. »Den længes bort. Den driver os videre og videre mod en stærkere Glæde. Maaske kan den blomstre i Døden.«

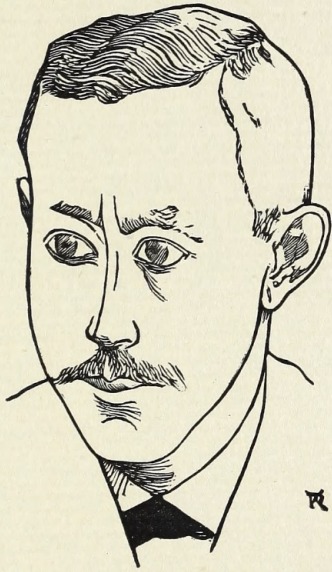
Hvor Du er underlig, siger Klara til Aage. »Du er som et Barn. Du sér ud som et Barn.« Jeg er jo et Barn, svarer han:

Vi er to Børn, Claire! Vi har lige slaet vore Øjne op.
Vi er to Børn med blaa Øjne, der er faldet ned fra Himlen
i en Kornager, og vi ligger og lær til hinanden.

Der er noget altfor *serafisk* ved Aage (han kende-
tegnes af Forfatteren selv med dette Ord). Livet
danser hans Drøm til Døde, Menneskene har ikke
Stunder at lytte til hans Musik. »Det maa være
kedeligt,« siger den skeptiske Grev Adam, »at
se saa forbandet dybt i Livet om Hverdagen.«
Helge Rode har i sin Poesi dette i Hverdagsmen-
neskenes Øjne saa usalige Hang til at ville se *dybt*,
aandiggøre Livet, gennemskinne det med Skøn-
hed og Sjæl. Derfor digter han kun om de Øje-
blikke, da Verden skabes paany, da Alting bliver
nyt og vidunderligt, fordi Mennesket føler noget
inderligt i sit Hjærte — *Sommeræventyret's* sjældne
og flygtige Øjeblikke, naar Sjælene udfolder sig som
hvide Blomster under Maaneskinnets Magi. De
glemmes saa hurtigt, at man bagefter næppe tror,
man har oplevet dem; som en krystalklar Tone
klinger de skælvende hen i Ætheren og forsvinder.
Men de arme københavnske Nutidsmennesker, der
vandrer i Slud og Søle ad mørke Gader, har maaske
godt af en Gang imellem at blive mindede om, at
ogsaa *de* er født i Arkadien.

LUDVIG HOLSTEIN

LUDVIG HOLSTEIN

*Du fine, hvide Æbleblomst!
Hvem gav dig dette Lykkeskær?
Ak, jeg er Solens Hjertenskær!*

DA Ludvig Holstein udgav sin første Samling *Digte*, var han allerede en og tredive Aar gammel. Han havde fra sin tidligste Ungdom skrevet Vers, men Mangel paa Selvtillid forenet med en vis blufærdig sky Fornemhed havde afholdt ham fra at lade dem trykke. Saa en skøn Dag bliver Lysten alligevel for stærk (en lille Fortælling af ham, offentliggjort i et københavnsk Dagblad, havde desuden vakt Opmærksomhed), og man vandrer til Forlæggeren med sine løse Manuskripter. Forlæggeren var i dette Tilfælde ikke i Tvivl; han tog straks Digtene og gav dem en fin Udstyrelse, som sømmede sig Digterens grevelige Navn, og som de forøvrigt i sig selv var værd. I disse lidt spinkle og skrøbelige, lidt blodfattige Vers tonede der en ren og ægte Poesi, sitrede der et mimoseagtig fint og forædlet Følelsesliv, som det kan findes hos en sildefødt Ætling af en gammel Adelslægt eller hos En, der har levet sin Barndom i store, dybe Skove, og som, da han slaar Øjnene op i Virkelighedens Verden, er ængstelig for, at Drømmen skal blive borte mellem hans Hænder:

Er det dig, min Ungdoms Drøm, som kalder paa mig nu?
Er det dig, min Ungdoms Sjæl, som vaagner nu og spøger?

Mistede du noget, som rinder dig i Hu?
Vanker du nu hvileløs og søger — og søger?

Er det dig, min nye Drøm, som lønlig foldes ud?
Er det dig, min nye Sjæl, som i det dunkle fødes?
Det er, som nogen kalder, som nogen sender Bud —
I Skoven? Nej! Ved Stranden? Nej! Jeg véd ej, hvor vi mødes.

Erotiken er uden Lidenskab, den er en bange
Ømhed, en Længsel saa lys og sart som det rød-
mende Skær paa Æbleblomsterne, hvorunder Dig-
teren vandrer med sin »Veninde« og drømmer om

den dybe, rige Lykke, som kommer, naar det vaarer,
saa nær, saa nær til Jorden — og som vi ej kan naa.

Veninden har »store nervøse Øjne, hun ligner en
Raa, som flygter«; hendes Hjærte er som en bæ-
vende Fugl:

det beder og banker og bløder. Jeg holder det mellem mine
Hænder.

Mine Øjne fyldes med Taarer. Ak! hvilket skrøbeligt Skjul
har Du valgt Dig, lille Hjærte, som jeg elsker, og som jeg
kender.

Der var en fin Formævne i Digtene. Versene
falder saa naturligt som stille dagligdags Tale, som
ømme og fortrolige Ord, som lykkelig Genoplevelse
i Tankerne hos en ung Pige:

Aa Gud for en smeltende Varme det var
i Dagene efter Sankt Hans!
Men Natten var sval og lys — o ja!
Vi gik fra Skærsommernatsdans.
Marie, min søde lille!
Nu kysser jeg dig! Saa kyssed han mig,
Jeg sagde ej ja, jeg sagde ej nej,

jeg vidste ej selv, hvad jeg vilde — —
Aa jo! Min allerkæreste Ven!
Jeg vilde jo alt, hvad du vilde.

— eller som uvilkaarlige Henrykkelsesudbrud:

En Duft af Viol! Ak, Duft af Viol!
Og Kilder, som pipler i mossede Bund.
Og Duft af Viol, ak, Duft af Viol!
Og nogen, som kysser min Kind og min Mund —
ak, hellige Sol!

Foraarsdrømme og Solskinsmelodier, lykkelig Dvælen i Hjemmets Fred, Glæde ved et simpelt lille Interiør med hvide Gardiner og to gule Iris i en Flaske, og dybest en sagte Uro, en Angst for at miste, en vemodig Længsel — det var Stemningen i disse Digte, hvis stille Musik sang sig ind i Ens Hjærte. Der var af og til et Hang til det umandigt vege og blege, f. Eks. naar Elskeren kalder sig med Kælenavnet Alf, men der var samtidig saa meget friskt og dansk i Naturbillederne, en Duft af sjællandske Marker og Skove. Man hilste en ny Lyriker, hvis Naturel ikke syntes meget frodigt, men til Gengæld besad det Udsøgtets Ynde.

Ludvig Holstein er født 1864 paa den lille Herregaard Langebæksgaard i Omegnen af Vordingborg, boede dør til 1872 og blev Student 1883 uden at slaa ind paa noget Embedsstudium. Barndoms minder fra de vordingborgske Skove, indvævet med Folkevisestemninger, danner Baggrunden for Kærlighedsdramaet *Tove*. Det foregaar helt i Sagnet og Digtningens Verden og er helt Lyrik. Det er i sin dramatiske Bygning lidt løst og svajende, men det indeholder samtidig Optrin af en ejen-

dommelig Skønhedsvirkning. Literære Paavirkninger spiller ganske vist ind i det, nemlig foruden fra Folkeviserne, hvilket er naturligt og selvfølgelig, tillige fra Shakespeare og (lovlig stærkt) fra Maeterlincks *Prinsesse Malene*. Men det rummer en Poesi, som i sin Vibreren mellem Skælmeri og Vemod er ægte dansk, og hvis ømme Erotik, hvis lette, lunefulde Følsomhed og klare Ynde ganske tilhører Digteren selv.

Lyriken i *Tove* sprudler af en friskere personlig Oplevelse end i Digtene, og der er Glimt af en nyfødt Humor. »Du tror, jeg er en Sværmer,« siger Kong Volmer. »Nu, jeg længes undertiden over al Maade, men der er en Skalk, som lær i Øjnene paa min Længsel.« Denne Skalk smutter bestandig ud og ind mellem Dramaets drømmende Elskovsscener. En af Kongens glade Mænd haaner Hængeho'deriet i Landet:

Ak, naadige Herre! Over disse grønne Ør staar Forknythedens Himmeltegn. Førend Brændevinen har drevet Forstanden ud af Hovedet paa Folk, er der ikke nogen Moders Sjæl, som fordrister sig til at slippe Lystighedens Gejster løs. Nej! I min Ungdoms Morgen red jeg ud i talrigt Følge! Naar jeg sér mig tilbage, ligger Ligene allerede tæt over Valen. Nogle tog de fromme Fædre, nogle bandt Kvinder til Sengestolperne med deres Særkebaand, i nogle gik Gærighedens Orm, i andre Højtidelighedens Bullenskab, mange bukkede under for Magt-, Gunst- og Anseelsessoten, som grasserer saa slemt i disse Tider, nogle faa udvalgte drak sig retskaffent ihejl og Resten blev stikkende i den graa Hverdags Hængemose. —

Tove er den lyse Sommernatsdrøm. Jomfru Tove smiler »som Kornmod over en Skærsommernatsager« og staar med en blomstrende Kirsebærgren

som Krans om sit Haar. Den Jomfru, som hedder Tove, vil Kong Volmer jage i Maaneskinsnætterne. Og det gækkende Vildt lader sig villigt fange, og han fører hende ind i Æventyrets Rige. Hun straalere af overmodig Kaadhed i sin Elskovslykke. »God Morgen, Elsebelsebimsemor!« hilser hun sin Kammerpige. »Har vi to sét hinanden før i Dag?« Og Else siger: »Nej, eders Øjne er ligesom Lærkerne, Jomfru. De sér hverken til højre eller venstre, men smutter lige ud af Søvnens som en Sang og bliver ved med at synge, saalænge Solen er paa Himlen.« Der er denne smukke Scene:

VOLMER.

Der er bestandig noget i dit Ansigt,
som flygter fra mig, som jeg aldrig naar.

— — —
Jeg spørger tit mig selv, hvor dine Øjne
har været henne, før jeg kendte dem.

TOVE.

Jeg blev jo til en Dag i dine Arme,
jeg vaagnede og fandt mig i din Favn.

VOLMER.

Og endnu har du ikke angret noget?

TOVE.

Hvor kan jeg det for alt det jublende,
som kommer trillende, saa tit jeg mindes
at du er til!

VOLMER.

Hvor ofte hænder det?

TOVE.

Ved Ny og Næ og naar du kysser mig
og naar jeg fletter mig og naar jeg blinker
og ellers aldrig, kun i Bygevejr
og naar det blæser og naar Solen skinner!

Men der er mørke Magter i Landet, Skinhellighed, Hadskhed og Ondskab, som spyer Forbandelse paa Glæden og Skønheden. Og der er noget skæbnsvangert i Elskoven selv, som bringer Sorg:

Længsel, Jubel og Melankoli hedder tre fagre Søstre, som modtager de elskende i Paradiset. Længsel lukker Døren op, Jubel rækker dem Vinen; men før de drikker den, drypper der fra Melankoliens skønne Øjne en blodrød Draabe deri. Først da flyder Bægeret over, og Sjælen bliver saa rig paa Sødme, at den segner.

Tove maa dø, for at hun evigt kan leve i de lyse danske Sommernætter. Den skinsyge Dronning myrder hende. Og ved hendes Ligbaare sidder der en ung Knøs og tænker paa Dødens Dejlighed. Er den større end Livets? »Jeg véd det ikke, Herre,« siger han. »Jeg har sét to Ansigter, det ene var skønt som Morgenrøden, det andet lignede den rene Hvidhed, hvor Aftenstjernen fødes. Men kom de ikke begge fra samme Plet, Herre? Bag ved Lys og Mørke er der noget — hvad? — Hvad?« — Saaledes er Ludvig Holsteins egen Poesi: den har noget af Morgenens første Rødme og af Aftenstjærnenes rene Hvidhed, og der skælver i den en undrende, spørgende Sjæl.

SVEN LANGE

SVEN LANGE

Jeg væmmes ved alt det overflødige og fordringsfulde Spektakel, som Mænd skaber i Verden . . . fra alt dette trak jeg mig ganske stille tilbage til de hellige Lunde, hvor Kvinderne alene bor. Dér knæler jeg i uforstyrret Andagt for det Flygtige og det Ubevidste — min Sjæls to Gudinder . . .

KÆRLIGHEDENS NARRE.

DET er lidt vanskeligt at faa et udpræget Fysiognomi frem af, hvad Sven Lange endnu har skrevet — en Samling Noveller og tre Komedier — og dog er man ikke i Tvivl om, at det Ansigt, man hist og her skimter, er et af de mest levende og mest lovende i vor yngste Literatur. Levende, fordi det bestandigt er i Bevægelse og skifter Udtryk; fordi dets Træk endnu ikke har fæstnet sig til en Karaktermaske og derfor ikke lader sig tegne med tydelige Streger. Lovende, fordi det i al sin Lunefuldhed gemmer saa mange gækkende Muligheder, Smil, der smutter ud og ind, underfundige Blink, der synes at sige: maaske, kanhænde, vistnok, vent blot lidt og nu skal I bare sé!

Dog det er ikke barnlige Glæder og uskyldige Fornøjelser, disse Blink forjætter. Der er noget mefistofelisk i Smilene; der er paa Bunden af Lystigheden en tidlig indvunden Skepsis, en spottende Mistillid til gængse Værdier, en solid Pessimisme i Synet paa Mennesker. Det er saadanne

Egenskaber, der er *lige ved* at gøre Sven Lange til den overlegne Komediedigter, som vi allesammen gaar og sukker efter i vor hyperlyriske Tid. Naar han ikke er bleven det endnu, hænger det maaske sammen med hele Arten af hans Begavelse. Han tiltrækkes mest af de uberegnelige, foranderlige, regnbuespillende Naturer. En af de kloge Mænd i *Fru Iris* taler om Nydelsen ved at gøre »Røvertogter ud efter Livets tusind Nuancer«. Faste Standpunkter, siger han, er os en Afsky og en Svækkelse. Det gælder for Sven Lange selv. Han interesserer sig ikke for det én Gang givne, det faste og færdige, de enkle og afsluttede Karakterer. Han vil fange det mangfoldige og uvilkaarlige, det skiftende og flygtige hos Menneskene. Hovedpersonen i *En Martyr*, den storslaaet latterlige Kunstmaler Hermansen, som bilder sig selv og andre ind, at han er et miskendt Geni, siger:

. . . tro mig, jeg er en noksaå pudsig Kumpan — mellem os sagt! . . . Men hvilken? Se, det er Humlen! Tænk dig, min Ven: tit standser jeg foran Spejlet for at observere, om jeg nu sér ud, som da jeg forrige Gang saa' mig selv; og hver Gang forbavses jeg over, at jeg dog tilnærmelsesvis gør det. Hemmeligheden ligger utvivlsomt i, at jeg i endnu højere Grad end almindelige Naturer ikke er én Personlighed, men mange. Og jeg spørger dig nu: er dette absolut en Fejl? . . . skænker det ikke en Gave til at betragte Verden samtidig fra de forskellige Sider? . . . Vi er nemlig snedige. Vi forstaar Hemmeligheden ved Tilværelsen, simpelthen. Saasnart det gælder noget, saa véd vi at samle vore Stumper sammen i en forbavsende Fart; saa formaar vi at bygge os selv op i en bestemt Form for dem, der betragter os.

Og Fru Iris har den samme Ævne paa en anden Maade; hun forstaar at forvandle sig efter Mæn-

denes Behag, at trylle sig om i forskellige Skikkelser, der alle er lige blændende og lige uhaandgribelige:

Tror du ikke, jeg kender min Kraft? Aa haa — det er sandt nok: Jeg forstaar ikke at flikke mig Resultater sammen af Livet — som man gør Sko og Støvler af Læder. Alt det, I kalder Forberedelser og Beregninger, og alt det, I kalder Undersøgelser og Overvejelser — hvor jeg dog foragter alt det! . . . Nej, staar jeg overfor et Menneske, med mine Øjne i hans Øjne — i det Øjeblik handler jeg! Og i det Øjeblik, jeg handler, sejrer jeg ogsaa altid.

Saadanne sammensatte og flydende Naturer, et Bevidsthedsliv, der skiftevis krystalliserer sig i uformede Formationer, er det, Sven Lange ynder at fremstille i sine Komedier. Det er det ejendommeligt ny og pirrende ved dem; der er netop heri noget meget karakteristisk for vore opløste og problematiske Tider. Man véd aldrig rigtig, hvor man har hans Mennesker, og hvordan de vil handle i de enkelte Situationer. De smutter En ud af Hænderne, man er bestandig lidt usikker paa dem; de bereder En Overraskelser ved at handle ud af deres øjeblikkelige Stemninger, selv om der al Tid er en indre Konsekvens i deres Handlemaade, fordi de tilsidst er sig selv og ikke andre end sig selv.

Men i Sven Langes fint nuancerende og flygtige Kunst ligger samtidig hans Komediens dramatiske Svaghed. Personerne har ikke rigtig Bund under Fødderne. Deres borgerlige Stilling, deres Forhold til Omverdenen, alle disse ordinære Hensyn interesserer ham ligesaa lidt, som de interesserer Kvindelægen Jahn i *Kærlighedens Narre*. »Jeg har hævet dem op i den syvende Himmel: Abstraktionens,

— dør, hvor man alene kan udholde at være til,« siger Jahn. »De er for mig ikke saa meget Menneskermer, ikke saa meget Kvinder: de er Toner. Tænker jeg paa dem, da har de alle deres stærkt udprægede Klangfarve.« At Menneskene bliver til Toner, musikalske Toner eller Farvetoner, er en lyrisk Ejendommelighed, som man ogsaa finder i Stuckenbergs, i Helge Rodes og i Sophus Claussens dramatiske Forsøg. Den er Skyld i, at der heller ikke al Tid er rigtig fast Form i Sven Langes Kommedier; Nuancerne samler sig ikke til Billeder, alle Muligheder bliver ved at staa aabne; der er den Mangel paa *Komposition*, som er Forlægges og Teaterdirektørens Fortvivlelse, og som hænger saa nøje sammen med det splintrede og splittede i Nutidens Sind. Men der er til Gengæld megen fin Musik, mange sære og interessante Krystallisationer. Og som Dramatiker har Sven Lange forud for de nævnte unge Lyrikere sin skarpe Virkelighedssans, sin Skepsis og sit bitre Vid.

Disse Egenskaber traadte allerede frem i de Noveller, hvormed han debuterede. Naar den unge Æstetiker i *Engelche* siger:

. . . den Digter, jeg længes efter, han skal elske Lasten for dens egen Skyld . . . min Poesi skal bekende Ondskaben som sit Væsens Grundvold, som sit Aandedrag, som Blodet i sine Aarer . . . og Begreber som Synd aner den ikke, hvad er . . . Min Poesi sér paa Verden med den store Skurks friske og bitre Syn og hans Alvor; den sér kun Last og Skændsel i det, vi døber med ædle Navne . . . Den er dogmatisk, om Du vil, det er mig det samme, — blot der i den flammer et helligt Had mod de tre evige Bedesøstre: det Skønne, det Gode og det Sande —

— saa udtrykte disse Ord i fantastisk Forstørrelse netop den Poesi, som Sven Lange selv drømte om. Menneskeskildringen i *Engelche* og i *Tonny* er gennemættet af en Pessimisme og en Haan saa kold og klar, at man følte, den ikke var paataget Lapseri hos den 24-aarige Forfatter, men bundede dybt i hans Væsen.

— Sven Lange er født 1868 i København (Søn af Nervelægen Dr. C. Lange, hvem bl. a. det epokegørende lille Skrift »Om Sindsbevægelser« skyldes); han blev Student fra Sorø Akademi 1887, studerede Kunsthistorie og rejste efter Udgivelsen af sin første Bog til Paris, hvor han levede fra 1893—95, og hvis Kultur og Aandsliv har været af afgørende Betydning for hans Maade at se paa. De følgende to Aar opholdt han sig i München og søgte som Redaktør af det satiriske Ugeblad *Simplicissimus* at indpode Immoralitet og Oprørskhed i den tyske Nation. 1897 kom han tilbage til København, og ved nærværende Bogs Udgivelse rejser han til Stillehavets Øer »for at sé« — siger han selv — »om de Sorte er mere udholdelige at leve iblandt end de Hvide«.

Pustet fra de evropæiske Storstæder fornemmes i hans Produktion. Der er i hans tre Komedier en friere og videre Kultur, end man er forvænt med paa dansk Scene; med overlegen Foragt for alle moralske Værdibestemmelser holdes Kunsten svævende i den letteste og lyseste Frihed, og med smidig Elegance smutter Digteren som en Harlekin ud og ind imellem Personerne, klæder de Skinhellige af og klapses de Værdige paa Bagen med sin satiriske Briks. Der er Paavirkninger fra

Forfattere som Henri Becque og Abel Hermant; dansk Literatur trænger nu som før til at modtage Impulser udefra; men, hvad der er væsentligt, disse Paavirkninger er personligt tilegnede og omsmæltede. De tre Komedier er ens byggede: hver i tre Akter med en Midterfigur, om hvilken alle de andre Personer svinger. I *En Martyr* tegnes med fantastisk Lune en halvgammel Kunstmaler, der nyder den Fattigdom, hvori han lever med sin Familje, som et Martyrium, fordi han er — eller giver sig Mine af at være — urokkelig overbevist om sin enestaaende Genialitet. Han er, hvad man kunde kalde bidt af en gal Symbolist, det vil sige, han har forsét sig paa Symbolismens kunstneriske Teori, som i hans mangelfulde Hjerne har antaget de mest forvirrede og vanskabte Former. Fra den Højde af indbildt Storhed, hvortil han har skruet sig selv op, sér han med dyb Foragt ned paa Samfundet, paa »Etatsraaderne«, som ikke forstaar ham, og som han heller ikke ønsker *skal* kunne forstaa ham. Hans Styrke er netop det absolut Uforstaaelige.

»Naar vi maler en Ko saaledes, at den ligner en Vejmølle« — siger han — »saa gør vi det for Kunstens Skyld. S'gu ikke for vor egen Fornøjelse. Det er det, man kalder S sammensmæltning af Idé og Virkelighed.« Om de smaa Profeter, som han har malt paa et af sine bibelske Billeder, siger han selv, at de sér ud, som om de hørte hjemme i et Akvarium. Men det er han netop stolt af, thi dermed er hans Hensigt naaet. Disse Personer er nemlig for ham kun Stemningsvækkere, som sætter hans Sjæl i Svingninger — i »mørke eller lyse

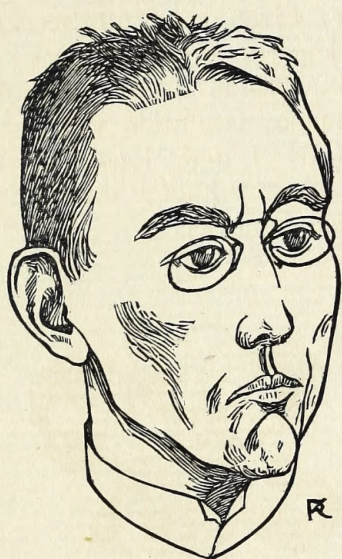
eller mellemgraa Svingninger, og saa kommer Kunsten«. Sin mest svimlende Idé har han kun vovet at gennemføre i enkelte af sine Værker: dér har han malet de store Skikkelser »ikke som de er, ikke heller som de tilfældigvis ikke er — men som det, *de nødigst vil være*«.

Han kan naturligvis ikke *sælge* disse Billeder. Skulde han maaske »sælge sin Sjæl for en stor Femøre!« Men er der ikke andre, der sér op til ham, saa gør hans Hustru og hans Søn det. Og i Kraft af deres Beundring tyranniserer han Huset paa den smaaligste Maade. Kun Datteren Anna gennemskuer den kolossale Humbug, hvormed han omhyller sin bundforhærdede Egoisme. Men da hun indsér, at der ikke er noget at stille op imod de to andres blinde Ærefrygt, tager hun den resignerede Beslutning at lade Alting forblive, som det nu en Gang er. Hun vil ikke berøve Moderen og Broderen deres »Livsløgn«. Hun indrømmer, at Faderen paa en vis Maade fortjener hendes Beundring, og de slutter et Kompromis: »Vi kan nøjes med at blinke til hinanden for Fremtiden.«

Her svinges endnu ligesom en usynlig Svøbe. Men i *Kærlighedens Narre* og *Iris* er man oppe i en fuldkommen immoralsk Sfære, hvor Gratierner danser om »det Flygtiges og det Ubevidste«s Gudinder. Saare vittige er de Scener, hvor Fru Iris ved sine blændende Forvandlingskunster lokker den ene ærværdige Samfundsstøtte efter den anden til at krybe ud af sit gode Skind for at favne Regnbuen og faa en vaad Sky i Ansigtet — og med ikke mindre Vid og Skarpsindighed anstilles i *Kærlighedens Narre* det modsatte Eksperiment:

her er det den ubevidste kvindelige Erotik, som rendyrkes og bringes til Udfoldelse i forskellige Variationer ved Hjælp af et smukt, velvoksnet og iøvrigt ganske naivt Stykke Mandfolk. I Komediens kunstige Drivhusvarmeskyder det sødeste og særeste i disse Kvindesjæle frem som Blomster for straks igen at visne i Livets raa Luft. Scenerne i tredje Akt, hvor Eksperimentatoren siger: »Jeg elsker Dem!« til hver Kvinde, der træder ind ad Døren, er som en Række aandfulde Variationer over et musikalsk Motiv. I dette kaade Fantaspil har Sven Lange finest udfoldet sin Kunst som den kyndige Erotiker, han er.

JOHANNES V. JENSEN

JOHANNES V. JENSEN

*Der svinger Toner i mit Sind, som
ingen Mennesker har hørt eller
anet — der strømmer Musik til
mig fra det Sted i Himmelrummet,
hvor Jorden skal rulle om hun-
drede Aar — jeg hører en stor Lyd
som af en Malmklode, der vandrer
alene i Mørket og toner — jeg gør
i mægtige Syner . . .*

EINAR ELKÆR.

DET er den yngste Kraft i vor unge Literatur, en hidsiget fremstormende Naturkraft, voldsom i sine Udbrud, oprørsk mod sig selv, fuld af en blodsfulmende og muskelspændt Sundhed, der rusker i sine overkultiverede Nerver som i et Burs Tremmer. Saa uafgæret og til Dels rudimentær i sin Form han er endnu, er han interessant som det stærkeste Udtryk for den Generation, han tilhører, og som først nylig er begyndt at rykke ind i Literaturen. Han har i sin første Fortælling, *Danskere*, skildret, hvilke sjælelige Brydninger der beskæftiger disse Tyveaarige og vistnok med temmelig stor Nøjagtighed angivet Retningen af deres endnu ret planløse Søgen. De føler Tidens Malstrøm i deres Sind; de har saa meget siddende fast ubevidst, Sporene af Fortidens forkerte Synsmaader, som strider mod alt det nye; de skal baade rive ned og bygge op paa én Gang og faar snart ikke Tid til andet i deres Liv; det gør ondt at tænke saa meget, derfor er de Pessimister.

Hovedpersonen i *Danskere* føler sig — ligesom Niels Lyhne og efter ham den unge Mand i Johannes Jørgensens Bøger — »led ved Livet, impotent over for det og tæringssyg efter det«, men han synker ikke lyrisk hen i sin Længsel, han véd, at den er Stemnings-Bedrag, et Aftryk i hans Sjæl, hvortil Stemplet ikke findes; at han higer mod noget, der kun er i ham selv, men ikke udenfor. »Vilde han nu rejse ud i den vide Verden, da blev det et Smærtens Pilgrimstog for alle hans Drømme, der kom og søgte sig selv og fandt den døde, haanende Overflade. Hvor hans Fod traadte, dør var Virkeligheden nøgen og afsjælet, men bag ham slog Dybet sammen og blev hvilende, forunderlig Gaade, og foran ham rødmede Vejen i Fjærnhedens Underlys.« Han gennemskuer Skuffelsen og oprøres imod den. Han hader sin egen Lyrik med et endnu langt vildere Had end Henrik Pontoppidan, og han vil med Vold og Magt arbejde en helt ny Bevidsthed frem i sig, en ny Vilje, som skal forsones Instinkt og Hjerne med hinanden. Han studerer sit viljeløse Driftsliv og Stemningsliv med en aarvaagen Skarpsindighed, er uophørlig optagen af at trænge bagom Forbindelsen mellem de fysiske og de sjælelige Processer og drager fra dette underlig formløse Mulm mange mærkelige Fund frem i Dagen, psykologisk fine Iagttagelser, kunstnerisk kraftige Billeder og Syner. Med andre Ord, man sér i *Danskere* og i *Einar Elkær*, hvorledes Nietzsches Idéer virker hos en religiøst opdragen dansk Bondestudent, slaar ned i alle hans medfødte Følelser og Forestillinger og søndersprænger dem, og hvorledes dette medfødte

Bevidsthedsindhold atter og atter samler sine Stumper sammen igen og søger at lukke sig om den skærende ny Klarhed. Hver Gang han er ved at blive et Bytte for sine Stemninger og Instinkter, kommer Tankerne som koldsindige Kirurger og smøger Ærmerne op (at »brætte« Ærmerne op er norsk) — parate til at skære. Hos Johannes Jørgensen synker den unge Mand bestandig tilbage i lyrisk Drømmeri og Religiositet for tilsidst at finde Hvile i sin Barnetro; hos Johannes Jensen *vil* han kvæle al kristen Syndsfølelse, al syg Samvittighed; han føler det, som om han har »et helt Løgn-system liggende i sig som blød Hjerne«; som om det ene Menneske i ham raadner og smitter det andet. Og han gaar til Grunde af denne Spaltning. Einar Elkær, i hvis Livshistorie Forfatteren forøvrigt har inddigtet altfor mange Urimeligheder (han gør ham bl. a. til Akrobat) dør sindssyg.

Saaledes gaar da endnu efter tyve Aars Forløb den samme sjælelige Brydning igen i vor Literatur, og Modsætningerne synes at føles dybere, tungere, mere fortvivlet end hos den foregaaende Slægt, men Viljen til Frigørelse samtidig at være voldsommere. Johannes V. Jensen er utvivlsomt typisk for sin Generation. Man kan hos Normanden Knut Hamsun og hos den polsk-tyske Forfatter Przybyszewski finde den samme desperate Splittelse og Psykologi af det Ubevidste og det samme afmægtige Forsøg paa at svinge sig op til *Overmenneskelighed* og *Herremoral*. Det synes at være den Idé-Baggrund, mod hvilken den yngste Forfattergeneration tegner sig. Og hos en Bondestudent, som fra sin Afkrog af Landet pludselig rives ind i

Hovedstadens Malstrøm, bliver Brydningen saa meget voldsommere: hans tunge, muldjordsagtige Natur skal ligesom i ét Drag opsuge Tidens højest kultiverede Bevidsthedsliv, tilegne sig alle dens overforfinede Tanker; allerede heri er der en rent fysisk, nervøs Overspændthed, som bliver dobbelt smærtelig ved den uforligelige Modstrid mellem det gamle og det ny Syn paa Livet. Deraf alt det krampagtige, kaotiske og fantastiske i Johannes V. Jensens Bøger, den besynderlige Blanding af Sygt og Sundt, af barbarisk Blodtørst og fint, flygtigt Stemningsliv.

Han finder undertiden mærkelige og malende Billeder paa sine psykologiske Fornemmelser. F. Eks. i *Danskere* om en Dame, der gaar forbi ham paa Gaden, at »hun trak ligesom en lang, usynlig Tarm af Længsel fra ham, idet hun uhjælpeligt fjærnedede sig«; eller at han lod sine Tanker »glide og skyde sig og sno og kredse som Olie paa Vand«. Og i *Einar Elkær*: Han vil helst holde Fjendskab med Folk; saa er hans Sind »et frisk Saar — salt«. Han »udledte sin Ondskabsfuldhed fra den kønslige Ensomhed, han gik og blev glubsk som en udstødt Hanulv i Skoven«. Eller »han havde opdaget sig selv, inden han var moden og fast i Knokkelbygningen«, men nu var det, som om »han voksede af bestemte Forudsætninger, han havde ligesom vendt de Kviste mod Lyset, han vilde skulde trives«. Og da Bevidstheden hos ham begynder at opløses: »det forekom ham, at der var Hinder i hans Hoved, som krympede og krøllede sig . . . Hans Forstand var som et Gulv, der allerede bugner, idet Huset hælder, men nogle skynder

sig over det alligevel i sidste Øjeblik«. Eller senere: »han følte, hvordan Blodet arbejdede i hans Hoved for ligesom at gyde sig over gamle, næsten udvaskede Cellerelieffer — en Dag havde han saa Billedet frisk«. De sindssyge Hallucinationer er beskrevne med en psykiatrisk Nøjagtighed. Der er med alt det vildtvoksende en frodig Kraft i denne Bog.

Johannes V. Jensen er født 1873 i Landsbyen Farsø i Himmerland, hvor hans Fader er Distriktsdyrlæge: »Jeg er den næstældste af ti Børn. Min Bedstefader var Væver og Jordbruger; Slægten har været Bønder. Min Moder er fra Falster af mørk Slægt. Til mit 17de Aar var jeg hjemme. Med Forberedelse af et Par Præster kom jeg saa i 4de Klasse i Viborg Latinskole, hvorfra jeg blev Student 1893. Disse tre Aar nedbrød mit Humør. I København tog jeg »Kantus« 1895 og gjorde Volontørtjeneste paa Hospital. Samme Aar hævnedes jeg mig med *Danskere*. Derpaa opgav jeg Studiet og tog til Amerika en kort Tid. Jeg har siden boet i Norge et Aar og har været i Spanien.«

— I en af sine *Himmerlandshistorier* fortæller Forfatteren, at Jorden i det vestlige Himmerland er dækket med Sand, men saa snart man kommer en halv Snes Alen ned, støder man paa den sorte Muldskorpe. »Det er ikke allerbedst at leve saa at sige paa dobbelt Bund — med Bevidstheden om, at Vilkaarene kunde været bedre, men at Muligheden derfor ligger begravet lige under ens Fødder.« — Det samme kan siges om Johannes V. Jensens Digting. Ogsaa *den* er dækket med et Lag af altfor mange nøgne Idéer, Reflektioner og Ræsonne-

menter, men kommer man lidt ned derunder, støder man paa den sorte Muld. Der er en frugtbar, billedskabende Fantasi i hans Bøger, en Natursans i Slægt med Johannes Jørgensens, maaske af en endnu skarpere og mere fintmærkende fysiologisk Art. Man læse f. Eks. i *Einar Elkær* Beskrivelsen af Havbunden, hvor de to Børn bader:

Sandet var venligt at træde paa, det var fint riflet af Bølgeslag som et Dyrs Gane. Solspil fór over Bunden som Revner i et Spejl, naar Vandet kom i Uro. Smaabitte Flynderunger, der havde solet sig inde i det varme Fladvande, skyndte sig hovedkulds afsted foran de to, pilede bort som smaa visne Blade, en Høstvind fejer langs Jorden.

Havet har denne Forfatter kendt og drømt om fra sin Barndom. I de mørke Høstnætter tænker han sig, hvorledes »en spøgelsetynd Naalefisk borede sin ensomme Vej gennem Vandet som en Torpedobaad, der har et ukendt Maal i det vejløse Hav, og hvis Depecher ingen véd noget om«. — Eller der er en Aftenstemning inde fra Land som denne:

Da Mørket var blevet dybt og dugkøligt, begyndte Frøerne deres Sang nede i Kæret. De ryllede og pylrede i den svale Stilhed, disse hundreder af smaa Struber, ingen kunde høre, hvor de var — en Vellyd boblede, piblede fra selve Jorden, den kunde ligesaa godt komme fra en fortryllet Dal, hvor store Læbeblomster stod i Tusmørket og remsede deres Drømme op for hinanden, som fra smaa vaade Dyr, der sad med Brystet ovenud af en Pyt og nynnende tankefuldt.

Og i *Himmerlandshistorier* er der f. Eks. en Søndagmorgen:

Naar Solen viser sig, kommer Lærkerne ned fra Himlen, hvor de har holdt sig hængende højt oppe for at spejde efter gryende Straaler. Straks efter trompeter alle

bryske Haner. I Landsbyerne vaagner Folk og sér, at det igen er bleven hvid og frisk Dag, medens de sov. Paa stenpikkede Gaardspladser begynder Træsko at klampe; Lyd af Blikspande og pibende Brøndvindere ømme Av—av høres milevidt fra Gaard til Gaard —

— eller denne fantastisk-uhyggeelige Beskrivelse af en forladt Udflyttergaard:

De fire skumle Længer laa der langt ude paa den aabne Mark som fire Dyr, der vil varme hverandre og har faaet sig lagt kejtet og kantet tilrette. Der var ingen Lys i Ruderne, det var en underlig Ting, naar man er vant til at se Lys i en Gaard om Aftenen. Den Gavl, der vendte mod Byen, havde to Glugger foroven og en Lem paa Midten, den lignede et Ansigt og havde til Stadighed et smærtelig blindet og bedøvet Udtryk som efter et Spark i Næse og Mund. Hver eneste Aften laa dette jammerfulde Ansigt ude i Skumringen og stirrede ensomt og stædigt ind mod Graabølle By.

Der er en fjærn, mørk Uhyggestemning over disse Fortællinger fra Forfatterens Barndomsegn; sære Skæbner, natlige Slagsmaal og Mord stiger som i onde Drømme frem af en sagnagtig Fortid, og Sproget har et Knivblads kolde Skarphed. Johannes V. Jensen maatte — hvis han ikke satte sig højere kunstneriske Maal — kunne skrive alle vor Literaturs Carit Etlar'er sønder og sammen.

SLUTNING

EN Række Digter-Fysiognomier er gledet os forbi, skitserede i Farten; de er ikke al Tid helt tydelige, kun de ældre har en markeret Fasthed, hos de unge er Trækkene endnu lidt bløde og ubestemte; men tilsammen afspejler de den Udvikling, der siden Halvfjerdsernes Slutning er foregaaet i vor Literatur, og som vi endnu befinder os midt i. Det sés let, at denne Udvikling i det store og hele er en Fortsættelse af Halvfjerdsernes Bevægelse. / Hen i Firserne stilner Bevægelsen af, og i Begyndelsen af Halvfemserne mødes og brydes og blandes den med en ny Strømning, Kunstformerne skifter, udvides og mangfoldiggøres, men Idéerne fortrænges ikke, det moderne naturvidenskabelige Livssyn har sejret, og hele Udviklingen er en Frugt af den personlige Frigørelse, der i Halvfjerdserne fandt Sted. Hver enkelt Personlighed udfolder sig selv i sin Digtning — det er blevet den eneste Æstetik. Kunsten er befriet for alle uvedkommende Hensyn, den er kun Udtrykket for en fri, stolt og ren Menneskelighed, for det i egenligste Forstand personligt Særegne. /

Denne Udvikling har god Tradition i vort Aandsliv, selv om vi paa alle andre Omraader er et lidet individualistisk anlagt Folk. Poul Møller har sagt det dybe Ord, at »ingen Livsytring har Sandhed, uden deri ligger skabende Selvvirksomhed«, og at »hvis hver enkelt dømte om Tingene, saaledes som de fremstiller sig for ham, da vilde herlige Fænomener fremkomme«. Det er den rent kunstneriske Livsanskuelse, og den har maaske ingensinde før i vor Literatur været nærmere ved at virkeliggøres end i vore Dage. Hvad er der ikke for kostelige Modsætninger: mellem en artistisk Iagttagelse som Karl Larsen og en ren Lyriker som Stuckenberg, mellem den højtideligt moralske Gjellerup og den fuldkommen immoralske Sven Lange eller mellem den satyriske Gustav Wied og den serafiske Helge Rode! Naar hver Fugl synger med sit Næb, opstaar der den smukkeste Koncert i Skoven, og vi finder allesammen en eller anden Digter, til hvem vi kan sige med Folkevisen:

Hav Tak, du lille Fugl, for du har sjunget!
Ellers var mit Bryst af Længsel sprunget.

— — Det er ikke alle vore Dages danske Digtere, der er omtalt i denne Bog — dertil er der for mange af dem. Ogsaa andre kunde være værd at portrættere. Der er f. Eks. en Forfatter som Einar Christiansen, en hjemmevant og skeptisk forstaaende Skildrer af det københavnske Bourgeois Dagligstueliv og af den Maade, hvorpaa Tidens aandelige Brydninger og sociale Modsætninger former sig for de Unge af denne Samfundsklasse. Hans

Roman *Hjarl* er skrevet ud af en typisk Grundstemning, et Vemod over aldrig at have følt sig rigtig ung, hensynsløst, overmodigt ung — over at tilhøre en Nedgangstids Generation, som »bare maa staa paa Strandbredden og hale Lig i Land«. Og hans dramatiske Digt *Cosmus* er en Fantasi over det samme Motiv: en ung Mand af de Herskendes Klasse, som af Medlidenhed drages mod dem, hvis Tradition er »mørk som Hjærteblod og Jord«, men som er for stavnsbunden af sin egen Slægts Traditioner til at turde kaste sig ud i Mørket og Kampen. Valdemar Vedel har i sin Fortælling *Stavnsbaand* skildret en lignende Brydning. Stemningen genfindes hos flere andre Forfattere, saaledes hos Alfred Ipsen, en stilfærdig-fin og sørgmodig Lyriker, i hans dramatiske Digt *Mefistofeles*, hvis Hovedperson staar tvivlende mellem det Gamle og det Ny, lammet af »Fantasteriets gustne Mare« — eller hos Oscar Madsen i Fortællingen *Glade Ungdom*:

Jeg gav mit Guld, min Ungdoms Ret
paa Døgnets Afgudsalter hen,
til jeg en Morgen vaagned træet,
en Nar, i Tiggerpjalter end.
Spildte Ungdom! Sonebod for Dig hver Dag jeg bringer,
mens lige kaad jeg Livets Dans med Graadi Hjærtet springer.

Frem af saadanne Bøger stiger der et Sindbillede paa en hensmuldrende Samfundstilstand, en Slægt, der dør, en Tid, der svinder. Andre Forfattere graver sig ned i de dybereliggende Samfundslag, f. Eks. Lauritz Petersen, som i *Gadens Roman* har givet sanddru Billeder af københavnsk

Proletariat uden dog at skrive en virkelig Arbejderroman — eller Kappel Bøger, Fridtjof Bon og Andersen-Nexø, talentfulde Skildrere af Almuelev.

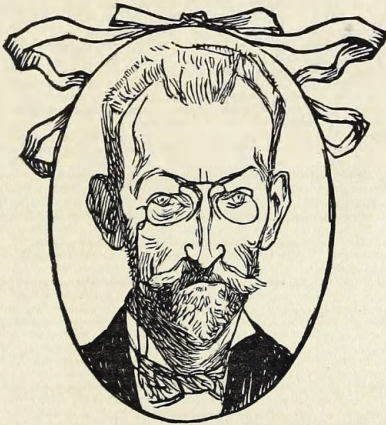
Der er endvidere en ejendommelig Skribent som Woldemar (Viggo Holm), hvis mørke, filologisk udhamrede Studier *fra Hexernes Tid* er som Jærneslag paa gamle Marterinstrumenter. Der er lovende unge Prosaskribenter, fantasifulde og reflekterende som Hjalmar Bergstrøm, farvespillende som Svend Leopold, muntert ironiserende som William Norrie eller Louis Levy . . .

Og blandt de unge Lyrikere er der ejendommelige Begavelser, lidet kendte af Mængden, som Emanuel Goldstein, hvis Digtsamling *Alruner* udtrykker en personlig-følt, raffineret-brutal Elskovsopfattelse, eller Aage Matthison-Hansen, som er en saa subtil Dyrker af Sorgen, at hans Hjærte endog græder bange Taarer

for al den Sjælesorg, som aldrig talt,
som aldrig sunget, digtet eller malt
for evig rinder bort i mine Aarer.

Der er spinkelt-fine Musikanter som Valdemar Rørdam og Peter Alsted, og endelig er der den yngste, sidstopdukkede, L. C. Nielsen, som i *Tre Mænd* paakalder »Oprørets hellige Aand« og i Digtene *Mit Land* — aabenbarer et friskt og energisk Talent, en Ævne til at forme klare, faste og klingende Vers. Det er en hel lille Ungskov af poetiske Talenter, der vokser op, og hvem véd, hvad de kan blive til? Men siden der i denne Bog ikke tages Hensyn til æste-

tiske Regler, vilde det være urimeligt at forglemme den aristofaniske Spottefugl Anton Melbye, der paa sin barokke Façon sætter profane Omkvæd til Tidens lyriske Sværmerier; han er ligesom Nissen, der stikker Hovedet op af Skarnbøtten og nikker uforstyrreligt, hver Gang hans Kolleger flytter om i en anden Gade. Han flytter med. Og det er ingen Skade til at have saadan en Nisse i Huset.

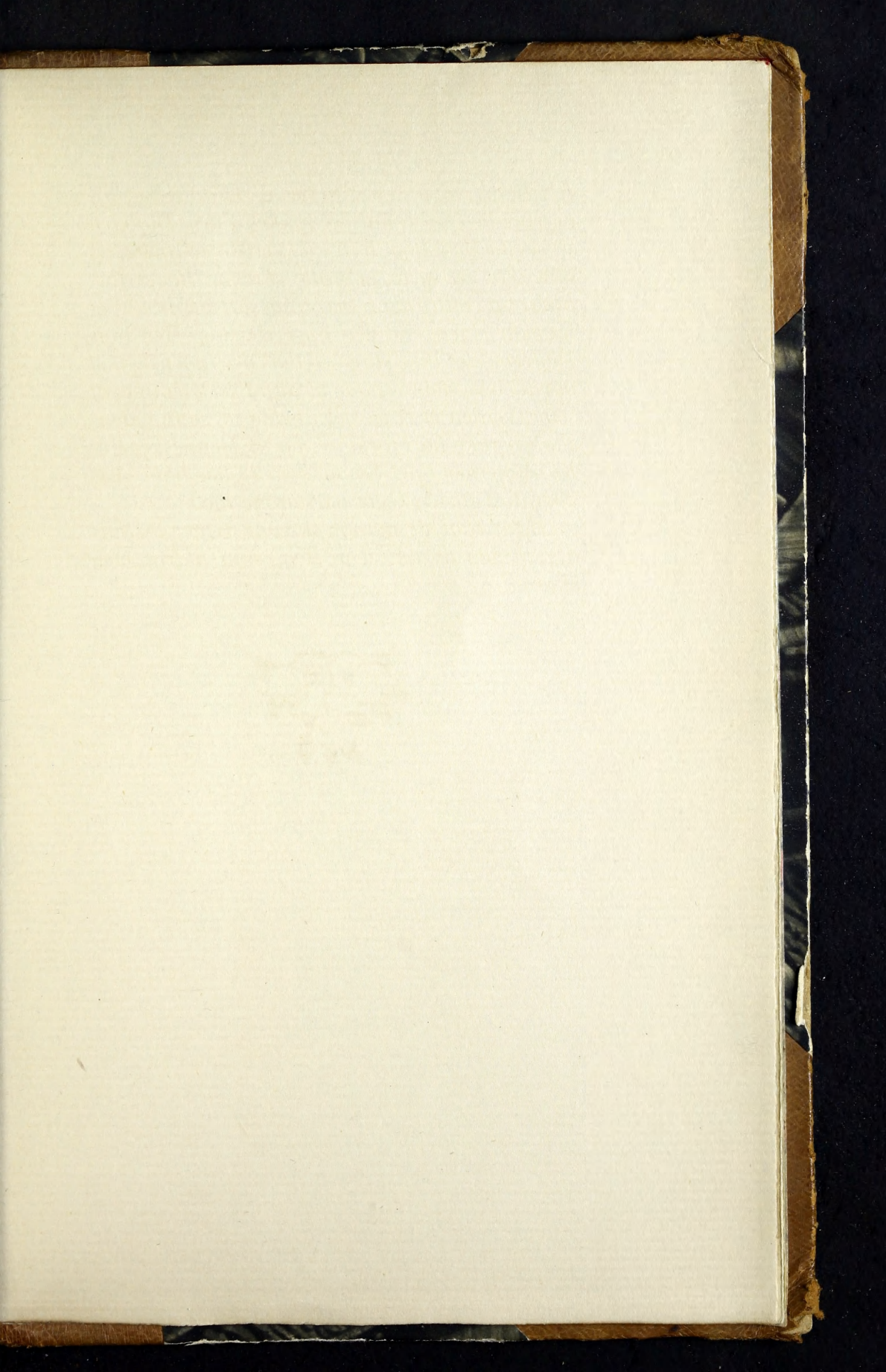
HVAD betyder nu al denne Digtning for det Liv, vi lever? Griber den ind i det, former den det? Naturligvis, det gør den paa mangfoldige Maader, uden at vi al Tid mærker det eller véd af det. Undertiden sér det ud, som om den fjærner sig langt fra Virkeligheden, men som Gjellerup allerede skrev for mange Aar siden: »hvad Poesien kun mente at udtale som en Opdigtelse og et Billede, det viser sig undertiden at være en større og varigere Sandhed end meget, som Sandhedens og Virkelighedens brølende Løver mener at have faaet mellem Klørne og glæder sig til at sluge raat«. Det er netop Sagen: Virkeligheden skaber ikke alene Digtning, men Digtningen indeholder ofte Spirer til en ny Virkelighed. Et skønt Digt er som en Løvetandsblomst i Frø: det spreder tusind smaa usynlige Fnug og Kim omkring sig.

Og der gives maaske ingen mere revolutionær Magt i Verden end den rene Skønhed; thi den strider mod alt, hvad der eksisterer, og den fuldkommengøres aldrig. Den findes kun i Digter-

nes Bøger, og selv dèr findes den kun i flygtige og spredte Glimt. For det lykkes aldrig Digteren at skrive den Bog, han vil. Verden er rigere, og han selv er rigere, end alle skrevne Bøger formaar at udtrykke. Det ringeste Menneske er maaske rigere end den ypperste Bog. Men hvis Digterne slet ikke skrev — hvis der ingen Kunst var til i Verden — vilde vi altfor let glemme, at selve Verden er et stort Kunstværk, som Videnskaben ikke kan forklare, og at Menneskene er Kunstværker i det Smaa, som vi bør have Ærbødighed for og være varsomme med.

Derfor skal de mange skrevne Bøger bestandig minde os om den Bog, som aldrig blev skreven.

TEKST AF C. E. JENSEN

TRÆSNIT AF KONGSTAD RASMUSSEN

DET NORDISKE FORLAG
(BOGFORLAGET) ERNST BOJESEN

TRYKT AF F. E. BORDING

6-

